

תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 46 ללומדי דף הכולל | בנא בתרא צ"א. עד ק"כ: | חשון ה'תשפ"ד

דברים שאסור לעשות

כדי שלא לגרום להתייקרות

המשתכר אל ישתכר יותר משתות והיינו כגון חנוני הקונה הרבה יין ופירות מן הסיטון כדי למכור מעט מעט, וזה תקנת חכמים שלא ישתכר יותר, אמנם אם לקח בשעת הגורן ועכשיו זה התייקר יכול להשתכר כפי השער של עכשיו אפילו כפליים.

צ: **אוצרי פירות ומלוי בריבית ומקטיני איפה ומפקיעי שערים,** עליהם הכתוב אומר "לאמר מתי יעבור החודש וכו' נשבע ד' בגאון יעקב אם אשכח לנצח כל מעשיהם".

איסור אצירת פירות- אין לאצור פירות שנקנו בשוק כדי למכרם ביוקר, מפני שזה גורם להתייקרות המחיר ואיכא הפסד עניים (ונראה דמייירי בעיר שרובה ישראל), ומותר לאדם לאצור את הפירות משדהו. (ואבואה דשמואל מכר פירות בשער החריף-המוקדם, דהיינו בשעת הגורן בזול, ושמואל השתה את הפירות ומכרם אז לפי השער הזול, (ועשה כך בפירות של שדותיו, ולא היה קונה מן השוק בשעת הגורן, דא"כ היה משער מתייקר קצת ויצא שכרו בהפסדו, אמנם אין בזה איסור ממש), ומה שאביו עשה טוב יותר, משום שאחרי שהשער התייקר קשה להזילו). ואין האיסור אלא בדברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות, אבל תבלין וכמוון ופלפלין מותר, ובשני בצורת לא יאצור אפי' קב חרובין, מפני שמכניס מארה בשערים, אך ישיר לעצמו לצורך שנה. ומותר לאצור פירות בארץ ישראל ג' שנים, ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית, פן ימותו בשביעית ובמוצאי שביעית ברעב, שהרי לא אוכלים מפירות שמינית עד סוף השנה, וכן עשה רבי יוסי ברבי חנינא שהיה בארץ ישראל, וס"ל קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא.

אין מוציאין פירות מארץ ישראל לחו"ל, בדברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות, ורבי יהודה בן בתירא מתיר ביין מפני שממעט את התיפלה דנכנס יין יצא סוד. ואף לסוריא (-ארם נהרים וארם צובה. תוד"ה לסוריא) אסור להוציא דסבר דכיבוש יחיד לא שמייה כיבוש (דכתיב "כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה" והיינו מה שיכבשו בחו"ל אחרי כבוש הארץ, ודוד לא עשה על פי בית דין אלא מדעתו וכבש ארם נהרים וארם צובה לפני שכבש את ארץ ישראל. תוד"ה כף). ורבי מתיר מהיפרכיא אחרונה של א"י להיפרכיא ראשונה של סוריא, כיון שהם סמוכים מאד.

צ"א. אין משתכרים בארץ ישראל לקנות מבעה"ב ולמכור לאחרים בדברים שיש בהם חיי נפש (כנ"ל) כיון שגם בעה"ב יכול למכור בעצמו בלא טורח, (אמנם מותר לקנות חטים ולעשות פת, כיון שהמוכר טורח בדרך), ורבי אלעזר בן עזריה היה משתכר ביין כריב"ב דהלאי שיוקיר ולא יקנו ממנו, ובשמן מפני שבמקומו היה השמן מצוי.

אין משתכרים פעמיים בביצים, י"מ שלא ימכור במחיר כפול [אבל פחות מותר אף שבעלמא אין

צ"א: והמתנשא לכל לראש- אפי' הממונה על השקאת השדות שהיא שררה קטנה הקב"ה מעמידו.

מחלון וכליון- לרשב"י (צ"א). מחלון וכליון נענשו מפני שיצאו לחו"ל, וי"א שודאי לא היו יוצאים אם היו מוצאים אפי' סובין, ונענשו מפני שהיו צריכים לבקש רחמים על בני דורם ולא ביקשו. וי"א שיואש ושרף שמם, וכונן מחלון וכליון מפני שעשו גופם חולין ונתחייבו כליה למקום, וי"א שמחלון וכליון שמם וכונן יואש ושרף, מפני שנתייבשו מן הגאולה ונתחייבו שריפה למקום, וכן מבואר בברייתא דהא דכתיב "ויקום ואנשי כוזיבא ויואש ושרף אשר בעלו למואב וישבי לחם והדברים עתיקים, המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם" ויוקים זה יהושע שהקים שבועה לאנשי גבעון, ואנשי כוזיבא אלו אנשי גבעון שכזבו ביהושע, ויואש ושרף אלו מחלון וכליון וכו"ל, אשר בעלו למואב שנשאו נשים מואביות, וישבי לחם זו רות המואביה ששבה ונדבקה בבית לחם יהודה, והדברים עתיקים - דברים הללו עתיק יומיא אמרן, דכתיב "מצאתי דוד עבדי" וכתוב "שתי בנותיך הנמצאות". המה היוצרים אלו בני יונדב בן רכב שנצרו שבועת אביהם שלא לשתות יין ולא לבנות בתים, יושבי נטעים זה שלמה שדומה לנטיעה במלכותו, וגדרה זו סנהדרין שגדרו פרצותיהן של ישראל לעשות סייג לתורה, עם המלך במלאכתו ישבו שם זו רות המואביה שראתה במלכות שלמה בן בנו של בן בנה, שנאמר "וישם כסא לאם המלך" זו אמה של מלכות שיצאו ממנה כל המלכים.

אמר רבי יוחנן **נהירנא** -זכורני שלא היו פועלים משכירים עצמם לעבוד במזרח העיר, מפני שהיו מתים מריח הפת שהיתה מגיעה לשם מהעיר ע"י רוח מערבית, ומתוך ריח טוב מרובה היו מתים, וי"מ שהיו מתים מתוך תאות רעבון. ונהירנא שתינוק היה חותך חרוב והיה נוטף חוט דבש על שתי זרועותיו. (ורבי אלעזר אמר נהירנא שעורב היה נוטל בשר והיה נוטף חוט שמן מראש החומה עד הארץ). ונהירנא שהיו מטיילים (-משחקים) בשוק נער ונערה בני שש עשרה שבע עשרה ולא היו חוטאים. ונהירנא שהיו אומרים בבית המדרש שהמודה לדברי הגויים נופל בידיהם אלא יסתור כל דבריהם, והבוטח בהם שלו שלהם -שהם לוקחים את מה שגילה להם.

ביאור ברכות מפרשת בחוקותי-

ואכלתם מן התבואה ישן- בלא סלמנטון שאינו מניח ליישן את התבואה מפני שהוא מרקיבה, י"מ שלא תבוא תולעת ויצטרכו לקצור את התבואה לפני הזמן, וי"מ שלא יהיה שדפון ויצטרכו להמתין לתבואה החדשה.

ואכלתם ישן נושן- שכל המיושן מחבירו יפה מחבירו, ואפי' דברים שאין דרך לישנם כגון מיני

משתכרים יותר משתות] לפי שאין בהם חיי נפש כ"כ, וגם זה טורח מרובה ורווח מועט לעני המחזר בעיירות לקנות ולמכור ביצים, (וי"מ שהחידוש שאפילו ביצים מתרנגולת שבביתו, דבשאר דברים שרי יותר מכפול, ובביצים אסור. תוד"ה חד), וי"מ שסוחר לא ימכור לסוחר אחר שמא יתייקרו יותר מדאי, אבל בשאר דברים אין חוששים שיתיקרו, דאם אחד ייקר יקנו בזול מאחר.

מתריעין בתפילה על פקרמטיא שהוזלה אפילו בשבת, כגון כלי פשתן בבבל שאין הפסד לעניים אם יוקירו, ויין ושמן בארץ ישראל, והיינו כשקונים עשר במחיר של שש שהוזלו קרוב למחצה.

יציאה לחו"ל- אין יוצאים לחו"ל מפני שמפקיע עצמו מן המצוות אא"כ עמדו סאתים בסלע, ולר"ש אם מוצא לקנות לא יצא אפי' אם עמדה סאה בסלע. והקשו התוס' (ד"ה אימתי) שאם אינו מוצא לקנות אפילו אלף סאה בסלע מה יעשה. וכל זה כשנתייקרו הפירות, אבל אם נתייקרו המעות (צ"א:), אפילו אם ד' סאין נקנים בסלע, מותר לצאת לחו"ל, שמא לא יהיה לאנשים מעות.

בועז ורות-

אותו היום שבאה רות המואביה מתה אשתו של בועז, דעד דלא שכיב שיכבא קיימא מנו ביתיה, ואתא לאשמועינן שהקב"ה מקדים רפואה למכה, ויש לו לאדם לבטוח בקב"ה.

אבצן שהיה מן השופטים זה בועז, שהיו לו ל' בנים ול' בנות, ועשה לכל אחד ב' משתאות סעודת אירוסין שהיא מצוה, וסעודת נישואין, וכל שבעת ימי המשתה נחשבים לסעודה אחת, ולא זימן את מנוח מפני שאין לו מה להחזיר לו, וכולם מתו בחייו, ולא עמד לו אלא מה שהולידה לו רות והיינו עובד שיצא ממנו דוד מלך ישראל. ובעז נשא את רות אע"פ שהיו לו עדיין הרבה בנים, לאשמועינן שאם נשא אשה בבחרותו ישא אשה בזקנותו כמו שעשה בועז לפי שהיה ירא שימותו הבנים מאשתו הראשונה בחייו ולא יהיה לו בן זכר, וכתב "בבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך".

אלימלך ושלמון אבי בועז ופלוגני אלמוני שהיה הגואל ואבי נעמי כולם מבני נחשון בן עמינדב, וקמ"ל שזכות אבות של אלימלך בן נחשון שהיה נשיא וחסיד ג"כ אינה עומדת למי שיוצא לחו"ל.

שם אמהות- אמתלאי בת כרנבו אמו של אברהם אבינו, ושל המן אמתלאי בת עורבתי, ושל דוד נצבת בת עדאל, ושל שמשון צללפונית ואחותו נשיין, ונפקא מיניה לתשובת המינים.

אברהם אבינו נחשב י' שנים ע"י נמרוד, וי"א ע"י תרח אביו לפי שהיה מאבד צלמו, ג' בכותא וז' בקרדו, וי"א איפכא, להודיע חיבתו של אברהם אבינו, ועיברא זעירא שבכותא זהו אור כשדים, והרואה מקום זה צריך לברך ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה.

כשנפטר אברהם אבינו עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרו אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, ואוי לה לספינה שאבד קברניטה.

פירות שהם מוקיבים יתקיימו. כל מילי עתיקא מעליתא, חוץ מתמרים ושיכר והרסנא- דגים קטנים. **וישן מפני חדש תוציאו-** שתגיע תבואה חדשה לפני שסיימו את הישנה, ויוציאו את הישנה מפני שהחדשה ראויה להתיישן יותר מהישנה.

המוכר פירות

אם הולכים בממון אחר הרוב

התורה מלמדת שבאיסורים הולכים אחרי הרוב, אמנם לענין ממון נחלקו רב ושמואל אם גם בזה הולכים אחר הרוב, או שמתי שיש מוחזק אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה, ולפעמים אומרים יחלוקו לפי סומכוס, ולפעמים אומרים הדמים מודיעים. הגמרא מביאה כמה נפקא מינות במחלוקת זו.

צ"ב. דין המוכר פירות לחבירו וזרען ולא צמחו יבואר להלן צ"ג.

מחלוקת רב ושמואל במוכר שור ונמצא נגחן-

המוכר שור לחבירו ונמצא שהיה נגחן לפני המכירה ואינו ראוי אלא לשחיטה-
אם הוא קונה תמיד לרדיא והם מכירים זה את זה דהוי כאילו פירש, הוי מקח טעות והמעות חוזרים.

ואם הוא קונה תמיד לשחיטה לא הוי מקח טעות. ואם הוא רגיל לקנות בין לשחיטה בין לחרישה, אם יכולים לראות לפי המחיר מבררים לפי המחיר שהרי יש הפרש גדול ביניהם, דאפילו אם קנה לשחיטה כיון ששילם מחיר כפול יש כאן אונאה יותר משתות והמקח בטל, שהרי אינו שוה אלא מחיר של שור לשחיטה. **ואף לרבנן דלית להו הדמים מודיעים** והמוכר צמד לא מכר את הבקר, שאני התם שיש כאלו שקוראים לבקר בקר, הלכך עליו להביא ראיה שהוא רגיל לקרוא לבקר צמד, אבל הכא שהוא רגיל לקנות גם לחרישה, אמרינן שהדמים מודיעים, כמו שמבואר שם שאם כולם רגילים לקרוא לבקר צמד קנה גם בקר אע"פ שלפעמים קוראים לזה בקר. רשב"ם. והתוס' (ד"ה וליחזי) מתרצים ששם יש למוכר רוב וחזקה, ואפילו אם אין לו רוב אין כח בדמים כנגד החזקה, אבל כאן הדמים הם נגד החזקה, ואפילו רב מודה שלא הולכים אחרי הרוב היכא שהדמים מסייעים למוחזק, ועוד דבכד וחבית המוכר אומר קים לי שאני מן המיעוט, אבל כאן המוכר לא יכול לומר ללוקח קים לי שאתה מן המיעוט.

צ"ב: ואם מחיר שניהם שוה, (והנפקא מיניה היא מי יטרח לשחוט את השור ולמכור את הבשר. והקשו התוס' (ד"ה למאי) אמאי לא קאמר נפקא מיניה אם התייקר הבשר לשחיטה לדמי רדיא, או כשאינה פחות משתות) לרב הרי זה מקח טעות, מפני שהרוב קונים לחרישה, ויחזיר המוכר את הדמים, ואיירי ביש לו דמים, דאל"כ יקח את השור במקום המעות דכתיב "ישיב" לרבות שוה כסף, והיינו כשאין לו מעות, כשיטת רב הונא. רשב"ם. (וי"מ דאיירי שהמעות שנתן לו אינם בעין, דאף שיש לו מעות אחרות יכול לתת לו את השור, ד"ל דקיימא לן כרב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דס"ל כל מילי מיטב הוא ויכול לתת לו סובין אפילו כשיש לו מעות, ואף שבעל חוב אם יש לו מעות לא יכול לתת שוה כסף, שאני בעל חוב שההלואה היא על דעת שיחזיר לו מעות, אבל הכא כשהמוכר הוציא את המעות שקיבל הוי כמזיק מעות חבירו, ומזיק יכול לתת שוה כסף, אמנם פועל אף אם אין לו מעות צריך לטרוח להביא מעות. ודעת הר"ר חיים כץ שגם בעל חוב יכול לתת שוה כסף אע"פ שיש לו מעות).

ולשמואל לא הוי מקח טעות דיכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך, דלא אזלינן בתר רובא אלא באיסורא כגון תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת

בשר נבילה, דבנמצא הולכים אחר הרוב, אבל בממונא לא אזלינן בתר רובא, אלא הוי כפלגא ופלגא והמוציא מחבירו עליו הראיה אם יש למוחזק איזה טענה. ואפילו לסומכוס דס"ל ממון המוטל בספק חולקים, וקיימא לן כוותיה, הני מילי כשאין ידוע לבית דין איך היה המעשה, כשור שנגח שאין ידוע מתי ילדה, ואפילו אם אחד טוען ברי והשני שמוא, כסבא ויבם שבאו לחלוק בנכסי ספק, אין ידוע לבית דין מי הוא אביו של הספק, אבל כאן ידוע שהשור היה נגחן, וכיון דרובא לאו כלום הוא לא היה המוכר צריך לפרש שמוכר לשחיטה, אלא על הלוקח לפרש שקונה לרדיא, ולא דמי לין ונמצא חומץ שביקש במפורש יין.

כתובה מאתים או מנה- אשה שנתאלמנה או נתגרשה, היא אומרת שנישאת בתולה והוא אומר שנישאת אלמנה, אם יש לה עדים שיצאה מבית אביה לבית בעלה כשנכנסה לחופה בהינומא או ראשה פרוע כדרך הבתולות כתובתה מאתים אע"פ שאין לה עדים שהיתה בתולה, ואם לאו כתובתה מנה. הגמ' רוצה להוכיח מכאן שאין הולכים בממון אחר הרוב, שהרי רוב הנשים נישאות בתולות. והגמ' מתרצת שי"ל שכיון שרוב אלו שנישאות בתולות יש לזה קול כיון שיש שמחה בנישואי בתולה, א"כ זו שאין לה קול הורע הרוב דרוב שיש להן קול עומד כנגד רוב בתולות נישאות, וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי המוציא מחבירו עליו הראיה, ולכן היא צריכה דווקא עדים. וכתבו התוס' (ד"ה ואמאי) שאף שאין לה כתובה, דא"כ נראה מה כתוב בה, אינו נאמן במיגו דאי בעי אמר פרעתני, דהגמרא היא אליבא דרב דס"ל שעי" הגט האשה גובה את עיקר הכתובה, וע"י הכתובה את התוספת. עוד כתבו התוס' (ד"ה וזו) שרוב נשים בתולות נישאות חזק יותר מרוב הנישאות בתולה יש לה קול, כדמצינו בכתובות כ"ח. שגדול יכול להעיד שראה בקטנותו שיצאה בהינומא וראשה פרוע כיון שאינו אלא גילוי מילתא בעלמא.

המוכר עבד לחבירו ונמצא שקודם לכן היה גנב ממון או קוביוסטוס (לרשב"ם הכונה לגונב נפשות, ולתוס' (ד"ה קוביוסטוס) הכונה למשחק בקוביא) לא הוי מקח טעות, אך אם הוא נמצא ליסטים מזוין - הורג נפשות, וסופו ליהרג, או מוכתב למלכות ליהרג, בטל המקח דגברא קטילא זבין ליה. (מכאן הקשו התוס' (ד"ה לסטים) על רש"י כתובות נ"ח. שכתב שעבד שהוא ליסטים מזוין או מוכתב למלכות יש לזה קול וסבר וקיבל, דכא מוכח שזה מקח טעות. אלא הכונה שם שזה לא שכוח. ומה שהתקין רב יהודה לכתוב בשטר שאינו מוכתב למלכות, אינו אלא לשופרא דשטרא, דבלאו הכי הוי מקח טעות).

הגמ' מבארת שאין ראיה מהרישא שהולכים בממון אחר הרוב, ד"ל שכל העבדים הם כאלו והוי כאילו אמר לו להדיא שהוא כזה.

צ"ג. שור שנגח פרה ונמצא העובר בצדה ואין ידוע לבית דין או לעדים (אבל הם יודעים, דלסומכוס חולקין אפילו בברי וברי) אם מת מחמת הנגיחה או שנולד קודם, משלם חצי נזק על הפרה כדין שור תם, ורביע נזק על הולד דממון המוטל בספק חולקין כסומכוס. הגמ' מבארת שאין ראיה שאין הולכין בממון אחר הרוב ממה שלא הולכים אחרי רוב הפרות שמתעברות ויולדות וא"כ מחמת הנגיחה הפילה, ד"ל שיתכן שבא השור הנוגח מולה ומחמת הפחד הפילה, דדרך להפיל מחמת פחד כמו מחמת נגיחה ממש, וקיימא לן המבעית את חבירו פטור מדיני אדם, וכ"ש בהמה המבעת לבחמת חבירו, דגרמא בנזיקין פטור, וי"ל שהשור הנוגח בא מאחוריה דליכא ביעתותא, והוי ממון המוטל בספק וחולקין. והתוס' (ד"ה איכא) מבארים דביעותא זה ג"כ מיעוט, וסמוך מיעוט דמפילות סתם למיעוט דמביעותא הפילה ואיתרע ליה רובא דרוב מתעברות ויולדות, והוה מחצה על מחצה.

שור מת שנמצא ליד שור אחר בברייתא איתא שאפי' אם השור השני מועד, אין מחייבים את בעליו לשלם, דרבנן לא אזלי בתר אומדנא, ולא חשיב ממון המוטל בספק לשלם פלגא, דמאן לימא לן שזה הרגו כיון שיש שם שוורים אחרים, אבל שור שנגח את הפרה ונמצא עוברת בצידה, מעמידים את הפרה על חזקתה שהיתה מעוברת בשעת הנגיחה. ובברייתא אחרת איתא בשם רבי אחא שגמל האוחר - עוסק בתשמיש בין הגמלים שבזמן זה סתם בהמות משתגעות והזכרים מכים זה את זה ונמצא גמל הרוג בצידו, חייב בעליו לשלם, דידוע שזה הרגו מפני שהוא מוחזק להכות בשעת רביעה, וא"כ כ"ש בשור המועד. (ונקט גמל אוחר לרבותא, שחייב אע"פ שמעולם לא נגח. רשב"ם. ונקט גמל לרבותא שאע"פ שגמל הוא צנוע בתשמיש תולים בו כיון שהוא בעוט בזמן התשמיש. תוד"ה רבי אחא. עוד כתבו התוס' דהא דאיתא בב"ק כ"ד: שאם העדים לא ידעו איזה שור מהעדר נגח ג' נגיחות, ושור אחד נגח נגיחה רביעית, הוא נהיה מועד, היינו כרב אחא, אי נמי אפילו כרבנן ואיירי שאח"כ התברר ע"י עדים שאותו שור נגח את כל הנגיחות, והיכא שתם ומועד רדפו אחרי שור אחר, מודה רב אחא שאין לתלות דווקא במועד, כיון שגם התם רדף). הגמ' סברה שרוב וחזקה שווים דמאן דאזיל בממונא בתר חזקה אזיל נמי בתר רובא, וא"כ הברייתות נחלקו במחלוקת רב ושמואל. והגמ' דוחה שלרב סובר התנא הראשון שלא הולכים אחרי חזקה, אבל הולכים אחרי רוב, דרובא עדיף מחזקה, וי"ל שרוב השוורים שבעולם נגחוהו. ולשמואל סובר התנא השני שבחזקה שהגמל עצמו מוחזק בה שהוא עומד בצד הגמל ההרוג מוציאים על פיה ממון, אבל מכח רובא דליתא קמן אין מוציאים ממון.

המוכר פירות לחבירו וזרעם ולא צמחו-

המוכר פירות לחבירו בסתמא ולא פירש אם מוכרם לזריעה או לאכילה, **וזרען ולא צימחו**, אין המוכר חייב באחריות, דיש שקונים לזריעה ויש שקונים לאכילה, ויכול לומר לאכילה מכרתיו לך ואין כאן מקח טעות כלל, ואפי' זרע פשתן שרובו נמכר לזריעה אין המוכר חייב באחריות, (ורשב"ג אומר שבזרעוני גינה שאינם נאכלים חייב המוכר באחריותם ואין כאן מחלוקת, דלכו"ע בזה הוי מקח טעות, כמוכר עצי זית ונמצאו שקמה או יין ונמצא חומץ, וכ"ש הכא, דהתם יש שרוצים דווקא שקמה או חומץ, אבל כאן כיון שאינם ראויים לאכילה אלא לזריעה אין בהם שימוש אלא להסקה, וודאי קנאם לזרע, וא"צ הלוקח לשלם לו דמי עצים כיון שלא נהנה בהם כלל, וגם לא שלח בהם יד כדי שנחייבו באחריות. וכתבו התוס' (צ"ב. ד"ה המוכר) דהא דאיתא בב"מ שיכול לומר לו שזרע בזמן שאינו ראוי לזריעה, היינו דווקא כשגם שאר הזרעים לא צמח להם, דליכא למימר שהכל לא היה ראוי לזריעה, אבל בסתמא תולים שהזרע לא היה ראוי. אי נמי מיירי שנתברר שמעיקרא לא היו ראויים כלל לזריעה וידע זאת המוכר, ולכן י"א שחייב המוכר לשלם לו את הוצאות הזריעה), ומבואר שלת"ק לא אזלינן בתר רובא בממונא כשיטת שמואל, ויכול לומר לו לאכילה מכרתיו לך. ואין לומר דס"ל שהולכים אחרי רוב הלוקחים ולא אחרי רוב הפשתן ודלקמן, דאם רובא דאיניש נחשב רוב ורובא דזריעה כמאן דליתא, לא הוה ליה למיתני אפילו זרע פשתן וכו'.

וצ"ל שרב סובר כתנא דברייתא שחולק, דבברייתא איתא שלרבי יוסי צריך המוכר לתת ללוקח דמי זרע, דאזלינן בתר רוב הפשתן שנמכר לזריעה, ואמרו לו שרוב בני האדם לוקחים אותו לדברים אחרים דכנגד אדם אחד שקונה י' סאין לזריעה יש מאה בני אדם שקונים מעט למאכל ולרפואה, ואזלינן בתר רובא דאיניש, ולרבי יוסי הולכים אחרי רוב הפשתן, שאחד הקונה לזריעה קונה יותר ממאה שקונים למאכל ולרפואה. ולת"ק בזרעוני גינה שאינם נאכלים כלל חייב

באחריותם, אבל בזרע פשתן פטור דס"ל שאין הולכים בממון אחר הרוב.

צ"ג: כמה משלם המוכר ללוקח - לרבי יוסי משלם המוכר ללוקח דמי זרע, אבל לא הוצאה דגרמא בעלמא הוא, וכן הלכה. ולרשב"ג צריך לשלם לו אף את ההוצאה חרישה ושכר פועלים, ונראה דקנסא הוא, וכמו שמצינו לרשב"ג שטוחן חיטים שלא לתת במים את החיטים ועשאן סובין או מורסן, או אופה שאפה פת ניפולין - שנופל ממנה, או טבח שניבל את הבהמה, צריך לשלם דמי בושתו שזימן אורחים אורחים ואין לו מה לתת להם לאכול, ובושת אורחיו, וכ"ש שמשלם לו הוצאותיו, (ולת"ק חייב רק מה שקילקל דהוי כשומר שכר ומבואר בהגוזל שאם עשה בחינם פטור. וכתבו התוס' (ד"ה חייב) שלהו"א חייב אף בחינם דהוי כאדם המזיק דחייב באונס, ואע"פ שלא בכל אונס חייב מ"מ ס"ד דהוי אונס כעין אבידה שקרובה לפשיעה, ולמסקנה הוי אונס כעין גניבה שקרובה לאונס, ובה אדם המזיק פטור), וכן היה מנהג בירושלים שהמכין סעודה וקלקלה משלם דמי בושתו ובושת אורחיו, אמנם הלכה כרבנן דפטרי מבושת, דגרמא הוא. (עוד נהגו שכשהיתה מפה פרוסה ע"ג הפתח היו אורחים נכנסים, וכשהיו מסלקים אותה לא היו נכנסים).

צ"ד: הבורר עפר מגורנו של חבירו צריך לשלם לו דמי חיטים כיון שהיה יכול למכור את העפר יחד עם החיטים, אבל לחזור ולערב אסור משום "לא תעשו עוול במשפט, וגם הלוקח אינו מוחל. וחיובו הוא משום מזיק בידיים כיון שהצרוורת שוות לו כמו חיטים. רשב"ם ור"י. עוד פי' הרשב"ם דחייב משום גרמי (גרמי היינו הזק בידיים שאינו ניכר, וגרמא הוא הזק ניכר שאינו עושה בידיים). וריב"ם (תוד"ה נותן) פירש דקאי כר"ש דס"ל דבר הגורם לממון כממון דמי.

לוקח שקיבל חלק שאינו טוב-

הקונה פירות הרי זה מקבל עליו רובע קיטנית לסאה, ובגמ' מבואר שבשעורים מקבל עליו רובע נישובת - קש לסאה, ובעדשים רובע עפרורית לסאה, ובחיטים ושעורים י"ל שמקבל עליו פחות מרובע עפרורית לסאה דעפרורית רובע לא מחיל איניש, דשאני עדשים שעוקרם מהקרקע ואינו קוצרם. עוד איתא במתני' שבתאנים מקבל עליו עשר מתולעות למאה דכן הדרך, וה"ה אחד לעשר, ובמרתף של יין עשר קוססות למאה, דכן הדרך, והלוקח מוחל. (צ"ג:).

לוקח תבואה שמצא יותר מרובע טינופת לסאה מנפה את כולו (רב הונא) שאם הלוקח חושב שיש יותר מרובע מנפה הכל, ואם נמצא שם יותר מרובע נותן לו כנגדם חיטים או מעות, ולא יכול לומר לו שכבר מוחל. י"א שזה מדינא, דלוקח כוונתו לפירות טובים, אלא שבפחות מרובע אינו טורח לנפות, וי"א שזה קנסא, דיותר מרובע אינו שכיח אלא הוא עירבו (ואסור לערב בידיים משום "לא תעשו עול", וגם הלוקח לא מוחל על מה שעירב בידיים) ואנו תולים שעירב הכל, ולכן קנסו חכמים שיוציא הכל, אבל אם ידוע שלא עירב, אפי' ביותר מרובע קנה לוקח, משא"כ אי הוי מדינא.

האם קונסים את העיקר בגלל התוספת

לעיל נתבאר שהקונה תבואה ומצא בה יותר טינופת ממה שמצוי להיות בתבואה, מנפה גם את מה שמצוי להיות בתבואה, ויש מחלוקת אם זה מדינא או שזה קנס, והגמרא להלן דנה מתי קונסים את העיקר בגלל התוספת, אע"פ של העיקר בפני עצמו לא היו קונסים, ומתי לא קונסים על העיקר בגלל התוספת.

חשש כלאים בתבואה שמעורב בה מין אחר-
סאה תבואה שמעורב בה רובע ממין אחר ימעט לפחות מרובע. לרשב"ם איירי לפני הזריעה או לפני השרשה, אבל אם כבר השרישו אין לו תקנה, והתוס' (ד"ה סאה) כתבו דאיירי אחר השרשה, ודווקא כלאי הכרם אין להם תקנה אבל כלאי זרעים לא. אי נימא דרובע לענין כלאים חשוב מן התורה כיותר מרובע לענין מקח, אבל פחות מרובע בטל לענין כלאים כמו שרובע בטל לענין מקח, א"כ מבואר שמספיק למעט מהשיעור האוסר וא"צ להוציא הכל אפי' לענין כלאים החמור שאין ביד בית דין לבטלו, וכ"ש לענין מקח שהפקר בית דין הפקר, (והיה אפי' דשאני מקח שהטעם הוא משון מחילה ולא דמי לכלאים), ולפי זה לרבי יוסי יבור הכל משום דקנסינן התירא אטו איסורא. ולרב הונא שביותר מרובע במקח מוציא הכל, צ"ל דרובע כלאים כרובע לענין מקח ששניהם בטלים מן הדין, אלא שמשום חומרא דכלאים החמירו שימעט (וביותר מרובע כלאים י"ל דיוציא הכל), ולרבי יוסי יבור הכל, דאל"כ מחזי כמקיים כלאים כיון שהתחיל להוציא ולא הוציא הכל.

צ"ד: שניים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתיים ואין ידוע מי הפקיד מנה ומי מאתיים, לת"ק נותן לכל אחד מנה והמנה השלישי היא מונח עד שיבוא אליהו, ולרבי יוסי הכל מונח עד שיבוא אליהו. הגמ' מבארת שאין דין זה דומה לדינו של רב הונא לענין אם קונסים הכל, דלת"ק יש לחלק ששם יתכן שגם פחות מהשיעור המוכר עירב בעצמו כיון שיש רגלים לדבר שעירב מקצת שמה עירב הכל, וכתבו התוס' (ד"ה התם) דעוד יש לחלק דשם יש אחד שודאי אינו רמאי משא"כ במקח, ולרבי יוסי דווקא במנה שלישי קונסים כיון דאיכא ודאי רמאי.

שטר שיש בו ריבית- לר"מ אינו גובה אפי' את הקרן משום קנס (אפילו אם הלוח מודה או שיש לו עדים. ואין להקשות דמצינו שהלוח שהוא חוטא נשכר, דמלוח שרצה להרויח קנסו שבח וקנסו גוף אטו שבת, אבל הלוח אין מה לקנסו כדי שיהיה, שהרי לוח על מנת להחזיר. תוד"ה קונסין), ולחכמים גובה את הקרן ולא את הריבית. הגמ' אומרת שי"ל שלת"ק דווקא בריבית קונסים הכל משום שמשעת כתיבה עבר על האיסור ד"לא תשימון עליו נשך", (וכן שטרי חוב המוקדמים אינו גובה על ידם אפילו מהזמן האמיתי, דמשעת כתיבה עבר על "מדבר שקר תרחק". תוד"ה הכי). ולחכמים דווקא כאן לא קונסים על הקרן, משום שהקרן ודאי מותר (אבל בטינופת י"ל שעירב את הכל). וכתבו התוס' (ד"ה וחכמים) שאף שהעדים עוברים על "לא תשימון עליו נשך", מ"מ אין השטר נפסל וגובים בו את הקרן, אף אם הריבית ניכרת מתוך השטר, דמשמע לאיניש שרק המלוה והלוה עוברים על "לא תשימון", אי נמי איירי שיש עדים שהיו אנוסים מחמת נפשות. וכן שטרי חוב המוקדמים שי"א שרלבנן הם כשרים איירי באנוסים מחמת נפשות, או שאומרים שטעו בשנות המלך. והלכה כרבנן, דאף שהלכה כר"מ בגזרותיו, דווקא בגזרותיו ולא בקנסותיו.

צ"ה: המוכר בית כור אפילו אם פיחת או הותיר רובע לסאה (והיינו ל' רבעים לבית כור שהוא ל' סאין) הגיעו, ואם הותיר יותר מל' רבעי הקב מחזיר את הכל, ולא רק את מה שיותר מהשיעור. הגמ' מבארת ששם הוא אמר לו הן חסר הן יתר המוכר מוחל על מעט מפני שאינו חשוב, אך יותר מרובע קב כיון דחזי לאיצטרופי יש להכל חשיבות ולכן מחזיר הכל, משא"כ בטינופת שבתבואה אף בלא אמר לו הן חסר הן יתר בסתמא הוי מחילה, דשכיח שיהיה שם טינופת רובע, וממילא כשיש יותר מרובע י"ל שעד רובע הוי מחילה והשאר יוציא. ואף למסקנת הגמרא שם שגם בסתמא כוונתו הן חסר הן יתר, י"ל ששם כוונתו לבית כור בדיוק, ועד רובע הוא

מוחל, וביותר מרובע אינו מוחל והכל חוזר כיון שבבית כור לא אמור להיות יותר, משא"כ בתבואה ששכיח שיהיה בה טינופת.

אונאה- פחות משתות נקנה מקח וא"צ להחזיר לו כלום דמחילה הוא, שתות קנה ומחזיר אונאה, יותר משתות בטל מקח. הגמ' מבארת שמה שבשתות מחזיר הכל, ולא די שיחזיר מעט כדי שהשיעור יהיה פחות משתות, משום שכוונתו לקנות בשוויה, אלא שפחות משתות אינו ניכר והוי כשויה ולכן הוא מוחל, ושתות כיון שניכרת מחזיר הכל, אבל פירות שרגילות שיהיה שם טינופת י"ל שהוא מוחל לגמרי, ואפילו כשיש יותר מרובע הוא מוחל על רובע.

אילנות שאינם עושים פירות- המקבל שדה ליטע לחבירו בשכר, כשיעור שיכולים ליטע בה, הבעלים מקבל עליו עד עשר בוריות -אילנות שאינם עושים פירות, וא"צ ליטע אחרים תחתיהם, דדרך להיות גם אילנות בוריות, ואם יש יותר מעשר מגלגלים עליו את הכל, הגמ' מבארת שאין מכאן ראייה שאם בא לנפות מנפה את הכל, דשאני הכא שכשיש עשר הרי זה כבא מתחילה ליטע שכיון שיש הרבה קרקע הראויה ליטע הוי כשדה בפני עצמה, והוי כבא ליטע מתחילה, ולא יועיל שיטע אילן אחד כיון שרוב אותה שדה נשארה לא נטועה, ובפחות מ"א אילנות לא חשיב שדה בפני עצמה. אבל במוכר סאה ומצא בה יותר מרובע טינופת לא חשיב כבא לתת לו מתחילה, דמקרקעי חשיבי, אבל בתבואה אין קפיא אלא שישלים לו תנאו. רשב"ם. והתוס' (ד"ה כל) מבארים שאם באמצע הנטיעות מצאו אפילו נטיעה אחת בורה צריך להחליפה, וכשמצאו י"א נטיעות אפילו אחרי זמן ארוך, כיון שחייב להחליף נטיעה אחת הרי הוא כמו באמצע המלאכה וצריך לעקור את כל הנטיעות הבורות.

דיני יין וחומץ

כאשר יין מחמיץ, בתחילה יש לו ריח חומץ אבל טעמו יין, וזה נקרא יין רע או קוסס, ואח"כ היין מחמיץ לגמרי וטעמו ג"כ חומץ. הגמרא דנה בענין זה בד' הלכות: א' מה הדין במוכר חביות לחבירו, מתי חייב לתת יין טוב, ומתי יכול לתת דבר שריחו חומץ וטעמו יין, ומתי יכול לתת חומץ. ב' מה מברכים על דבר שריחו חומץ וטעמו יין. ג' מה הדין בהפריש תרומה על חבית יין ונמצאה חומץ ממתי חוששים שזה כבר היה חומץ ולא חלה ההפרשה. ד' המוכר יין לחבירו והחמיץ, מתי המוכר חייב באחריות ומתי לא.

צ"ה: איזה יין צריך לתת ללוקח- הלוקח מרתף יין בסתמא, אם אמר לו למקפה -להטעים את המאכל ולתת לתוך התבשיל, שצריך בשביל זה יין טוב שמתקיים הרבה כיון שלוקחים מהיין מעט מעט, צריך לתת לו יין שכולו יפה ולא מקבל עליו י' קוססות, ולא דמי לרובע טינופת לסאה וכדומה, דהתם לא חשיבי וגם שכיחי ומוחיל, אבל חביות יין כל חבית היא גדולה וחשובה וגם אינו שכיח כ"כ קוססות ולכן אינו מקבל עליו קוססות. ואם לא אמר לו למקפה דאיכא חדא לטיבותא דלא אמר זה וחדא לגריעותא שלא אמר למקפה, נחלקו רב אחא ורבינא אם מקבל עליו עשר קוססות (-רעות, והיינו שטעמו יין וריחו חומץ) למאה כמו באמר זה ואמר למקפה דאיכא נמי חדא לגריעותא, או לא כיון שלא אמר זה, ואף שלא אמר למקפה בסתמא כוונתו למקפה.

ואם קנה מרתף זה של יין, אפי' יין הנמכר בחנות הגיעו ואפי' כולו קוססות, כיון שאמר זה, (ואף למ"ד שאם ריחו חומץ וטעמו יין זה נחשב חומץ, מ"מ יכול לתת לו אע"פ שמכר לו יין, דמיקרי שפיר יין. תוד"ה נותן), אא"כ אמר לו שקונה למקפה שאז אהני למקפה שמקבל עליו רק עשר קוססות למאה.

ואם אמר לו מרתף זה אפי' כולו חומץ הגיעו, והיינו בדלא אמר ליה מקפה, דאי לאו הכי צריך לתת לו יין יפה ועד

עשר קוססות, דלמקפה משמעו יין טוב אע"פ שלא אמר לו יין, דלא היו רגילים למקפה אלא ביין טוב, ואם תמצא לומר שהיו רגילים למקפה בחומץ, מ"מ כיון שאמרו למקפה ודאי כוונתו ליין, דאם כוונתו לחומץ אצ"ל למקפה אלא מרתף חומץ, דחומץ הוא מתקיים ומחמיץ יותר.

והמוכר חבית יין לחבירו נותן לו יין שכולו יפה דקס"ד שהוא רוצה לשתות את החבית לאלתר או למוכרה, קמ"ל שצריך לתת לו יין יפה, שהרי א"א שחלקו יהיה קוסס וחלקו לא, ולא יתן לו יין שיש לו ריח חומץ אף למ"ד שזה יין, דמ"מ על כזה יין לא יהי אינשי דמי. תוד"ה חבית.

ברכת יין שריחו חומץ – לרב יהודה יין הנמוכר בחנות כלומר יין רע מכל יינות הנמצאים בחנות, שריחו חומץ וטעמו יין, מברכים עליו בורא פרי הגפן דחשיב פירי, ולא מברכים עליו שהכל אף שבדיעבד בכל דבר יוצאים אם בירך שהכל, והא דתנן שפת שעיפשה, ותבשיל שעוברת צורתו החמיץ, ויין שהקרים, מברך עליהם שהכל ולא המוציא או מזונות על תבשיל מה' מיני דגן ולא הגפן, איירי בפורצמא שהוא רע יותר מהנמוכר בחנות שאינו נמוכר בחנות אלא בקרנות שיש שם הרבה קונים, ואינם מדקדקים מה יקנו. ור"ח גורס בפרצופא, שנשתנה פרצופו ומראיתו מתוך שהוא רע מאד. ולרב חסדא אף בנמוכר בחנות מברכים עליו שהכל. וזה תלוי במחלוקת רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי דלהלן, ונראה שהלכה כרבי יוחנן שמברכים עליו הגפן.

צ"ו. הבודק חבית כדי להפריש ממנה תרומה, ואח"כ נמצאה חומץ, (לרשב"ם בדקו בטעימה, והתוס' ד"ה הבודק) כתבו שיכול לבודק ע"י הריח, דחומץ לעולם אין לו ריח יין, ואין מפרישים מן החומץ על היין כיון שלרבי זה נחשב שני מינים, (אבל לרבנן לכתחילה אין מפרישים ואם עשה עשוי).

בברייתא איתא שג' ימים זה ודאי ושאר הימים בספק.

רבי יוחנן מפרש שג' ימים אחרי הבדיקה הראשונה זה ודאי יין אפילו אם התחיל להחמיץ מיד אחרי שבדקו, שדרך היין להחמיץ מלמעלה (שאם הוא מחמיץ מלמטה שמוא כבר התחיל להחמיץ לפני ב' ימים, אבל אין לומר שהתחיל להחמיץ לפני ג' ימים, שאם הוא חומץ גמור למטה לא יהיה למעלה טעמו וריחו יין. תוד"ה מאי, הראשון), והוא טעמו ולא היה לו טעם חומץ, וכשמתחיל להחמיץ ג' ימים יש לו רק ריח חומץ, ודינו אז כיון דטעמא עיקר, וחלה ההפרשה, ושאר הימים זה ספק חומץ כיון שהוא כבר יכול להיות חומץ גמור, ויכול להיות שהוא התחיל להחמיץ רק ג' ימים לפני הבדיקה השניה, ורק עכשיו הוא נעשה חומץ, הלכך הוי תרומה מספק ויחזור ויתרום.

ולרבי יהושע בן לוי ג' ימים האחרונים זה ודאי חומץ והוי טבל גמור, וכל שאר הימים זה ספק, מפני שהיין מתחיל להחמיץ מלמטה ולכן אין הטעימה מבררת (ונקט הכי אף שאין לזה הכרח, משום דס"ל שכך הוא האמת, ובטעם זה לחוד לא מספיק, שאם יין שריחו חומץ הוא יין א"כ למה בג' ימים האחרונים הוא ודאי חומץ, והרי טעמו יין. תוד"ה מאי, השני), ואפי' אם היין מתחיל להחמיץ מלמעלה י"ל שנעשה ריחו חומץ מיד אחרי הבדיקה, ויין שריחו חומץ דינו כחומץ.

ולדרומאי אליבא דריב"ל ג' ימים הראשונים ודאי יין שאפילו אם הוא התחיל מיד להחמיץ יין שריחו חומץ דינו כיון כשיטת רבי יוחנן, והאחרונים ודאי חומץ, והאמצעיים בספק, ואיירי שנמצא חומץ חזק שודאי התחיל להחמיץ לפניו ימים, ולכן אף שיין שריחו חומץ דינו כיון, כאן בג' ימים האחרונים ודאי גם טעמו חומץ.

צ"ו: המוכר חבית לחבירו והחמיצה בתוך אותה חבית של המוכר בבית הלוקח, לשיטת רב אם החמיצה בג' ימים ראשונים זה ברשות מוכר, (ואפילו אם שילם למוכר צריך להחזיר לו את המעות. תוד"ה כל), דאין היין מחמיץ אא"כ ג' ימים קודם היה לו ריח חומץ, ואף שיין שריחו חומץ דינו כיון, מ"מ זה באחריות המוכר כיון שזה התחיל להתקלקל ברשותו, ומשעה שהתחיל בו ריח חומץ הוא ודאי יחמיץ, ואף שהלוקח שתה ממנו כשקנאו ולא הריח בו ריח חומץ, מ"מ כיון שהחמיץ תוך ג' ימים ידוע שבשעת מכירה היה ריחו חומץ, והא דאיתא לקמן צ"ז: שהמוכר יין לחבירו והחמיץ אינו חייב באחריותו, לרב איירי בהחמיץ אחר ג' ימים, או שהיה בקנקנים דלוקח וכרבי יוסי ברבי חנינא דס"ל ש"ל שהקנקנים גרמו להחמצת היין, (ומיירי שיודעים שהקנקן של המוכר היה טוב, דאי לאו הכי אומר לו המוכר שהיה עליו לשתותו מיד או להעבירו לכלי אחר. ויותר מתיישב לומר דבתוך ג' אפילו בקנקנים דלוקח המוכר חייב, מפני שאין הקנקן גורם להחמצה בתוך ג' ימים, והתם מיירי לאחר ג' ימים ואמר ליה למקפה. תוס' שם), ואם החמיצה אחרי ג' ימים זה ברשות הלוקח (ואפילו אם לא נתן מעות חייב. אמנם נראה שאם לא טעם אינו חייב לשלם, דהמוציא מחבירו עליו הראיה. תוס' שם). ולשמואל חמרא אכתפא דמאריה שוואר – על כתף האדם מדלג, כלומר מזלו גורם, והיינו חטאו של בעל היין, ואין המוכר חייב באחריותו. רשב"ם. ולתוס' ד"ה ושמואל) אין סברא לומר שמזל הלוקח יגרום להחמיץ בתוך ג' ימים, דלעולם אינו מחמיץ אלא אחרי ג' ימים, ולכן מבאר ר"ת שמה שנשאו הלוקח בכתפים גרם לו להחמיץ בגלל הנוענוע (והקשו התוס' שהרי טלטלו מדעת המוכר), אמנם היכא שהיין בקנקנים דמוכר ואמר ליה למקפה חייב, דבזה היין צריך להתקיים אפילו כשמנוענו. אי נמי לאחר ג' יותר מסתבר שנתחמץ כדרכו מלומר שהנוענוע גרם. ורב יוסף עשה כרב בשיכר וכשמואל ביין (והקשו התוס' לפי רשב"ם הרי סברת מזלו גרם נלמדת מדכתיב 'היין בוגד וכו' " וזה שייך רק ביין ולא בשיכר), והלכה כשמואל.

ברכת שיכר – שיכר תמרים ושיכר שעורים מברכים עליהם שהכל, ולא העץ על שיכר תמרים, ולא האדמה או מזונות על שיכר שעורים, דלא חשיבי. וכתבו התוס' ד"ה אחד) שגם על דבש תמרים מברכים שהכל, דזיעה בעלמא הוא, והיוצא מן הפירות נחשב זיעה, ולא אישתני למעליותא כשנעשה דבש. (וכן שיכר שעורים לא אישתני למעליותא דאית ליה עילוא אחרינא בפת, ועוד דדילמא המים הם העיקר. תוד"ה ואחד). ודעת בה"ג שדווקא אם הדבש יצא ע"י שריה במים מברכים עליו שהכל, אבל דבש הזב מן התמרים מברכים עליו העץ.

דיני יין ושמרים

יין ברכתו בורא פרי הגפן, ומים ברכתם שהכל, ויין המעורב במים, אם עירב כשיעור המזיגה הרגיל והיינו ג' רבעי מים ורבע יין ברכתו הגפן, והיין כשר לקידוש, ואם עירב יותר מים ברכתו שהכל והוא פסול לקידוש, ואם עירב מים בשמרים צריך לברר כמה מהשמרים מעורב במשקה שיצא כדי לדעת אם יש כאן שיעור מזיגה או יותר, ויש בדין זה חומרות דרבנן היכא שהשמרים היו תרומה או מעשר או הקדש, וכדלהלן.

ברכת שמרי יין שנתן בהם מים – לרבא אם הכניס ג' כוסות מים ומצא ד' מברך הגפן לכו"ע, (אבל בפחות לא, דס"ל שיין שאין בו ג' רבעים מים אינו יין דאין שייך לברך עליו ברכת הגפן שהיא חשובה, וכיון שבדיעבד בכל הדברים יוצא אם בירך שהכל, הכא מברך שהכל לכתחילה. וכתבו התוס' ד"ה כל) שיין השרוני שהוא חלש, מזיגתו היא מידה אחת יין כנגד ב' מידות (מים), ואם מצא כמה מים שהכניס מברך שהכל, ואם מצא ג' וחצי, לרבנן נמצא היין מזוג בששה חלקים מים וברכתו שהכל, ולאחרים תולים שחצי כוס מים נשארה בשמרים דאין דרך שיצא כל מה שנכנס, וא"כ יש כאן כוס יין ושתי כוסות ומחצה מים וברכתו

הגפן. ורב חייא אמר ששמרים שיש בהם טעם יין אינם נחשבים יין, דאינו אלא קיוהא בעלמא. ומכאן למד ר"ת (תוד"ה מי) שאם רחץ עכו"ם חבית של שמרי יין, החבית מותרת.

יין שעושים מהחמצנים מברכים עליו שהכל אע"פ שיש בו טעם יין, כיון שלא רמא תילתא ואתי ארבעה. תוד"ה אין.

צ"ז. ולרבא הא דתנן שאם נתן מים בשמרים ומצא כדי מידתו פטור ממעשר, ולרבי יהודה חייב, לרבנן פטור אף במצא מעט יותר מכדי מידתו, ונקט בכדי מידתו לאשמועינן שאפ"ה לרבי יהודה חייב. אמנם גם לרבי יהודה ברכתו שהכל (אא"כ רמי תילתא ואתי ארבעה), והחייב במעשר אינו אלא משום חומרא דמעשר, ואין מפרישים ממנו על יין גמור. (רשב"ם צ"ז: ד"ה רמא). והקשו התוס' ד"ה הוא) למה אין הטבל אוסר את המים בנותן טעם, ותיצרו דאינו אלא קיוהא בעלמא ואין כאן נותן טעם. והיכא דרמי תילתא ואתי ארבעה, מפריש עליו ממקום אחר.

שמרים שנתן בהם מים כמה פעמים –

בתרומה בפעם הראשונה והשניה אסור, ובפעם השלישית לת"ק מותר אפילו אם יש בזה טעם יין, ולר"מ אם יש טעם אסור. וכתב הרשב"ם דאיירי הכא במצא כדי מידתו, וכל הדינים הם חומרות מדרבנן, דס"ל כרבנן דאחרים. והתוס' ד"ה שמרים) כתבו דמיירי שאין בהם טעם יין אלא קיוהא בעלמא, אבל ביש להם טעם יין ורמא תילתא ואתי ארבעה, אפילו בפעם הרביעית זה יין. עוד כתבו דמיירי שהקדיש יין, דאם הקדיש שמרים לעולם אסור.

במעשר שני ודאי, בפעם הראשונה אסור מחוץ לירושלים, ובשניה מחלוקת ת"ק ור"מ, ובמעשר דמאי אף בפעם הראשונה מותר דרוב עמי הארץ מעשרים. ומעשר ראשון שהוא של לויים מותר לזרים לאוכלו, ודלא כר"מ.

בהקדש בקדושת דמים שהקדיש חבית יין לבדק הבית שהיא נמכרת ולוקחים בדמיה צרכי בדק הבית, אף בפעם השלישית אסור, ובפעם הרביעית מחלוקת ת"ק ור"מ, ובקדושת הגוף -יין שהוקדש לנסכים, דחמיר, לעולם אסור.

ולענין הכשר לקבלת טומאה בין מים ובין יין מכשירים לקבל טומאה דכתיב "תשתה חמר" וכתיב "וכל משקה אשר ישתה", ואם נתן לשמרים מי גשמים (שהם צריכים מחשבה, דלגבי מים כתיב "וכי יִתְּנוּ מים" מה יתן דניחא ליה אף יותן דניחא ליה, ואילו יין מכשיר אף בלי מחשבה. רשב"ם. והתוס' ד"ה לא) כתבו דדין ניחא ליה בעינן בכל המשקין, אלא שבגשמים צריך גם שיחשיב אותם מתחילה למשקין, ודין זה הוא דווקא בגשמים) הרי החשיבם בכך ומכשירים, ואם נפלו מי גשמים (או מים אחרים. תוד"ה ונתמד) מעצמם והוציאם ג"כ מחשיבם, אך אם שתתה אותם פרה, המים הראשונים והשניים דינם כיון מכשירים, ומהפעם השלישית דינם כמים ואין מכשירים כיון שהוא לא החשיב אותם.

איזה יין ראוי לקידוש ולניסוך במזבח

צ"ז: לרב צריך לקדש על יין הראוי לינסך ע"ג המזבת, ובא למעט יין רע, או יין מגולה שיש בו סכנה שחוששים שמוא שתה ממנו נחש, ואסור לשתותו גם לא לקידוש, וקמ"ל שהוא פסול לקידוש אפילו שהעבירו במסנתת לרב נחמיה דס"ל שהארס צף ועומד במקומו ואחרי סינון מותר לשתותו, משום "הקריבהו נא לפחתך הירצץ או הישא פניך", שזה נאמר שלא להביא קרבן חולה, אלמא כל דבר מגונה פסול לקרבן, וגם יין רע פסול מטעם זה, אמנם מברכים עליו הגפן, דריחו וטעמו חמרא, אלא שהסריח קצת משום שהוא מונח בכלי מאוס.

יינות הכשרים לניסוך בדיעבד ומקדשים בהם לכתחילה - יין מגיתו אין לנסך בו ניסוך היין דכתיב "הסך נסך שיכר", דבעינן מידי דמשכר, וכן יין מפי החבית שיש שם קמחים, או משוליה -סמוך לשמרים, או יין כושי -שחור, או בורק -לבן ורע, או היליסטון מתוך וחלש מאד, או מהמרתף והיינו שלא בדקו, ושמה הוא קוסס, או העשוי מצימוקים, אין לנסכם ע"ג המזבח, אמנם הם כשרים לניסוך בדיעבד דלא כתיב עיכובא, אי נמי "הסך נסך" מכל מקום, וממילא לקידוש הם כשרים לכתחילה דקידוש אינו חמור כמו ניסוך.

יין קוסס הנמכר בחנות [שטעמו יין וריחו חומץ] פסול לניסוך משום שאינו משכר ואינו ראוי לשכר (משא"כ יין מגיתו), ולענין קידוש נחלקו בו רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי שלרבי יוחנן הוא כשר לקידוש ומברכים עליו הגפן (דאין חילוק בין קידוש להגפן אלא לענין מיאוס משום "הקריבהו נא לפחתך"), ולרבי'ל הוא חומץ והוא פסול לקידוש ומברכים עליו שהכל.

יין מזוג פסול לניסוך דכתיב "ונסכו רביעית ההין", חי אתה מנסך ולא מזוג, אבל לקידוש כשר, דעלווי עלייה לענין קידוש, דמודים חכמים לר"א שאין מברכים על כוס של ברכה עד שיתן לתוכו יין, דלא חשיב לשתייה חי, והיינו ביינות שלהם שהיו מוזגים אותם בשלשה פעמים מים. הרשב"ם כתב שאינו יודע היכן נחלקו ר"א וחכמים, והתוס' (ד"ה מודים) כתבו שהכונה למחלוקת בברכות : ש"לר"א אין מברכים על היין עד שתן לתוכו מים, ולחכמים מברכים, ולכוס של ברכה בעינן מצוה מן המובחר. עוד כתבו התוס' (ד"ה עד) דהא דאיתא בברכות נ"א. שכוס של ברכה צריך שיהיה חי, גדולי נרבונוא מבארים שהכונה שהכוס תהיה שלימה ולא שבורה. ורש"י שם מבאר שהכונה שיתננו חי לתוך הכוס ואח"כ ימזגנו, ולא ימזגנו בכוס זה ויתננו לכוס אחרת. ור"ת מבאר שהכונה למזוג ולא מזוג, והא דאיתא בשבת ע"ו: שכוס של ברכה צריך שיהיה בו רובע רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית, הכונה שברכת הארץ מוסיפים בו מים, ולא כרש"י שפירש שמוסיפים בו יין.

יין של שמרים אם השמרים הם רמי תילתא ואתא ארבעה זה יין מעליא, ואי אתא תלתא ופלגא נחלקו בזה רבנן ואחרים וקיימא לן כרבנן שאפילו הגפן לא מברכים עליו, אלא בא למעט יין רע.

חמר חיוורין כתיב ביה "אל תרא יין כי יתאדם" שהוא משכר יותר, ולכן יין אדום קודם לנסכים דכתיב בהו "שיכר", וי"מ לקידוש ולא הנירא. לרשב"ם חמר חיוורין היינו יין בורק, ולא שמיע ליה ברייתא דלעיל, ולתוס' (ד"ה חמר חיוורין) הוא גרוע מבורק, דהוא לבן יותר מדאי, ובורק אינו אלא מבהיק ומתלבן קצת ודומה קצת לאדמומית, ולכן הוא כשר בדיעבד לנסכים.

יין מבושל לרש"י ורבינו שמעיה מברכים עליו שהכל, ולתוס' (ד"ה אילימא) מברכים עליו הגפן ומקדשים עליו, דין גמור הוא.

המוכר קנקנים בשרון מקבל עליו עשר פיטסות למאה, והיינו נאות ומגופרות, אבל שבורות ורועות ממש אפי' אחד לא מקבל.

אחריות על יין שהחמיץ

המוכר יין לחבירו והחמיץ, אם היין התחיל להחמיץ לפני המכירה ההפסד הוא של המוכר, ואם החמיץ אחרי המכירה הדבר תלוי אם קנאו על מנת להשתמש מידי או לאחר זמן, וגם אם קנאו להשתמש ללאחר זמן אם הלוקח אשם בהחמצת היין המוכר פטור, וכן יש נפקא מיניה בזה בנותן יין לאדם אחד כדי למוכרו לאחרים, וכדלהלן.

צ"ת. המוכר יין לחבירו והחמיץ במתני' מבואר שאינו חייב באחריותו דבשעת מכירה זה היה יין, ואם ידוע שיינו מחמיץ בכל שנה הרי זה מקח טעות אפילו

אם היין בקנקנים של הלוקח, דאנן סהדי שהיין רגיל בכך. וכתבו התוס' (ד"ה ואם) שמה שאביי חידש בב"מ ס"ד. שמוטר לשלם כסף על יין ולסכם שהיזקא והזולא הם ברשות הלוקח, אבל אם החמיץ זה באחריות והמוכר ולא הוי ריבית, היינו כשהמוכר מקבל אחריות אפילו אם יחמיץ מחמת חום או טלטול או שהחליף ברזא, דמחזי כריבית, וממתני' דהכא ליכא ראייה להתייר, דהכא מיירי שמתחילה לא היה ראוי להתקיים, דלא מיחזי כריבית כלל.

לרבי יוסי בר חנינא בסתם מכירה אינו חייב באחריותו גם אם היין בקנקנים של המוכר, דאומר לו המוכר שלא היה עליו להשהותו, דאין הולכים בממון אחר הרוב, ואפילו לרב דאמר שהמוכר שור לחבירו ונמצא נגחן הרי זה מקח טעות, היינו משום דרובא לרדיא זבני, אבל הכא חצי קונים לשתייה וחצי להשהות, אבל אם קנה ממנו יין למקפה להשתמש בו מעט מעט לתבל את הקדירה, דהיינו לשהוי, אם היין בקנקנים של המוכר חייב אפילו אם היין החמיץ אחרי זמן מרובה, דאמר ליה הא חומרך והא קנקנך שהם גרמו לחימוץ, דס"ל שכבר מימות הבציר היה היין מקולקל אלא שלא היה הדבר ניכר עד שעת חימוץ, דס"ל שבימות הבציר היין היין מקולקל אלא שהדבר לא היה ניכר עד שעת חימוץ, ואם היין בקנקנים של הלוקח אינו חייב באחריותו ד"ל שהכלים גרמו להחמצת היין. ולרב דאמר לעיל צ"ו. שהמוכר חייב באחריותו רק אם החמיץ בתוך ג' ימים, מתני' בקנקנים דלוקח ואפילו תוך שלשה, או בקנקנים דמוכר ולאחר שלשה, ולכן המוכר פטור.

ולרב חייא בר יוסף לעולם אין המוכר חייב באחריותו, דמזלא דמריה גרים, דכתיב "ואף כי היין בוגד (באדם מפני שהוא) גבר יהיר" שחושבים שזה יין ונמצא חומץ, מידה כנגד מידה. ונראה שההלכה כרב חייא בר יוסף.

ואם אמר לו שרוצה יין מבושם שיתקיים כדרך המקיימים, יביא לו יין שיחזיק עד עצרת, אבל אח"כ גם ינות מבושמים מתקלקלים בגלל החום. וכתבו התוס' (ד"ה מבושם) שדין המשנה הוא מה צריך המוכר לתת, אבל אם נתן לו יין והחמיץ יכול לומר לו מזלך גרם, כיון דמיירי מתני' בקנקנים דלוקח.

גבר יהיר ולא ינוה - י"מ שבעל גאוה אפי' בביתו אינו מתכבד. וי"מ שכל המתגאה בטלית של ת"ח ואינו ת"ח, אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה.

המביא יין לחנוני למוכרו והחמיץ כשמוכר חלק מהיין, והחנוני מקבל מעט מהרווח, ובעה"ב מקבל מעותיו רק אחרי שהקונים משלמים, ההפסד על בעל היין, מפני שהיין נשאר ברשות בעה"ב והחנוני אינו אלא שליח, אא"כ החנוני פשע כגון שינה בברזא -עשה נקב אחר בחבית, ד"ל שהוא גרם החמצת היין, או שעבר יום השוק ונתעצל במכירתו. רשב"ם. ולתוס' (ד"ה האי) היין הוא של החנוני, ומה שבעל היין מפסיד הטעם הוא מפני שהיין צריך להתקיים בזמן שהוא עומד למכירה, כמו באומר לו שקונה למקפה. עוד כתבו התוס' שלסוברים במקרה הבא שהמקבל מפסיד אם היין החמיץ מפני שמזלו גרם, מיירי הכא שידוע שיון בעה"ב מחמיץ, ואפ"ה רק בקנה על מנת למוכרו בעה"ב חייב, דאי לאו הכי יאמר לו שלא היה עליו להשהותו.

המביא יין לחבירו בעסקא למחצית שכר למוכרו במקום אחר, דבסתם עיסקה חצי זה מלוה וחצי זה פקדון, ובעלמא אם הוזל או נגנב או נאבד כל אחד מפסיד חצי, אבל הכא שאמר לו שימכור דווקא במקום אחר שמורים שם יין ביוקר, ולא ימכור כאן אפילו אם מחיר היין כאן יתייקר, והוזל היין לפני שהגיע לשם והוא שוה פחות מכפי שקיבלו, ההפסד על בעל היין, שכיון שעדיין אינו יכול למכרו אפילו אם התייקר, לענין זולא ג"כ הוא ברשות הבעלים, אבל לענין גניבה ואבידה הרי הוא ברשות שניהם, אבל בהחמיץ לא, ואף שאפילו לוקח למקפה היין

באחריות המוכר, והכא הרי לא יהיה עדיין יכול למכור, ועדיין לא מכר הבעלים לגמרי, מ"מ יכול הבעלים לומר לו מזלך נמי גרם, מפני שהיין עומד באחריות שניהם, כרב חייא בר יוסף שביין מזל הבעלים גרם, ולרבי יוסי ברבי חנינא המביא חייב באחריות היכא שהיין בקנקנים שלו.

המוכר יין ישן צריך להביא יין משל שנה שעברה, ומיושן יביא יין בשנתו השלישית, שיכול להתיישן עד החג ואם יחמיץ קודם החג הרי הוא באחריותו של המוכר.

שיעורי בתים

הגמרא (צ"ח: - ק"ח.) חוזרת לעסוק בדיני אומדות של מכירה, מה הדין במוכר בסתמא ולא פירש את פרטי המכירה, מה בכלל המכירה. והגמרא מפרטת מה הדין בזה במוכר סוגי בתים (צ"ח:), ובמוכר דרך לחבירו (צ"ט), ובמוכר אמת המים לחבירו (צ"ט:), ובמוכר קבר (ק:), ובמוכר בית כור עפר ויש שם נקעים או סלעים (ק"ב:) או שפחת או הותר מהשיעור (ק"ג: - ק"ו.), ובמוכר חצי משדהו לחבירו (ק"ז:).

צ"ח: שיעור בית- הקונה או המקבל מקום לבנית בית חתנות לבנו דדרך האב לעשות לבנו שנשא אשה יציע קטן סמוך לביתו, ובית אלמנות לבתו שהיתה גרה במקום אחר בגלל בעלה, וכשמת בעלה חוזרת לבית אביה, (אבל איפכא לא, דאין דרך חתן לדור בבית חמיו משום חשד חמותו, ומשום בזבוז ממון, ובחתן הראשון החשש גדול יותר. ואורח המכניס אורח גרוע מזה דדיו מה שמהנהו בעל הבית, ומשיב דבר בטרם ישמע גרוע משניהם, כדאיתא בספר בן סירא), לר"ע בונה ארבע אמות על שש, ולרבי ישמעאל השיעור גדול יותר.

רפת בקר שיעורה ארבע על שש (ויש לישנא בגמ' שלר"ע שיעורה פחות מזה).

בית קטן שיעורו שש על שמונה, ונפקא מיניה כגון דאמר עשה לי בית סתמא, ויד הבונה על העלינה לעשות לו בית פחות שבבתים כיון שלא פירש, וכיון שלא אמר לו בית חתנות צריך לעשות לו בית בשבילו שזה גדול יותר. וכן המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית צריך לתת לו קרקע בשיעור זה. והתוס' (ד"ה רבי ישמעאל) כתבו דנפקא מיניה נמי לענין חלוקת אחים או שותפים.

בית גדול שיעורו שמונה על עשר.

טרקלין (-קובתא בי וורדי שהוא עשוי למושב שרים ולא לתשמיש, ולכן צריך שיהיה מרובע, והוא עשוי חלונות כעין קובה של זונות, ונותנים שם ורדים לנוי) שיעורו עשר על עשר.

קנתיר חצר גדולה שהשרים עושים ליד ארמנותיהם, שיעורו שתים עשרה על שתים עשרה.

גובה הבתים לתנא דמתני' חצי מאורכם ורוחבם יחד (בית חתנות חמש, בית קטן שבע, בית גדול תשע, וטרקלין עשר), כבנין ההיכל שהיה ארכו מ' ורחבו כ' וגובהו ל'. ולרשב"ג ללישנא בתרא אין כל הבתים חשובים כמו- ההיכל. ולאחרים גובה הבית כאורך קוורתיו העומדות לרוחבו של הבית, והם יותר מרוחב הבית, או משום שהקירות שלהם שהיו של אבנים צרים יותר למעלה, או משום שהקורות נכנסים לתוך הכותל.

צ"ט. קודש הקדשים-

היה גובהו ל' אמה, והא דתני "עשרים אמה קומתו" היינו משפת הכרובים ולמעלה, וכרובים שעשה שלמה היו עומדים על הקרקע מימינו ומשמאלו של הארון, וגובהם י' אמות, וכנפיהם פרושות מקיר לקיר,

כנף האחד נוגע בקיר הצפוני ושל השני בקיר הדרומי, וקמ"ל שכמו שבכ' אמות העליונות לא היה מונח כלום, גם ב' התחתונות לא, דמסורת בידינו מאבותינו שמקום ארון וכתובים אינו מן המידה, וכדאיתא בבבלי שגם אחרי הנחת הארון שעשה משה, נשאר בכל צד י' אמות.

רבנאי מוכיח בשם שמואל שגוף הכרובים לא תפס מקום, מהא דכתיב "וחמש אמות כנף הכרוב האחד, וחמש אמות כנף הכרוב השנית, עשר אמות מקצות כנפיו עד קצות כנפיו", וכתיב "ויפרשו את כנפי הכרובים ותיגע כנף האחד בקיר וכנף הכרוב השני נוגעת בקיר השני, וכנפיהם אל תוך הבית נוגעות כנף אל כנף", ומבואר שגופם לא תפס מקום.

הגמ' דוחה די"ל שגופם היה בולט כתרגולים שכל הגוף מתחת הכנפיים, או שלא היו ממש אחד מול השני, או שהיו עומדים באלכסון של קודש הקדשים, או שבגובה היה קודש הקדשים רחב יותר מפני שעובי הקיר קטן יותר למעלה, או שהכנפים היו כפופות מעט, או שהכנפים היו זה לצד זה או זה מעל זה.

איך היו הכרובים עומדים - י"א שבזמן שישראל עושים רצונו של מקום פניהם איש אל אחיו דוגמת חיבת זכר ונקיבה, סימן שהקב"ה אוהב את ישראל, וכך נעשו מתחילה כדי שתשרה שכינה בישראל וישראל יעשו רצונו של מקום, ואם אין ישראל עושים רצונו של מקום הופכים פניהם לבית בדרך נס. וי"א שעשאו כשפניהם לבית, ומצדדי אצדודי קצת לבית וקצת זה לזה כתלמיד הנפטר מרבו, ולפי זה אין הדבר תלוי אם עושים רצונו של מקום, דאין לעשותם מתחילה לסימן שאין ישראל עושים רצונו של מקום.

מעבר דרך חבירו-

מי שיש לו בור לפניו מביתו של חבירו ע"י חלוקה, או שקנאו מבעה"ב ומכר לו גם את הדרך, יכול להכנס ולצאת בשעה שרגילים להכנס ולצאת - ביום, שעל מנת כך חלקו, ולא שיצטרך בעה"ב לבילות לקום ממיטתו ולפתחו לו, ואינו מכניס בהמתו לשם כיון שאין זה צורך הבור, אלא מוציא לה מים החוצה, ויש שני מנעולים לבור, אחד לבעל הבית ואחד לבעל הבור, כדי שבעה"ב לא יקח מים מהבור, ובעל הבור לא יכנס לבד משום חשד אשתו אם יוכל להכנס גם כשבעה"ב לא בביתו, אבל אין חוששים שיגנוב מכלי בעה"ב, כיון שאשתו בבית.

צ"ט: מי שיש לו גינה לפניו מגינתו של חבירו

כגון יורשים או שותפים שחלקו ונתרצה החיצון לתת לפנימי דרך באמצע שדהו, יכול להכנס ולצאת בשעה שדרך בני אדם להכנס ולצאת, שכיון שהמעבר באמצע השדה גורם לחיצון נזק גדול הדבר ידוע שלא נתרצה לו בריוח אלא במה שיש לו צורך גדול, ולא יכניס לתוכה תגרים לקנות ירקות מגינתו, ולא יכנס דרך שם כדי לקצר את דרכו לחצר אחרת שלו, דלא שיעבד לו דרך אלא לצורך תיקון הגינה או לקיטת פירותיה, והחיצון זורע את הדרך דאנן סהדי שכיון שהדרך באמצע שדהו לא מחל לו עד כדי שלא יוכל לזרוע שם, אבל אם נתנו לו דרך מן הצד מדעת שניהם יכול להכנס ולצאת מתי שרוצה, ויכול להכניס לתוכה תגרים, ושניהם אינם יכולים לזרועה, שכיון שמן הצד אינו נפסד כ"כ אנן סהדי שמסתמא מחל לו כל הדרך לגמרי, ושתיהי רק להילוך.

מכירת אמה-

המוכר לחבירו אמה בית השלחין צריך לתת לו רוחב ב' אמות לאמה עצמה כדי שיכנסו הרבה מים כשיעור הנצרך לבית השלחין, (ולפי זה היא קרויה אמה בגלל שעומקה אמה. תוד"ה נותן), ועוד אמה מכל צד לצורך תיקון אגפיה אם הם יפלו, וי"א שנותן לו אמה לתוכה ושתי אמות בצדיה, וכן עיקר.

ואם מכר לו אמה בית הקילון להשקות בהמות ולרחוץ בגדים וכלים, נותן לו אמה לאמה ועוד חצי אמה מכל צד לאגפיה.

לרב יהודה יכול בעל השדה לזרוע או ליטוע באגפים, ולרב נחמן אינו יכול אלא ליטוע שהשורשים עמוקים ולא מזיקים לשפת האמה, אבל לא לזרוע שבזה השורשים מתפשטים עד עומק שלשה, משום דמחלחלי ומקלקלים את הקרקע למעלה בשפת האמה.

ואם נפלו אגפיה מתקנה מאותה שדה הסמוכה לה, י"מ משום שידוע שכלו לאותה שדה, וי"מ שיכול לטעון שכלו לתוך המים, אלא הטעם משום שכך קיבל עליו בעל השדה.

ב. מי שהיתה דרך הרבים עוברת בתוך שדהו

כגון שתמיד היו עוברים שם, או שבעל השדה נתן להם מתחילה דרך, ונטלה ונתן להם מן הצד, מה שנתן נתן ושללו לא הגיעו ויש להם ב' דרכים.

שלו לא הגיעו ולא אמרין כופין על מידת סדום, אע"פ שבמקום פסידא עביד איניש דינא לנפשיה וכאן יש לו פסידא שהרי הוא לא יכול לתבוע את כולם לדין, לרב זביד תיקנו חכמים שאפילו אם נתן להם דרך ישרה כמו שלהם גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון והם לא יתנו ליבם לזה משום דקדירה דשותפי לא חמימא ולא קריא, וחשו רבנן טובא לתקנת הרבים. ולרב משרשיא איירי כשנתן להם דרך עקלתון אבל נתן להם דרך ישרה שהוא מקבל את הדרך הישנה. ולרב אשי כל דרך מהצד היא עקלתון לחלק מהאנשים ולפי זה א"צ להגיע לגזירה, אלא כיון שאלו שגרים קרוב יותר לדרך הראשונה הוא מאריך להם את הדרך, אין רשות בידו לגזול את הרבים, ואין נפקא מיניה להלכה בין רב אשי לרב זביד.

ומה שנתן נתן- י"מ כרבי אליעזר דס"ל שרבים שבררו לעצמם דרך בתוך שדה מה שבררו בררו אע"פ שלא נטלו רשות מבעל השדה, רב מפרש דר"א איירי כשאבדה להם דרך ואע"פ שיחיד שאבדה לו דרך בשדה אינו בורר דרך בעצמו אלא או בבית דין או ברשות בעל השדה, רבים כבית דין דמו, דמי מהם יזמין אותו לבית דין, ולפי זה הלכה כר"א, דאפילו לאדמון דווקא אחד שקנה ד' שדות מד' בני אדם אינו חייב לתת דרך למי שאבדה לו דרך, אבל באותה שדה לכו"ע יש לו דרך. (והתוס' ד"ה כגון) דנים אם כוונת הגמרא רק ליישב את דברי ר"א, ולא את המשנה, או שהגמרא באה לתרץ גם את המשנה). וי"מ דאיירי בסתמא ואין הלכה כר"א. וי"א טעמא דמתני' משום דמיצר שהחזיקו בו רבים -שהשווהו ותיקוניהו להילוך, והבעלים ידעו ושתקו, אסור לקלקלו, דודאי מחל להם, וכ"ש היכא שנתן להם בעצמו.

קנין ע"י הילוך - לר"א ההולך בקרקע לאורכה ולרחבה קנה מקום הילוכו, דכתיב "קום התהלך בארץ לאורכה ולרחבה כי לך אתננה", (ובמקרה הנ"ל שהיתה רה"ר עוברת בשדהו, קנו הרבים את הדרך ע"י ההילוך), ולחכמים אין הילוך קונה עד שיחזיק להשוות הקרקע לחרישה, או נעל גדר ופרץ כל שהוא, (והא דאמרין בב"ק ט. שחזקה היא מכי דיש אמצרי

אין הכונה להילוך אלא שהגביה את המיצר ודש את הקרקע כדי לתקנו, שזה כמו נעל וגדר), וקרא משום חביבותא דאברהם כדי שיהא נח לכבוש לפני בניו שלא יהיו כגזלנים אלא כיורשים, ולא יהיה רשות לשטן לקטרג ולא פתחון פה [לבעל] מידת הדין. אמנם בשביל של כרמים כיון שנעשה להילוך אפשר לקנותו בהילוך כיון שכך נהנים מהשביל, וכדמצינו שהמציע מצעות בנכסי הגר קנה. וכתבו התוס' (ד"ה בשביל) שנראה שדין זה הוא דווקא בשביל של כרמים שאינו משמש אלא להילוך, אבל שאר דרכים עשויות גם לצרכים אחרים.

שיעורי דרכים-

שביל של כרמים - אם יש מחיצות בצדדים שיעורו למתנה למכור לחבירו שביל של כרמים, ור"ח פירש באבדה לו דרך, שיוכל כדי לישא זמורות על כתפיו ולהסתובב לכאן ולכאן ולא יגעו הזמורות במחיצות השביל, ואם אין מחיצות שיעורו כדי הנצרך להילוך למדרך כף רגליו, והמוכר יכול לזרוע או יטוע כרם בצדדים, כיון שאין נושאים משאות שיזיקו למה שבצדדים. וי"מ שאם היו שם מחיצות השיעור הוא עד המחיצות שהיו, ולא נהירא, דלמה לא יתן לו כל צרכו שהרי מכר לו שביל סתם. רשב"ם. והתוס' (ד"ה ולא) כתבו דמיירי שהמחיצה בגובה טפח או שנים להיכר שעד שם השביל, ולכן לא נותן לו אלא מה שמסומן.

דרך היחיד - לתנא דמתני' שיעורה ד' אמות ונפקא מיניה שהמוכר לחבירו דרך בתוך שדהו צריך לתת לו ד' אמות כרוחב עגלה, ולאחרים כדי שיעבור חמור במשאו, והיינו שני גמדין (אמות קטנות ממרפקו עד אצבעותיו, וי"מ אמות שלימות) ומחצה, ואמר רב הונא שכך ההלכה.

דרך מעיר לעיר שהיא מיוחדת לשתי עיירות מסוימות ואנשים מעיירות אחרות לא עוברים בה, שיעורה שמונה אמות, כדי שאם יבואו עגלות משני הצדדים לא יצטרכו להתעכב.

דרך הרבים כגון עיר שעוברים בה הבאים מארץ רחוקה, שיעורה ט"ז אמה וילפינן לה מהעגלות של המשכן.

ק: דרך ערי מקלט ל"ב אמה, דכתיב "תכין לך בדרך".

דרך המלך אין לה שיעור, מפני שמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין מוחין בידו ואינו צריך לנטות לימין או לשמאל. ונראה שדין זה נלמד מדכתיב "לבלתי רום לבבו מאחזי" גדלהו משל אחיו.

דרך הקבר -כשנושאים את המת לקבורו, אין לה שיעור, משום כבוד המת שצריכים לוותו הרבה בני אדם, ואין זה כבוד המת להבריח את המלוים. ונראה שאין פורצים בניינים להפסיד ממון אחרים כמו בדרך המלך, אלא שיכולים ללכת ע"ג תבואה בלא לנטות ימין ושמאל. לישנא אחרינא איירי במוכר לחבירו ללכת לקבורה דרך שדהו, דמסתמא מכר לו כדי צורך כל המלוים. ופירוש זה עיקר.

המעמד-

שיעורו קרקע בת ד' קבין בריבוע, שזה מ' אמות וד' טפחים וגו' [רבעי] אצבעות אורך ורוחב ומעט יותר [פחות מאחד מכ' ברוחב אצבע. הגהות הב"ח].

אין פוחתין מז' מעמדות ומושבות למת שבדרך חזרה מן הקבר יושבים ועומדים שבע פעמים כדי לנחם את האבל ולהרבות צער ובכי ולשוב בתשובה, לרב יהודה לאחר שישבו מעט אומר להם הממונה עמדו יקרים עמודו ולכו אל מקום אחר, שבו יקרים שבו, ואמרו לו דא"כ יהיה מותר לעשות כך בשבת אם העיר סמוכה לבית הקברות וקברוהו בבין השמשות ובליל שבת הוא אונן מפני שבאנינות הלילה הולך אחר היום.

אין עושיין מעמד אלא בקרובים שאינם מתאבלים, וביום הראשון אחרי הקבורה, ובמקום שנהגו, ובבית הקברות.

דיני מכירת קבר

הגמרא דנה בצורת הקבורה במערות כפי שהיה נהוג בזמנם, כמה גודל המערה, וכמה כוכי קבורה יש בה, ומה המרחק ביניהם, ונפקא מיניה בזה במוכר קבר לחבירו כמה צריך לתת לו, וכן בדין שכשמצאו ג' קברות תולים שהיו שם עוד קברים (והמתים קונים מקומם ואין להעבירם), כמה צריך לבדוק מסביב לקבר שמצא.

המוכר את קברו שהיו עושים לכל משפחה מקום לקבור את מייתהם, או המוכר את הדרך לשם או את מקום המעמד (מקום שעומדים ויושבים שם סמוך לבית הקברות בשוכם מן הקבר), או את מקום ההספד, בני משפחתו קוברים אותו בעל כרחו והמוכר נוטל דמים, משום פגם משפחה שאין להם מקום קבורה.

ק"א. שיעור הקבר והכוכים-

הקונה מקום לקבר או המקבל מחבירו לעשות לו קבר, אין הכונה לקבר בודד, כיון שהיו רגילים לקבור את כל בני המשפחה במערה אחת, כל אחד בכוך נפרד, ולכן הכונה לקניית ב' מערות עם חצר ביניהם, צריך לעשות תוך המערה ד' אמות על שש שזה לא כולל את מקום הכוכים שיוצאים ממנה, וגובה המערה ד' אמות, ופותרת בתוכה ע"י חפירה ג' כוכים מכל צד בכתלים שאורכם שש אמות, הכוכים שבצדדים רחוקים חצי אמה מהפינות, ובין כוך לכוך יש אמה, ושניים ממול הפתח בכותל שאורכו ד' אמות, ושיעור ההרחקה כ"ל, ואורך הכוכים ד' אמות (ג' אמות למת ועוד אמה בגלל הארון שהמת מונח בו. רשב"ם. ולתוס' (ד"ה והכוכין) גובה אדם עד כתפיו הוא ג' אמות, ובגלל הצואר והראש ודפי הארון צריך ד' אמות), וגובהם ז' טפחים כדי שהארון יכנס ברווח, וכדי להשאיר חלל טפה, שלא יטמאו העוברים מעל המערה, (אמנם מדרבנן העובר מעל המערה טמא, ולא התירו חכמים אלא לעבור למקום מצוה לקראת מלכים. והכוכים היו נשארים פתוחים, דאי לאו הכי הטומאה בוקעת ועולה אפילו שלא כנגד הטומאה, ואם אין פתח טפה והכוכים סתומים הטומאה בוקעת ועולה (לדעת ריב"ם רק מעל המת, ולדעת ר"י גם בזה מטמא כל סביביו), ואם המת בתוך כלי אין הטומאה בוקעת ועולה. (תוד"ה ורומן). ורחבם ו' טפחים, וחצר בפתח המערה למעלה שש על שש כשיעור המיטה וקובריה - נושאי המיטה, (דין זה הוא בין במוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר, בין במקבל לעשות לחבירו קבר). ופתוחים לתוכה שתי מערות, ונושאי המיטה נכנסים מהצדדים שאין שם מערה.

לרבי שמעון גודל המערה שש על שמונה, ופותרת בתוכה ד' כוכים מכל צד, ושלוש ממול הפתח, ושיעור ההרחקה ביניהם כמו לפי רבנן, וב' בציד הפתח, ואינם לכיוון חוץ - תחת החצר, שהרי דורכים שם כל זמן שהם שם, ולא דמי לדריסת נושאי המיטה ע"ג המערות שהיא רק לפי שעה, ועוד דהא תנן שהעומד בחצר ועבר מעל המערות בשידה תיבה ומגדל טהור, אלא הם כמין נגר זקופים כמין בור, ואין חוששים שידרסו שם כיון שזה רק אמה ולא מתקרבים כ"כ. רשב"ם. והתוס' (ד"ה דעביד) הקשו שהרי המת מטמא ד' אמות סביביו אם אין סביבו מחיצות, ועוד דא"כ פתח המערה אינו אלא ב' אמות שהרי צריך להרחיק אמה מהפינה. ורשב"א מבאר שאת הכוך שבצד שמאל עושים בפינה ממש, (ואף שהמרחק בינו לבין המת המושכב לידי אינו אלא חצי אמה, אין להקפיד, כיון שהוא עשוי כמין נגר ואין רוחבו אלא אמה על אמה) ונמצא הפתח ג' אמות. ודעת ר"י שהכוך שבשמאל היה רחוק רק חצי אמה מהפינה, ונמצא הפתח שתי אמות ומחצה. עוד

כתבו התוס' שהירידה למערה היא דרך סולם או במדרגות. לרבי יוחנן אין עושים קבר כמין נגר, דקבורת חמורים היא זו - שמשליכים בבור, אלא עושה את הכוכים בקרן זווית בחצי אמה הפנויה שיש בשני הצדדים של הפתח, ומעמיק לחפור אותו באופן שיהיה הבדל אמה בינו לכוך שלידו כדי שלא יגעו הכוכים זה בזה, אבל בשאר המערה לא היו עושים כוכים זה מעל זה, פן תיפול המערה. והקשה רשב"ם שהרי הכוכים בצדדים שסמוכים למערה השניה בהכרח היו זה מעל זה, ולכן פירש רשב"ם שהכונה שהכוכים נמצאים בפינות שמול הפתח, וצריך להעמיק כדי שהכוכים שנמצאים סמוך לפינה לא יתחברו יחד ע"י הכוך שבפינה, ובהו אין לחוש שתיפול המערה, שכיון שהכוך באלכסון הוא מתרחק מהכוכים שלידו, משא"כ בשאר המערה. ולחצר המערה פתוחים ארבע מערות בד' הצדדים, ועוברים מעל המערות בשידה תיבה ומגדל. תוד"ה ותו. והכוכים שבמקום הסמוך למערה השניה היה מעמיקם.

ק"א: לרב אשי אין הכוכים נוגעים זה בזה משום שמעמיק.

לרב הונא בריה דרבי יהושע לא מעמיק את הכוכים, אלא עושה את הכוכים באלכסון. והגמ' דוחה שכיון שריבוע אמה יוצא האלכסון אמה ושתי חמישיות, א"כ האלכסון שבין המערות אורכו אחד עשרה אמות וחמישית, וא"א להכניס שם שמונה כוכים עם אויר אמה בין כוך לכוך שזה יוצא ט"ו אמה.

ועוד מתרצת הגמ' ש"ל שבכוכים הקרובים קוברים נפלים.

לרשב"ג שיעור ההפרש בין הכוכים הכל כפי חוזק הסלע, שאם הסלע חזק מרחיק פחות מאמה ויכול לעשות יותר כוכים, ובסלע שמתפורר צריך להרחיק יותר מאמה ויעשה פחות כוכים, ויעשה מערה בשיעור הנ"ל וכוכים לפי חוזק הסלע. ונראה שגם מספר המערות הוא לפי חוזק הסלע.

ק"ב. מתי מת שנמצא קונה מקומו, ומתי אפשר לפנותו-

המוצא מת או שתים מושכבים כדרכם ועד עכשיו לא ידעו שקבורים כאן מתים, וכן אם היה ידוע שקבור כאן מת ומצאו עוד שני מתים, שלומדים מ"המוצא" פרט למצוי, (וכתבו התוס' שמשמע שזה גרוע משנים ידועים ואחד שנמצא, אך האמת שאין דין שכונת קברות אלא בשלשה ידועים או שלשה שנמצאו. ושיטת ר"י שהמוצא פרט לידוע היינו שאם ידוע שהוא ישראל בכל ענין יש לו תפוסה. והתוס' מבארים שהכונה שאם ידוע שהוא נקבר שם לשם קבורה, אפילו אם הוא יחידי. ומה שכתב הרשב"ם שהדין שצריך שלשה ידועים או שלשה שנמצאו הוא הלכה למשה מסיני. ודעת התוס' שזה סברא) נוטלם עם תפוסתם אם רוצה לעשות שם טהרות, דאין מת קונה מקומו עד שיהיה ג' מתים, דאי לאו הכי י"ל שקבורהו מפני הדחק, ונטל תפוסתו כיון שהוא מושכב כדרכו, ושיעור תפוסה הוא העפר התיחוח וחופר עוד ג' טפחים בקרקע, דחשיב כרקב של מת, אבל אם הוא הרוג, שמצאהו מחותר, ואפילו הם שלשה, לא קנו מקומם אפילו לתפוסה, ד"ל שלא נקברו שם אלא נהרגו שם, ואם לא היה מושכב כדרכו י"ל שהוא עכו"ם ואין לו תפוסה, ואפילו הם שלשה נוטלם משם, וכן במצאו יושב וראשו מונח בין ירכותיו יכול לפנותו ד"ל שהוא עכו"ם או שהשליכותו שם באקראי עד שיהיה להם פנאי לקבורו.

ואם מצא שלש מתים מושכבים כדרכם זה בצד זה, או שהיה ידוע שיש כאן ג' מתים, אם המרחק ביניהם מארבע עד שמונה אמות והיינו קרוב לד' אמות או קרוב לח', הרי זו שכונת קברות וקנו מקומם, ותנא זה סובר כר"ש, וס"ל שלר"ש שיעור מערה הוא ד' על ח' אמות (וכן מבואר בברייתא שזה דעת ר"ש), וס"ל שג' מתים נקברים בכותל רוחבה שהוא ד' אמות, ויש בין

הכוכים בסך הכל ב' טפחים, ולפי חשבון זה בכותל הארוך קבורים ו' מתים, וממילא כשמוצא שלשה מתים בתוך ד' אמות י"ל שהם היו קבורים בכותל הקצר של המערה כנגד הפתח, או שהם היו קבורים בכותל הארוך אלא שעדיין לא נתמלאו כל הכוכים, ואם מצא ג' מתים בתוך ח' אמות, י"ל שהם היו קבורים באורך המערה, וג' הכוכים האחרים עדיין לא קברו בהם והם נתמלאו עפר כשנפלה המערה, אבל אם מצאם צפופים יותר אין זה שכונת קברות אלא ע"י הדחק נקברו שם על מנת לפנותם, ולא קנו מקומם, וגם אין צריך לבדוק יותר. רשב"ם. ודעת ר"ת (תוד"ה מארבע) שכיון שמבואר במתני' שבין הכוכים יש אמה, בהכרח בד' אמות של אורך המערה יש שני מתים, והשלישי קבור לכיוון אחר והיינו חצי אמה מכותל רוחב המערה וחצי אמה בזווית המערה.

כמה צריך לבדוק מסביב לג' המתים

שמצא - במתני' (בנזיר ובאהלות) איתא שצריך לבדוק עד עשרים אמה. והיינו שאם מצא ג' מתים בד' אמות תולים שהם לרוחב המערה מול הפתח, וממילא צריך לבדוק בכתלים משני הצדדים כשיעור אורך המערה, ואח"כ כשיעור החצר לר"ש שיש מערות מד' צידי החצר, ואח"כ כשיעור אורך המערה שבצד השני של החצר, וכן צריך לבדוק לצד השני כשיעור זה, שמא המערה השניה נמצאת בצד השני, וכיון ש"ל שהמתים שמצא קבורים באורך המערה (ועדיין לא קברו בכל הכוכים), ולכן צריך לבדוק אחרי ד' אמות שמול המתים שמצא, וכן לשני הצדדים שמא יש שם מערה נוספת, וצריך לבדוק בכל מקום שיש ספק אם יש שם מתים. ואם הג' מתים מפוזרים בח' אמות א"כ הם ודאי נקברו באורך המערה ולא ברוחבה, וצריך לבדוק רק במרחק ד' אמות שזה הצד השני של המערה, ובצדדים עד שיעור שיכולה להיות המערה השניה.

הגמרא שואלת שלר"ש ששיעור מערה הוא ד' על ח' השיעור הוא כ"ב אמה, ח' - אמות של ב' מערות בב' צידי החצר, ואורך החצר ו' אמות, ולרבנן ששיעור מערה הוא ד' על ו' זה יוצא י"ח - ו' של כל מערה וד' של החצר, וצ"ל שאת המערה הראשונה בודק באלכסון שמא המתים לא קבורים ישר, או שמת אחד ארוך והשני קצר, ואלכסון של ד' על ו' הוא ח' (התוס' (ד"ה וכגון) מקשים על ביאור הרשב"ם בזה), ואת המערה השניה א"צ לבדוק באלכסון מפני שלא החמירו כ"כ גם בשניה אחרי שבראשונה לא מצא כלום.

לרב שישא בריה דרב אידי שיעור כ' אמה הוא כר"ש, ואיירי שהמערה הראשונה נמצאו בה נפלים שמערה של נפלים אורכה שש, ולא תולים שגם במערה השניה היו נפלים דדי במערה אחת לנפלים.

אם מצא בתוך שיעור הבדיקה הנ"ל אפילו רק עוד מת אחד, צריך לבדוק ממנו עוד כ' אמה שמא קבר זה לא שייך לקברים הראשונים שמצא אלא לקבוצת קברים אחרת, שרגלים לדבר שיש שם עוד מתים והוא שייך למערה אחת מהם, ומה שלא מצאו לידו עוד מתים מפני שלא הספיקו לקבור עוד באותה מערה. רשב"ם. והתוס' (ד"ה בודק) כתבו דמיירי דווקא אם ראשו נמצא לצד המערה ומרגלותיו לצד השני, אבל אם צד מרגלותיו כלפי המערה א"צ לבדוק עוד, מפני שהוא מאותה מערה, דדרך לקבור מרגלותיו לצד המערה.

אם מצא את המתים סמוכים ואין ביניהם מארבע אמות עד שמונה, לת"ק יש להם תפוסה אבל לא שכונת קברות, ולר"ש בן יהודה בשם ר"ש אם בלא האמצעיים יש ג' מתים מד' אמות ועד שמונה, הרי זו שכונת קברות.

ק"ב: ואף שמצינו לענין קברות שלר"ש רואים את האמצעיים כאילו אינם ולרבנן לא, מ"מ לגבי כרם שהמרחק בין השורות הוא פחות מד' אמות, לר"ש לא אמרינן רואים את האמצעיים כאילו

אינם, דלא נטעי אינשי אדעתא ליעקר אלא נטע לשם כרם, וכיון שאינו נטוע כהלכתו אין לו דין כרם, אבל בקברות שמא קברו בין השמשות ויפנוהו אח"כ, ולרבנן בקברות כיון שזה ניוול להוציאו לא חשיב קבר, אבל בכרם בעל הכרם יקח איזה שורה שתצליח, והשניה תהיה לעצים.

בית כור

מתי נקעים או סלעים

נמדדים עם השדה

הגמרא חוזרת לעסוק בענייני מכירת והקדשת שדות, שנתבאר בפרק המוכר את הבית מהו שיעור השדה שקנה (ס"א ס"ב), ואלו דברים הנמצאים בשדה כלולים במכירת או בהקדשת שדה (ס"ט – ע"ב). ולהלן (ק"ג – ק"ז) יבואר האם כשמכר או הקדיש שדה בגודל מסוים, נקעים וסלעים מצטרפים לשיעור שמכר, ומה הדין כשפיחת או הותיר מהשיעור שמכר.

ק"ג. בהקדש- המקדיש שדהו בזמן שהיובל נוהג, ובא לפדותה, שיעור הפדיון הוא בית זרע (קרקע הראויה לזריעת) חומר (-כור) שעורים בחמישים שקל כסף, ונקעים (-בקעים חריצים ונעיצים) עמוקים י"ט או סלעים גבוהים י"ט הם נחשבים שדה בפני עצמם ולכן אין נמדדים עם השדה, ומ"מ הם קדושים, אבל אם הם פחות מי"ט הם נמדדים עם השדה. ומה שביותר מי"ט אינם קדושים בפני עצמם (אף שהתורה מרבה שהקדש חל אפילו על חצי תרקב, דכתיב "שדה". לרשב"ם שאלת הגמרא היא שאף שאינם נמדדים יחד עם השדה מפני שהם נחשבים בפני עצמם, ויכול לפדות זה בלא זה כמו במקדיש שני שדות, שיקדשו בפני עצמם לענין שיוכל לפדותם בפני עצמם לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, ולא יפדה אותם בשווים. ולתוס' (ד"ה ואמאי) השאלה למה זה שהם בפני עצמם זה סיבה שאין נמדדים עימה, אבל לענין לפדות לפי חשבון בלאו הכי אפילו חצי שדה אפשר לפדות לפי חשבון), משום שפחות מבית כור לא קדשי אלא להפדות בשווים, ואיירי שהנקעים מלאים מים ואינם ראויים לזריעה דומיא דסלעים, ולא קרינן בהו "בית זרע", ומ"מ בפחות מי"ט נמדדים עימה משום שהם נחשבים חלק מהקרקע. ובזמן שאין היובל נוהג כל קרקע נפדית בשוויה. ומיירי שהקדיש בתחילת היובל. ולא גרסינן בשנת היובל, דאם הקדיש בשנת היובל עצמה, יש מחלוקת בערכין כ"ד. אם ההקדש חל. רשב"ם. והתוס' (ד"ה המקדיש) כתבו שברוב הספרים גורסים 'בשנת היובל', וצ"ל שהכונה בשנה שאחרי היובל, מדלא קאמר בשנת היובל עצמה.

במכירה- האומר לחבירו בית כור (מקום הראוי לזריעת כור תבואה, ומשערים לפי חשבון שחצר המשכן שהוא מאה על חמישים הוא בית סאתים, וכיון שכור הוא ל' סאים א"כ בית כור הוא פי חמש עשרה מחצר המשכן) עפר (-ראוי לזריעה. ואם לא אמר עפר, לרשב"ם אפילו אם כולה סלעים חלה המכירה, דשמא כוונתו לבנות בה בית או לשטוח בה פירות, ויד לוקח על התחנותה, ונראה דה"ה אם אמר בית כור קרקע. ולתוס' (ד"ה בית) נקט עפר לרבותא שאעפ"כ פחות מי"ט נמדדים עמה, ולא לומר שבלי זה יכול לתת הכל סלעים) אני מוכר לך, אם יש בה נקעים עמוקים עשרה טפחים, או סלעים גבוהים עשרה טפחים, והם רחבים ד' טפחים על ד' טפחים, שהם מקום חשוב בפני עצמם אפילו לענין רה"י לדיני שבת, אינם נמדדים עם השדה, אפילו אם אין הנקעים מלאים מים. ושאני מהקדש דלעיל, דאין אדם רוצה קרקע בכמה

מקומות כיון שיהיה לו טורח בחרישה ובזריעה. אבל נקעים וסלעים פחות מי"ט נמדדים עם השדה, דאין שדה בלא מעט נקעים וסלעים, אפילו בנקעים מלאים מים, ואם אמר כבית כור עפר דמשמע כמות שהוא בין סלעים בין עפר, גם נקעים וסלעים הגבוהים י"ט נמדדים עמה.

אם הסלעים הפחותים מי"ט הם בשיעור יותר מבית ארבעת קבין, אינם נמדדים עימה, גם בפחותים מי"ט, ונראה דה"ה באמר כבית כור עפר, ואמר מר עוקבא שאפילו בשיעור בית ארבעת קבין דווקא כשהם מפוזרים נמדדים עמה, אבל אם הם בבית חמשת קבין או יותר אינם נמדדים עימה, ולרבי יוחנן אם אינם מפוזרים ברוב השדה אפילו ביותר מה' קבין אין נמדדים עימה. ורבי חייא בר אבא מסתפק מה הדין לרבי יוחנן כשרובם במיעוט השדה ומיעוטם ברובה, תיקו.

ק"ג: כמה ספיקות- אם היו הסלעים כשיר בצורה עגולה, שקשה לחרוש ולזרוע ביניהם, כשורה שקשה לחרוש ולזרוע כנגדה, איצטדינין (-כקרני שור האיצטדין), דרך עקלתון -מפוללת. תיקו. וספיקות אלו הם אם תמצא לומר, שכל מקרה קשה לזרוע בו יותר מהקודם.

סלע יחידי מחוץ לשדה סמוך לשדה, או אפי' בתוך השדה אבל הוא סמוך למיצר, ואפי' גובהו כל שהוא אינו נמדד עימה, דלא בטיל לגבי שדה אלא כשהוא באמצע השדה ומוקף בשדה מכל צדדיו. רשב"ם. ור"ת (תוד"ה אם) מבאר שסלע יחידי הכונה שיש לו שם לווי, ואפילו אם הוא באמצע השדה. ועוד אומר ר"ת דגרס סלע יחידי שיש לו בית רובע, והיינו שמה שנתבאר שפחות מד' קבין נמדדים עם השדה, זה דווקא בכמה סלעים, אבל אם זה סלע אחד גדול אפילו רק בית רובע אינו נמדד עם השדה. והרשב"ם חולק על פירוש זה. והגמ' מסתפקת מה הדין אם מופסק עפר פחות מג' טפחים בינתיים -בין הסלע למיצר, ואם תמצא לומר דהוי הפסק יש להסתפק מה הדין שיש כשיש עפר מלמטה וצונמא מלמעלה סמוך למיצר, או שיש עפר מלמעלה פחות מג' טפחים כעומק המחרישה, וצונמא מלמטה, אי אזלינן בתר עפר ונמדדים עמה, או שהצונמא עיקר ואין נמדדים עמה. תיקו.

המוכר בית כור עפר ופיחת או הותיר

המוכר בית כור עפר **מידה בחבל** (-בצמצום, כמו שמוכרים ע"י מדידה בחבל לא פחות ולא יותר), אם פיחת כל שהוא ינכה אבל המקח קיים, (ואע"ג דאמר רבא 'כל דבר שבמדה ובשמשקל ובשמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר, הני מילי במטלטלין, אבל בקרקע לא, דקים להו לרבנן דניחא ליה ללוקח לקנות מה שימצא, וכוננת המוכר מידה בחבל היא שאם ימצא יותר יחזיר ואם פחות ינכה. ואף שאין אונאה לקרקעות, זה דווקא בשווי הקרקע ולא בגודלה. רשב"ם. והתוס' (ד"ה פחות, הראשון) כתבו דלהדיא איתא בקידושין מ"ב: דדברי רבא שבדבר שבמידה חוזר מיירי בקרקעות, והחילוק הוא שרבא מדבר כשמדדו והטעהו במידה, וכאן מדובר שעדיין לא מדדו. עוד כתבו התוס' (ד"ה פחות, השני) דאינו יכול לומר לו אדעתא דהכי לא זבני, משום דמיירי שהם נמצאים בשדה, ומתחילה היה יודע שאין כוונתו לדייק), ואם הוסיף כל שהוא יחזיר קרקע או מעות כפי רצון המוכר.

ואם אמר הן חסר הן יתר, אפילו אם ההפרש הוא רובע לכל סאה והיינו ל' רבעים לבית כור, חל הקנין דבהכי הוי מחילה, (ואפילו במכירה מועטת של בית סאה דינא הכי), ואם ההפרש גדול יותר יעשה חשבון ולא הוי מחילה דא"כ למה אמר בית כור, ויתן הלוקח למוכר על כל ההפרש מעות או קרקע כפי שירצה המוכר

(אא"כ הוזלה או התייקרה הקרקע וכדלקמן ק"ד), ותקנת חכמים היא, דמן הדין צריך להחזיר לו קרקע, דלא קנה אלא בית כור, אבל מה יעשה המוכר בקרקע מועטת, ואם פיחת יותר מרובע ינכה לו מן הדמים, דכיון שאין בשדה זו יותר א"א לחייב את המוכר לתת לו משדה אחרת. ואם הוסיף בשדה שיעור בית ט' קבין, או בגינה בית חצי קב ולר"ע בית רובע, צריך לתת לו דווקא קרקע כיון שיש לדבר זה חשיבות בפני עצמו, ומחזיר הכל ולא רק את מה שיותר מהשיעור, דכיון שיש כאן חשיבות קרקע לא מחיל מיד.

ק"ד. ואם אמר בית כור סתמא ולא אמר לא מידה בחבל ולא הן חסר הן יתר, הרי הוא כאומר הן חסר הן יתר, או כאומר כבית כור עפר אני מוכר לך, שאפי' פיחת או הותיר רובע לסאה הגיעו. דעת רשב"א (תוד"ה אלא) דהכא מיירי דווקא בעומד באותה שדה ורואה כמה יש בה, אבל באינו רואה אותה לא אמרינן הגיעו, דאם התנה למכור לו בית כור עפר לא יכול לתת לו פחות, וסברא הוא דהתם אפילו ע"י ניכוי לא היה מקבל לוקח, שלא היה דעתו לקנות אלא בית כור שלם.

והא דתניא כופין את המוכר למכור את ההפרש ללוקח אם הוא רוצה לקנות, כדי שהמוכר לא ידרוס בשגה הלוקח ויהיה צריך להזחר ממנו, והמוכר אינו מפסיד מזה כיון שזה שיעור קטן שאינו ראוי לכולם, והו"ל זה נהנה וזה אין חסר דכופין על מידת סדום, ואת הלוקח לקנות משום תקנת המוכר, שלא יפסיד קרקע קטנה זו, באמת לעולם לא כופים את המוכר למכור, אלא מיירי שהמוכר רוצה למוכרה במעות ללוקח, ומיירי בהוזלה, שיכול הלוקח לומר למוכר שאם הוא נותן לו קרקע לא ישלם לו אלא כזולא דהשתא, ואם התייקרה השדה נותן לו כשער הקניה, דאומר הלוקח למוכר דמעיקרא לא נתרצה לקנות אלא בזול, ועל שער הזול כופים את הלוקח לקנות כדי ליפות כוחו של מוכר, דאין הלוקח מפסיד כלום.

אם קנה יותר מבית כור ושייר ט' קבין מחזיר לו את הקרקע, לרב הונא מיירי אף בבקעה גדולה שמחזקת י' כורין, דס"ל דהואיל ויש במותר חשיבות שדה לא מחיל, ויחזיר לו קרקע. ולרב נחמן כוונת מתני' שהשיעור הוא ז' קבין ומחצה לכל כור, ואם יצא ההפרש יותר מט' קבין מחזיר את הקרקע ולא מעות כיון דליכא מחילה.

ק"ד: שדה ונעשית גינה ביד לוקח, ע"י שגדל הנהר לשם או שנבע שם מעין, שזה ראוי לגינה כדכתיב "והשקית ברגלך כגן הירק", ועדיין לא החזיר לו מעות או קרקע, רב אשי מסתפק אם שיעורה כשדה או כגינה היכא דאמרינן יעשה חשבון, האם הולכים לפי שעת המכירה, או שכיון שהתקנה היא לטובת המוכר שאין לו מה לעשות עם קרקע קטנה, השתא שנעשית גינה ויש לו מה לעשות עם זה יחזיר לו את הקרקע, וכן מסתפק רב אשי מה הדין במכר גינה ונתייבשה ונעשית שדה, האם הולכים לפי שעת המכירה ויחזיר לו קרקע, או שכיון שהתקנה היא לטובת המוכר ועכשיו אין לו מה לעשות בשיעור זה אם רצה יטול מעות. תיקו. והספיקות הם היכא שאין זמן שיש עליו תורת מחילה, אבל אם מעיקרא הוי מחילה ולבסוף לא הוי מחילה, כבר חלה המחילה.

אם יש למוכר שדה סמוכה, אפי' בהותיר כל שהוא יחזיר לו קרקע ולא יעשה חשבון, כיון שזה ראוי להצטרף לשדהו, והיינו שבהותיר כל שהוא על ז' קבין ומחצה יחזיר לו קרקע, ובז' קבין ומחצה לכור ודאי מחילה היא ואינו מחזיר לא קרקע ולא מעות. וי"מ שאפילו בפחות מרובע לסאה יחזיר ולא מחל, ולאו מילתא היא. ורב אשי מסתפק מה הדין היכא שבור או אמת המים או דרך הרבים (שביל של ט"ז אמה שעוברים דרכו לשדות, אבל רה"ר ממש ודאי מפסיקה), או שורת דקלים, (וספיקות אלו הם באם תמצא לומר), מפסיקה בין ההוא

מותר לשדה, תיקו.

תפוס לשון ראשון או אחרון-

ואם אמר **מידה בחבל אני מוכר לך הן חסר הן יתר**, או **איפכא**, לבן ננס מה שאמר בסוף ביטל את מה שאמר בתחילה, ואפילו פיחת או הותיר רובע לסאה הגיעו, דתפוס לשון אחרון, דחזר בו בתוך כדי דיבור מהלשון הראשון.

ק"ה. לרב רשב"ג ורבי יוסי דלהלן חולקים על בן ננס, וס"ל שהדבר מוטל בספק אם אומרים תפוס לשון ראשון או אחרון, וממון המוטל בספק חולקים, (ואמנם רב סובר כבן ננס, וכדלהלן), וקמ"ל שאף שכאן ליכא למימר דפרושי קמפרש (כמו שאפשר לומר לגבי מרחץ שאין כוונתו לחזור בו אלא לומר שישלם דינר בכל חודש, ושאם ירצה לחזור בו מהשכירות באמצע יוכל להוציאו משם וא"צ להעמיד לו אחר, וכדלהלן) לא אמרינן שודאי חזר בו, דאף במרחץ הטעם משום ספק.

וכמו שמצינו לגבי מרחץ שמי **ששכר מרחץ בי"ב זהובים לשנה דינר זהב לחודש** והיתה זו שנה מעוברת, דלרשב"ג ורבי יוסי יחלוקו את חודש העיבור, ויתן לו שכר חצי החודש, דמספקא להו אי אמרינן תפוס לשון ראשון והשוכר מרויח, או תפוס לשון אחרון וצריך לתת לו י"ג דינרים, וממון המוטל בספק חולקין. וכתבו התוס' (ד"ה ובא) ששיטת רבי יוסי שדנים כאילו הוציא את שני הדברים יחד, ולכן הו' ספק, שהרי שני הדברים סותרים זה את זה, אבל היכא שאפשר לקיים שניהם, כמו באומר תמורת עולה תמורת שלמים, שניהם קיימים, והיכא ש"ל שהדבר השני מפרש את הדבר הראשון, סובר רבי יוסי שהולכים אחרי סוף הדיבור.

לשמואל חכמים חולקים על בן ננס, וס"ל שהולכים אחר הפחות שבלשונות שמפחית את כוחו של הלוקח, דכיון שיש ספק אי אמרינן תפוס לשון ראשון או לשון אחרון, יד המוכר שהוא מוחזק בקרקע שלו על העליונה, ולגבי מידה בחבל הן חסר הן יתר אם הותיר כל שהוא יחזיר, דלחכי אמר ליה מידה בחבל, ואם פיחת כל שהוא הגיעו, דאמר הן חסר הן יתר מפני שהיה ירא שאין כאן בית כור, וכוונת שמואל שאין הלכה כבן ננס, שהרי שמואל סובר לגבי מרחץ הנ"ל, דאיירי בבא באמצע החודש ואמר לו צא מביתי או תן לי שכר חודש זה, ומספק מעמידיים הממון על חזקתו, אבל בבא בתחילת החודש הכל למשכיר, ובבא בסוף החודש הכל לשוכר, דאזלינן בתר האי דתפיס.

וכתבו התוס' (ד"ה אבל) שבתחילת החודש כולו למשכיר, משום שהשוכר הוא המוציא והמוציא מחבירו עליו הראיה, ואפילו הכי בסוף חדש כולו לשוכר, משמע דאי תפס מוציא לא מפקינן מיניה, וקשה דבב"מ (ו: מ)סיק גבי ספק בכור דתקפו כהן מוציאין אותו מידו, אלמא היכא דאמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה לא מהניא תפיסה. וי"ל דהכא בבא בסוף החודש כולו לשוכר לא משום תפיסה, אלא משום דאמרינן שזה שלא בא עד סוף החודש זה מראה שהוא מודה לו, אבל בבא באמצע החודש נראה דאין זה כ"כ הודאה על חצי החודש, ואי הו' הודאה הו' הודאה על הכל, ומשום הכי יחלוקו. והא דמבואר בכתובות כ. דבתרי ותרי אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה, ומ"מ מועילה תפיסה, שאני התם שהתופס ברי, אבל בספק בכור לא בא הכהן אלא מכח ספק, אי נמי הא דמהני תפיסה בכתובות היינו דווקא קודם שנולד הספק, אבל אח"כ לא מהני.

ומה שמצינו שרב ושמואל סוברים שמי שמוכר **כור בשלושים סאה בסלע** אין יכול לחזור בו באמצע, דראשון ראשון קנה כיון שאמר סאה בסלע, (אבל באמר רק כור בשלושים יכול לחזור בו אפי"י בסאה האחרונה אע"פ שמשך כ"ט סאים, דכוליה חד מקח הוא ועד שמשך הכל לא קנה כלום), ג"כ הטעם הוא

משום שהלוקח תפוס במה שבידו, ולא משום תפוס לשון אחרון, דאפילו אי אמר איפכא דינא הכי.

ק"ה: ולענין הלכה לגבי מרחץ, הלכה כרב נחמן שקרקע בחזקת בעליה עומדת, ואפילו בבא בסוף החודש כולו למשכיר, ואפילו באמר קודם דינר זהב לחודש ואח"כ י"ב דינרים לשנה, מפני שזה ספק מה העיקר, והספק לא נולד עכשיו אלא כבר בתחילת החודש, ואז המשכיר היה המוחזק, והעמד קרקע על חזקתה, ונמצא שדר בבית של חבירו. ולענין **מידה בחבל הן חסר הן יתר**, הו' ספק כשמואל ורב נחמן, וקרקע בחזקת בעליה עומדת, והולכים אחר הפחות שבלשונות ויד מוכר על העליונה. ולענין כור בשלושים סאה בסלע כיון שזה מטלטלין מודה רב נחמן דראשון ראשון קנה, דדווקא קרקע בחזקת בעליה עומדת, דקרקע אינה נגזלת, אבל במטלטלין מאי דתפיס תפיס.

ושיטת רב לגבי מכירה שאם מכר **באיסתרא מאה מעי**, או מאה מעי איסתרא, הולכים אחרי הלשון האחרון כבן ננס, וכן לגבי מרחץ הכל למשכיר, ולא משום דפרושי קמפרש שאם תתעבר השנה ישלם דינר לחודש, ורק בשנה שאינה מעוברת הוא משכיר בי"ב דינר, אלא משום שהולכים אחרי הלשון האחרון. והרשב"ם והתוס' מביאים שרש"י בב"מ מבאר שפרושי קמפרש מייירי לענין איסתרא מאה מעי, דהו"א שכוונתו באיסתרא מאה מעי שהוא מפרש שכוונתו לסלע גדול שהוא שוה מאה פרוטות, ובמאה מעי איסתרא כוונתו למאה פרוטות רעות שאין שוות אלא סלע. ורבינו יצחק מפרש דהו"א דפרושי קמפרש מייירי במרחץ, ויהא כולו לשוכר, ולא אמרינן תפוס לשון אחרון, דכוונתו י"ב זהובים לשנה, ומשום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף הוצרך להתנות שיתן בסוף כל חדש דינר מאותן י"ב זהובים שהוא חייב לשנה.

ק"ו. ואם מכר בית כור עפר בסימניו ובמצריו

בתוך הסימנים והמיצרים שאתה רואה, אם חיסר פחות משתות הגיעו דכיון שבמכירה בסתמא הדין כמו באומר הן חסר הן יתר דעד רובע לסאה הגיעו, והוסיף לומר בסימניו ובמצריו, הו' כמוכר לו שדה זו כמות שהיא בין קטנה בין גדולה, ואם חיסר יותר משתות ינכה הלוקח מהמעות שמשלם דכיון שאמר בית כור צריך שיהיה קרוב לכור, ואם הותיר יחזיר לו קרקע, ושיעור שתות אינו משום אונאה, דאין אונאה לקרקעות, דאם מכר שוה פרוטה במנה או שוה מנה בפרוטה הגיעו, אלא זה שיעורא דרבנן, דבהכי מחיל איניש היכא שאמר בסימניו ומצריו. ואם חיסר שתות בדיוק, לרב הונא דינו כפחות משתות, ולרב יהודה דינו כיותר משתות.

ושיעור שתות הוא כמו **בשום הדיינים** ששמו נכסי היתומים למוכרם למזון האשה והבנות, ואמנם שם לכו"ע אם טעו שתות בדיוק בטילה השומא, ובטל המקח לגמרי, וכאן י"א ששתות כפחות משתות, וגם ביותר משתות מחזיר את הפרש ולא בטל המקח. ורשב"ג סובר שהמקח קיים, דא"כ מה כח בית דין יפה.

ק"ו: ואם הלוקח מכיר את הקרקע ויודע שהיא פחותה יותר משתות מהמידה שהמוכר אמר לו הגיעו, דסבר וקיבל, והמוכר טוען שמה שאמר שהיא גדולה יותר, אין כוונתו שישלים גודל זה משדה אחרת או ינכה מן הדמים, אלא כוונתו שהיא שוה כמו גדולה יותר, ולהשביח מקחו אמר כן.

מדיני חלוקת יורשים

להלן יבואר דין אחים שחלקו ירושה, מתי חלה החלוקה כשחלקו בגורל, ומה הדין אם אחרי החלוקה בא אח נוסף שלא קיבל חלקו, או כשבעל חוב גבה מאחד האחים.

מתי חל הקנין בגורל- יורשים שחלקו ע"י גורל, לרבי יוסי ברגע שהאח הראשון עלה חלקו בגורל,

קנו כולם שאין האחרים יכולים לחזור בהם כלפי חלקו, ואם הם שני אחים קנה גם השני את חלקו. ואם נפל הגורל לכולם פשיטא שכולם קנו, אע"פ שלא החזיקו כל אחד בשלו, שכיון שכולם מוחזקים בכל הקרקע אין הגורל מקנה להם כלום אלא מברר לכל אחד חלקו המגיעו. (ואין חילוק בזה בין קרקע למטלטלין). רבי אלעזר אומר שהטעם שקנו בגורל אע"פ שלא החזיקו (דאם החזיקו פשיטא שקנו) הוא כמו שבחלוקת הארץ הגורל קנה כדאמרינן לקמן (קכ"ב). שאלעזר מלושב באורים ותומים וכל ישראל עומדים לפניו וקלפי של שבטים וקלפי של תחומין מונחים לפניו, והיה מכיין ברוח הקודש מי ומה יזכה בגורל, והגמ' שואלת דא"כ יצטרכו קלפי ואורים ותומים, ורב אשי מפרש שבאמת הגורל קונה כמו בחלוקת הארץ, וא"צ אורים ותומים משום דגמרו ומקנו בלב שלם בההיא הנאה דקא ציייתי להדדי לחלוק בגורל ולא להמשיך להיות שותפים ושלא יהיה עיכוב בדבר, והגמירות דעת מועילה כמו האורים ותומים.

ואם אח"כ הגיע אח נוסף ממדינת הים, לרב בטילה כל החלוקה, דס"ל דהדר דינא כיון שלא היתה כוונתם לחלוק לשלשה, והתברר שחלקו בטעות חלוקה שאינה נכונה, אבל **ג' שותפים ששניים מהם חלקו** לשלש חלקים בלא ידיעת השלישי, בפני בית דין של שלשה הדיוטות (דבלאו הכי לא חלה החלוקה, ואם השביחו הנכסים השביחו לאמצע, והני מילי במידי דצריך שומא, אבל במעות א"צ לחלוק בפני בית דין), כיון שחלקו לשלש חלוקתם קיימת אף אם יבוא השלישי ויאמר שאינו רוצה בחלוקה זו, מפני שגם אם הוא היה כאן היו חולקים בגורל, ואין כאן טעות.

ולשמואל בג' אחים מקמציין (כל אחד מקמץ ונותן לו שליש מחלקו. רשב"ם. ולתוס' (ד"ה ושמואל) אין סיבה שיגרע חלקו לקבל בלי גורל, אלא מפילים גורל על חלקו, ואם היו ג' שדות וכל אחד נטל שדה ובשלישית חלקו ועלה לחלקו השדה השלישית, אין מטילים גורל חוזר על שני השדות אלא כל אחד נשאר בשדה שעלתה בחלקו בגורל הראשון, ואם עלה בחלקו של השלישי אחת מהשדות הראשונים, השדה השלישית שחלקו בה ממשיכים לחלוק בה, חולקים גם בשדה השניה), דס"ל קם דינא, ואף שבמוכר כור בשלושים יכול לחזור בו אפי' בסאה האחרונה (אא"כ הוסיף ואמר סאה בסלע שאז ראשון ראשון קנה), שם תיקנו חכמים שיוכל לחזור בו כיון שזה גם לטובת המוכר אם תתייקר התבואה בינתיים, וגם לטובת הלוקח שיוכל לחזור בו אם תוזל התבואה, ולדעת כן מכר המוכר וקנה הלוקח, (והא דאמרינן בסיפא ראשון ראשון קנה, שאני התם שכל סאה נגמרה מכירתה משמשכו), אבל בחלוקת קרקע נח להם להפטר מהר זה מזה ויזכה כל אחד בחלקו ויטרח בו, דקדירא דבי שותפי לא חמימו ולא קריירי, ולהכי קם דינא.

ק"ז. לרב פפא הלכה שמקמציין שיתן חצי מהשדה לאחיו מאיזה צד שירצה, ובלבד שתהיה שוה כמו החצי השני, ולאמימר הלכה כרב, וכן הלכה.

אחים שחלקו ירושה ובעל חוב נטל חלקו של אחד מהם, (ומיירי באפותיקי, דבלאו הכי צריך ליטול חלק מכל אחד, ומיירי באפותיקי שאפשר לשלם זוזי, ולא באפותיקי שאינו יכול לסלקו בזוזי. תוד"ה ובא), לרב בטילה החלוקה וחולקים בשוה את מה שנשאר, דס"ל שדינם כיורשים שכולם חייבים לפרוע את חובת אביהם, ומה שחלקו יש ברירה והוברר שזכה כל אחד בחלק הראוי לו, ולא קנו זה מזה כלום, (ולדבריו אין מחזירים זה לזה בייבל). וכתבו התוס' (ד"ה רב) שלרב אינו יכול לסלקו בזוזי, ולכן בהכרח ס"ל דכיורשים דמו, דאי כלקוחות באחריות יכול לסלקו בזוזי, ואמאי בטילה מחלוקת. ולשמואל הפסיד חלקו, דס"ל שדינם כלקוחות שלא באחריות, דאין ברירה, (דרק בנותן מעות אמרינן אחריות טעות סופר, אבל כאן נח לשניהם לא להשתעבד זה לזה, ולדבריו מחזירים זה

לזה ביובל). ולרב אסי נוטל רביע בקרקע או במעות, דמספקא ליה אי דינם כיורשים או כלקוחות, הרשב"ם מפרש דמספקא ליה אי כרב אי כשמואל, ולכן משלם רבע, ואותו רבע נותן לו קרקע מהחלוקה, או מעות מפני שהיה יכול לפרוע לבעל חוב מעות. עוד מביא הרשב"ם שרש"י בב"מ מבאר באופן נוסף, דאי כלקוחות היינו כלקוחות באחריות, ולפי זה נותן רביע בקרקע כדין יורש, ועוד רביע במעות כדין לוקח באחריות. (וכתבו התוס' ד"ה רב) שרב אסי חולק על רב וסובר שאת החלק של הירושה יכול לסלקו בזווי, משום דאמר ליה שגם את הבעל חוב הוא היה מסלק בזווי, ורב אינו חושש לסברא זו. ואף דשומא הדרא לעולם, וא"כ יכול לתת לו מעות ולפדות את הקרקע, נפקא מיניה היכא שמכרה או הורשה שבזה אינו יכול לפדותה). ולהלכה בטלה מחלוקת, ומבואר שהאחים שחלקו דינם כיורשים.

דיינים שנחלקו בשומא

שלשה שבאו לשום את הנכסים לצורך מזון האשה והבנות, ואין שומת בית דין בפחות משלשה.

אם יש אחד כנגד שניים, בין שהאחד אומר יותר בין שהאחד אומר פחות, בטל היחיד במיעוטו דכתיב "אחרי רבים להטות".

ואם אחד אומר במאה והשני אומר בשמונים והשלישי אומר במאה ועשרים-

לת"ק דנים את הקרקע במאה, שזה השומא הממוצעת, דשני דיינים אומרים שווה פחות ממאה, ונראה דה"ה אם שומתו יותר ממאה, שאינו ממש שומא ממוצעת.

ק"ז: לר"א ברבי צדוק דנים את הקרקע בתשעים,

דתולים ששני הראשונים טעו בעשר, אדם טועה בעשר להוזיל או להוקיר, ואין ללכת אחרי מי שאומר מאה ולומר שרק הוא צודק, ואין אומרים ששוויה מאה ועשר והשניים האחרונים טעו בעשר, דיש לנו לילך אחר הפחות דתפשת מועט תפשת.

ולאחרים מחלקים לשלש את ההפרש, ושוויה תשעים ושלוש ושליש, מפני שהראשון טעה ב"ג ושליש דזה הטעות השייכת בדבר ששווה יותר משמונים, והשני ג"כ טעה כך אלא שלא רצה להוסיף על הראשון יותר מעשרים, ואין נפקא מיניה מי פסק ראשון, דמ"מ כל אחד יודע מה שבלב חבירו, ואין אומרים ששוויה שליש פחות מהמרב, דיש לנו לילך אחרי הפחות.

דייני גולה ורב הונא פסקו כאחרים, ורב אשי אמר שאם אין אנו יודעים טעמם איך נפסוק כך הלכה.

המוכר חצי שדה לחבירו-

משמונים ביניהם את שוויה הכולל של השדה, ונוטל ממנה כפי חצי משוויה בחלק הכחוש של השדה דינו על התחנתנה, דשמא כוננתו לחצי שווי השדה, ואם אמר לו חציה שבדרום אני מוכר לך, משמונים ביניהם כמה שווה החצי שבדרום, ונוטל חציה בדרום כשווי חציה בדרום באיזה מקום שירצה המוכר, דדילמא כוננתו לשווי חציה שבדרום.

והמוכר נותן מחצי השדה שלו את מקום הגדר, ואת החריץ שרוחבו ששה טפחים, ואת הבן חריץ שרוחבו ג' טפחים, וביניהם טפח, כדי שלא תקפוץ חיה (ואם היה רק חריץ היתה נכנסת לתוכו ועוברת כיון שהוא רחב, ואם היה רק את הבן חריץ היתה קופצת מעליו), דסתם מוכר חצי שדה מוכר כל צרכי שדה, (אבל היכא שמכר לו שדה שלם פשיטא שמכר את כולו, ומה יוסיף לתת לו יותר). החריץ חיצוני מהבן חריץ אך שניהם מאחורי הגדר.

יש נוחלין

מי מוריש ומי יורש, וסדר הירושה, ומקורות דינים אלו

כתיב איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו. ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו, ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו, ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ממשפחתו יורש אותה".

באה התורה בזה ללמדנו את סדר הירושה, והיינו למי עוברים הנכסים לאחר מותו, וחז"ל דרשו מפסוקים אלו (וכן מפסוקים נוספים) את כל סדר הירושה, שעיקרה הוא שהבן (או צאצאיו) יורש ראשון, ואם אין בן יורשת הבת, ואם אין גם בת יורש האב (ואע"פ שבפסוק כתוב שאחרי האחים יורשים אחי האב, מדכתיב "לשארו הקרוב" לומדים שהאב יורש את בנו, ומ"הקרוב" לומדים שהקרוב יותר קודם. או לומדים דין זה מ"והעברתם", והיינו שנחלה עוברת מן האב רק כשיש בת, ולא לאחים), ואם אין גם אב יורשים אחי האב, ואם אין גם אחים לרב יורש הסבא, וכו' וכו' על זה הדרך עולים לאביו של הסבא ואח"כ לצאצאיו וכו'. כמו כן דרשו חז"ל מפסוקים אלו את הדין שמשפחת אב קרויה משפחה ולא משפחת האם, והיינו שקרובים מהאמא אינם יורשים, וכן את הדין שהבעל יורש את אשתו, וכן שאר דיני ירושה, וכדלהלן.

ק"ח. נוחלין ומנחילים- אב את הבנים, והבנים

את האב, והאחים מן האב, אם קרוביהם מתו הם יורשים מהם, ואם הם מתו קרובים אלו יורשים אותם. וכל מי שנאמר עליו שהוא יורש, היינו כשאין מי שקרוב יותר. ואב יורש את בניו רק כשאין לבניו זרע. ואחים מן האב יורשים את אחיהם רק כשאין לאח המת לא בנים ולא אבא. ואחים רק מן האם אינם יורשים, דמשפחת אב קרויה משפחה.

וכתבו התוס' (ד"ה ואחין) שהתנא לא שנה שאחי האב נוחלים ומנחילים, למרות שהם כתובים בפסוק, משום שזה בכלל מה ששנה התנא 'האב את הבנים והבנים את האב והאחים מן האב', שכיון שלמדנו שהבנים קודמים ואח"כ האב ואח"כ אחים, ממילא אחי האב יורשים מכח משמושו, שאם האב היה קיים הוא היה יורש, ועכשיו שאינו קיים בקבר להנחיל לבנו, ומשמושו לומדים מדתני בני אחות, שהאחות מנחילה בקבר נכסי אחיה לבנה.

התנא הקדים ירושת האב מבניו לירושת הבנים מאביהם, אע"פ שירושת האב מבניו זה פורענות, ואע"פ שהתורה התחילה מירושת הבן את האב, משום שדבר שנלמד מדרשה חביב לתנא.

נוחלין ולא מנחילים- האיש את אמו ואשתו, ובני

אחיות. אבל האם אינה יורשת את בנה, אלא קרובי האב, דמשפחת אם אינה קרויה משפחה. אמנם אם היא קרובה מצד משפחת אביו, ואין מי שקרוב יותר, היא יורשת אותו, ואם היא לא בחיים קרוביה יורשים אותו, כיון שירושה זו היא מכח קורבת אביו ולא מכח היותה אמו. והאיש יורש את אחות אמו, שהרי הוא יורש את אמו, אבל היא לא יורשת אותו, דמשפחת אם אינה קרויה משפחה, ועוד שהרי אמו לא יורשתו אלא קרובי אביו. ומיירי באחיות מן האב, אבל אחות אמו מן האם יורשים אותה קרוביה מן האב. לישנא אחרינא 'ובני אחות', והיינו שאדם מוריש לבן אחותו, שהרי אחותו יורשת אותו ובניה באים מכוחה, אבל הוא לא יכול לרשת את בן אחותו, שהרי אחותו לא יורשת את בניה אלא קרובי האב, דמשפחת אב יורשת ולא משפחת אם.

מנחילים ולא נוחלין- האשה את בניה ובעלה, ואחי האם.

לא מנחילים ולא נוחלין- האחים מן האם.

ק"ח: המקור שהאב יורש את בנו אחרי בני

המת ולפני האחים-

כתיב "ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב" שארו" זה האב של המת, דכתיב "שאר אבין היא", מכאן שהאב יורש את בנו לפעמים.

הגמרא שואלת שנאמר שהאב קודם לבן (לרשב"ם ותוס' ד"ה יכול, הראשון) שאלת הגמרא שאב יקדום גם לבן וגם לאח, וביארו התוס' שה"א דמדכתיב "שארו" לומדים להקדימו לכל הכתוב בפרשה ולריב"ם שאלת הגמרא שיהיה קודם לבן ולא לאח, דפשיטא שאין להקדימו לשניהם. עוד כתבו התוס' (ד"ה יכול, השני) שלפי צד זה גם אבי אביו קודם לבנו ולבתו ולאחיו, וקרא שהבן והבת יורשים מיירי בבן או בבן הבן של גר. אי נמי היכא דאיכא בן ובת או אח לא נאמר דממשמשת והולכת, דדריש לקמן (ק"ט): שאין לך מעביר נחלה ממשבט לשבט אלא בת, ואם הנחלה עוברת לאביו ולאביו אביו וכו', א"כ כל הנחלות מגיעות ליעקב אבינו והוא מורישם לכל ישראל).

והגמרא מתרצת דמכתיב "הקרוב" לומדים שהקרוב יותר קודם, והבן קרוב יותר שהרי קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה, אבל האב לא מצינו כלל שהוא קם תחת בנו.

הקשו התוס' (שם) אחי אביו דכתב רחמנא למה לי, תיפוק לי מאין לו עיין עליו דדרשינן מינה לקמן (ק"טו). דנחלה ממשמשת ובאה. ותיריך ריב"ם דכתביה לאשמעינן דקראי שלא כסדרן כתיבי, דלא נימא דכסדרן כתיבי ואחי המת קודמין לאב. והקשה ר"י מה נעשה למ"ד דקראי כסדרן כתיבי, ורשב"א הקשה דאפילו למ"ד שלא כסדרן כתיבי לא איצטרך למכתב אחי האב, דע"כ לא נכתב שארו אלא להקדימו לאחיו, דאי לאשמעינן דהיכא דליכא בן ובת ואח הוא יורש, פשיטא, וכי מושל העיר יירש. ותיריך ר"י דמאין לו לא הוה שמעינן שנחלה ממשמשת למעלה אלא למטה כגון בן הבן ובת הבן ובן בת הבן, ורק מ"אחי אביו" לומדים שנחלה ממשמשת גם למעלה. וא"ת אחים דכתב רחמנא למה לי, כיון דנחלה ממשמשת יירש האב בקבר להנחיל לבניו הנותרים. וי"ל דאי לא כתיב אחין הוה אמינא שהאב קודם לבת, דאית לן לאקדומי אב לחד מהנך דכתיבי בהדיא בקרא.

ומה שלא מרבים מ"הקרוב" את האחים שיקדמו אף לבן, משום שבן קם תחת אביו ליעוד, והיינו שאם ראובן קנה אמה עבירה, יכול ליעדה לו או לבנו מכסף קנייתה שנתן לאביה, אע"פ שכבר עבר זמן והמעות ניתנו להוצאה, ואומר לה הרי את מיועדת לי, אבל לאדם אחר ואפילו לאחיו אינו יכול ליעדה, אלא צריך שיקדשנה קידושין גמורים. ואף שאח קם תחת אחיו ליבום אבל הבן אינו מייבם את אמו, מ"מ אין יבום אלא במקום שאין בן ונמצא שאפילו לגבי יבום הבן קם תחת אביו יותר מהאח, שהרי פוטר אותה ממנו, (ומכח סברא זו אנו למדים שגם בשדה אחוזה בן קם תחת אביו ולא אח תחת אחיו, שאם הבן פדה את שדה אחוזת אביו השדה חוזרת לאב ביובל, אבל אם פדאה אחר ואפילו אחיו היא יוצאת לכהנים ביובל, וכן לומדים מיעוד שבעבד עברי הבן קם תחת אביו ליורשו, ולא האח).

והא דכתיב "והעברתם" היינו שרק ירושת הבת מעבירה נחלה ממשבט לשבט, כיון שיורשים אותה בנה או בעלה. (ק"ט):

והא דאמרינן ש"שארו" זה האב ולא האם, אף שכמו שכתוב "שאר אבין היא" כתוב גם "שאר אמך היא" ונילף מהכא שבין אביו בין אמו יורשים אותו, משום דהמשך הפסוק הוא "ממשפחתו", ורק משפחת האב קרויה משפחה, כדכתיב "למשפחות לבית אבותם", והא דכתיב במעשה של פסל מיכה "ויהי נער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי", אין הכונה שהוא בן לוי ומשפחתו מאמו היא מיהודה, אלא היה בן גרשם בן משה, ותלאו הכתוב ביהודה לפי שעשה מעשים כמנשה

בן חזקיה מלך יהודה שהגיע מיהודה ועבד ע"ז, וכמו שקראו הכתוב "יהונתן בן גרשם בן מנשה" למרות שגרשם היה בן משה ולא בן מנשה ולכן הני' של מנשה תלויה. (שם).

ק"ט: ומה שלא מרבים מ"שאריו" שהאב יקדם לבת שהרי הבת לא קמה תחת אביה לכלום, משא"כ בנו ואחיו, ונמעט מ"הקרוב" שהבן קודם לאב, משום שכמו שלענין יבום בן ובת שווים דכתיב "ובן אין לו" עיין עליו, והיינו שגם הבת פוטרת את האחים מן היבום, ואף שלומדים מזה ממזר, שקולים הם ויבואו שניהם. אי נמי ילפינן בת מ"ולא ימחה" פרט לזה שאין שמו מחוץ. תוד"ה (כיון), אבל אבי הבן אינו פוטר את אשת בנו מן היבום, ונמצא שהבת קמה תחת אביה יותר מאבי המת ואחי המת, ה"ה לגבי ירושה שניהם קודמים לאב. וכתבו התוס' (שם) דלא אמרינן שכוין שלענין יבום בן ובת כי הדדי ניהו, גם עבד עברי יעבוד את הבת, ומ"ועבדך" ולא יורש ממעטים רק את, דדרשינן "ועבדך" ולא לאחר, ובת ג"כ נחשבת אחר לגבי בן, שהרי לענין נחלה בן קודם לבת.

ומה שלא מרבים מ"שאריו" שהאב קודם לאחי האב של מת, ולא לאחים של המת, שהרי האחים קרובים למת יותר מאביו, שהרי הם קמים תחתיו ליבום, והאב אינו קם תחתיו לכלום, ונמעט מ"הקרוב" שאחי המת קודמים לאב, משום דאחי האב יורשים את בן אחיהם מכח האב, וא"כ לא יתכן שירשו לפני האב, ואע"פ ש"שאריו" שמרבה את האב כתוב אחרי ירושת אחי האב, הפסוקים לא נכתבו לפי סדר הירושה, ולא דקדק הכתוב בסדר משום שסמך על מה שכתוב שקרוב קרוב קודם, וממילא מעצמן תסדר אותם לפי סדר קורבתם.

מקור נוסף שהאב קודם לאחים - כתיב "איש כי ימות וכן אין לו, והעברתם", ללמד שמעבירים נחלה מקרוב אחד שהוא קיים כדי לתת לקרוב אחר, והיינו שהעברת הנחלה מהאב אינה אלא לבת ולא לאחים, (מדלא כתיב "ונתתם" גבי בת כדכתיב בכולהו, ד"העברתם" משמע שמעבירים נחלה ממי שראוי לירש מן הדין למי שאינו ראוי, והקרוב הראוי לירש לפני הבת הוא האב, מפני שהמת הוא יוצא יריכו ואין קרוב יותר ממנו. תוד"ה במקום. ומדלא כתיב אלא פעם אחת "העברתם" לומדים שעושים רק העברה אחת ומכאן ואילך הקרוב קרוב קודם, והבת קרובה יותר מהאחים, מפני שהיא יוצאת יריכו של מת, ועוד דאין יבום במקום שיש בת, לפיכך אין להעביר נחלה מן האב אלא כשיש בת ולא כשיש רק אחים. תוד"ה (וא").

ק"ט: ואין לומר שכוונת הפסוק להעביר את הנחלה מהאחים לבנות, אבל האב עצמו קודם לבת, דא"כ א"צ לכתוב "העברתם", דנתנית הנחלה לבת ולא לאחים אינה העברה, מפני שהבת קרובה למת יותר מהאחים שהרי היא יוצאת יריכו. ורשב"א מפרש דהוה מצי למיכתב "ונתתם" והיינו דורשים מיתורא דקרא ד"ונתתם את נחלתו לבתו" שרק מהאחים מעבירים נחלה לבת ולא מהאב, דעצם ירושת הבת נלמדת מ"וכל בת יורשת נחלה", וממילא יודעים שבת קרובה יותר, שהרי היא מקימה שם בעצם קיומה, והאח צריך לייבם, והקדמת בן לבת לומדים מ"והנתחלתם אותם לבניכם". (תוד"ה א"כ). ומ"שאריו" זו לומדים שהבעל יורש את אשתו, ד"שאריו" זו אשתו" כדכתיב "והיו לבשר אחד", וכתיב "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", וקסבר גורעין ומוסיפין ודורשינן, וקרי ביה ונתתם את נחלת שארו לו, וילף לה מדכתיב "יורש אותה" בלשון נקיבה.

תולין הקלקלה במקולקל, דכתיב "ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני" תלאו הכתוב במנשה אע"פ שגרשם היה בן משה משום שתולין הקלקלה במקולקל, וכן מבואר

מדכתיב על אדוניה בן חגית "ואותו ילדה אחרי אבשלום", אע"פ שאמו של אבשלום היתה מעכה ולא חגית, מפני שעשה מעשים כאבשלום שמרד במלכות, ותולין הקלקלה במקולקל.

לעולם ידבק אדם בטובים שהרי משה שנשא את בת יתרו יצא ממנו יהונתן, ואילו אהרן שנשא את בת עמינדב יצא ממנו פנחס, ואמנם פנחס היה גם מזרע יתרו, דכתיב "ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל", והכונה שהיו אם אמו ואם אביו אחד מזרע יוסף שפטפט התריס ונלחם ביצרו, ואחד מזרע יתרו שפיטם עגלים לע"ז, ולהכי כתיב פוטיאל עם י', אי נמי מדכתיב "מבנות פוטיאל" ולא מבת פוטיאל, דמשמע שהיה משתי בנות של פטפט ופיטם, ללמד שהיה מזרע שניהם שפטפט ופיטם, ואמנם הועיל לו שנדבק בטובים והיינו בבת עמינדב, יותר ממה שהזיק לו שנדבק ביתרו, מפני שפנחס היה דור אחד רחוק מיתרו יותר מיהונתן. רשב"ם. והתוס' (ד"ה אלא) כתבו שפנחס אם אמו היתה מיתרו, וגם יהונתן אם אביו היתה מיתרו, ומ"מ פנחס נקרא בן טובים יותר מיהונתן, משום שבפנחס זה היה מצד אמו, וביהונתן זה היה מצד אביו.

ק"י: הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה, דכתיב "אחות נחשון" שלקחה בגלל שהיתה אחות נחשון שהיה נשיא של שבט יהודה, ותנא רוב בנים דומים לאחי האם.

יהונתן ופסל מיכה - כתיב "ויאמרו לו מי הביאך הלוּם, ומה אתה עושה בזה, ומה לך פה", והיינו שטענו לו שהוא בא ממששה שכתוב בו "אל תקרב הלוּם" ו"מה זה בידך" ו"אתה פה עמוד עימדי", וכיצד תיעשה כהן לעבודה זרה. והוא ענה להם שקיבל ממששה שלעולם ישכיר אדם עצמו לע"ז ואל יצטרך לבריות, (וכוונת משה היתה לעבודה הזרה למי שעוסק בה, שהוא חשוב והמלאכה בזויה ומכוערה, אבל אין בה איסור, וכמו שאמר רב שעדיף להשתכר מפשיטת נבילה בשוק להשתכר בה ולא להצטרך לבריות, ולא לומר שהוא גברא רבא וזילא ביה מילתא, ואין בזה משום חילול השם כלל, ולא קרינן ביה "ומשניאי אהבו מות", דדרשינן ליה בת"ח שיש רב על בגדו, אבל לעשות מלאכה להתפרנס אין בזה גנאי), ולבסוף כשראה דוד שהממון חביב עליו ביותר מינהו על האוצרות, דכתיב "ושבאל בן גרשם בן מנשה נגיד על האוצרות" ולא היו לגרשם עוד בנים, כדכתיב בדברי הימים "ובני גרשם שבואל הראש", ונקרא שבאל על שם ששב לקל בכל ליבו כשהיה לו ממון הרבה. והא דכתיב "ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ", ואמרינן בסדר עולם דהיינו עד יום שגלה מטה דן ופסלו של מיכה עמו, איתא בירושלמי שכשמת דוד עמד שלמה והחליף את כל השרים כולל אותו, ואז חזר לקלקלו הראשון, וקפרינן בירושלמי כיצד יתכן שהיה כהן לע"ז והארץ ימים, ומשני שלא האמין בה באמת, וכשהיו באים להקריב לפסל היה שואל את המביא מה היא מועילה לך, היא לא אוכלת ולא שותה לא מטיבה ולא מרעיה, ושאלו המביא א"כ מה יעשה, וענה לו שיביא לו קערה סולת ועשר ביצים והוא יפייס אותה, וכשהיה הולך היה אוכל את זה בעצמו, וכששאלוהו למה הוא עושה כך, ענה שעושה כך בשביל פרנסתו. וכתבו התוס' (ד"ה ושבואל) שיש גורסים "ושבואל בן גרשם בן משה" משום ששב בכל ליבו, ו"ג בן מנשה לפי שחזר לקלקלו.

המקור שהבן קודם לבת-

כתיב "ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו" מכאן שאם יש לו בן הוא קודם לבת, ואמנם הבנות נוטלות עישור נכנסים מתקנת חכמים. דעת רשב"א (תוד"ה טעמא) שהסוגיה כמ"ד דקראי שלא כסדרן כתיבי, ולר"י איתא גם

כמ"ד דכסדרן כתיבי.

ואין לומר שכוונת הפסוק שאם יש בן ובת אף אחד מהם לא יורש, דא"כ מי יירש, וכי מושל העיר יירש. ואין לומר שכוונת הפסוק שאם אין בן תירש רק הבת, אבל אם יש בן שניהם יירשו יחד, דא"כ למה צריך הפסוק לומר שאם אין בן הבת יורשת, והרי זה פשוט שאם יש רק יורש אחד הוא יורש את הכל, וא"כ ה"ה בת, שהרי לפ"ז בן ובת שוים לענין ירושה.

ק"י: ולא איצטריך קרא לומר שבת שייכת בירושה (לרבותיו של הרשב"ם הכונה כשאין בן, ולרשב"ם הכונה גם כשיש בן), דהא כתיב "וכל בת יורשת נחלה".

וא"א ללמוד שבן קודם לבת מדכתיב "למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן" ומשמע שאם היה לו בן לא היו תובעות נחלה שהרי לא נגרע שם אביהם, דיי"ל שכך אמרו בנות צלפחד שהן סבורות, אך אח"כ נתחדשה ההלכה שבן ובת יורשים יחד ולא כפי שהיו סבורות.

ואין ללמוד שבן קודם לבת מדכתיב "הקרוב אליו" מכאן שקרוב קרוב קודם כדדרשינן "בעולה" - עולה ראשונה, וכן "בירך" - המיומנת שבירך, דאין לנו מקור שבן נחשב יותר קרוב, דמה שבן קם תחת אביו ליעוד זה לא שייך במציאות בבת, ומה שבן קם תחת אביו בשדה אחוזה, אין יודעים דין זה אלא מסברת כלום יש יבום אלא במקום שאין בן וסברא זו שייכת גם בבת. ומה שממעטים בת משדה אחוזה ומחשיבים אותה כ'אחר' לגבי בן, זה רק אחרי שלגבי ירושה למדנו שבן קודם לבת.

עוד אפשר ללמוד שבן קודם לבת מדכתיב "והנתחלתם אותם לבניכם אחריכם" - בניכם ולא בנותיכם כשיש בן, ואמנם הא דכתיב "למען ירבו ימיכם וימי בניכם" זה כולל גם בנות, דברכה שאני שבא לברך את כל ישראל, ומסברא כוונתו גם לבנות, דאין ברכה לחצאין, ולהכי לא איצטריך למכתב זרעכם, אבל לגבי ירושה אם בת היתה יורשת כשיש בן היה צריך לכתוב זרעכם.

ירושה באחים - אחים מן האב יורשים זה מזה, אבל לא אחים מהאם, דכתיב "ממשפחתו וירש" ורק משפחת האב קרויה משפחה, ומה שאמר רבה שלומדים אחוה אחוה מבני יעקב דכתיב בהו "שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש אחד" וגו', ובני איש אחד מיותר לדרוש שסתם אחים היינו מן האב, ושם היו אחים מהאב ולא מהאם, ולמה צריך גז"ש לירושה, והרי בירושה כתוב "ממשפחתו" ואחים מן האם אינם ממשפחתו, היינו לענין יבום שאח מאב מייבם ולא אח מאם.

ק"יא: המקור לירושת בן את אמו - כתיב "וכל בת יורשת נחלה ממטות", מכאן שבת יורשת את אמה, דאל"כ לא שייך שתירש שתי מטות. ולומדים בן מבת מק"ו, שהרי כח בן חזק משל בת בנכסי האב, וממילא יודעים ג"כ שיפה כח הבן מכח הבת גם בנכסי האם. וכתבו התוס' (ד"ה האיש) שרק בירושת האם הו"א שבן לא יורש, משום הסבת נחלה, אבל בשאר ירושות של נשים, כגון של בתו או של אחותו, פשיטא שאביה או אחיה יורשים אותה, כיון שאין הירושה נעקרת ממשפחת האב, ופשיטא שהזכרים והנקבות שוים בין לירש בין להוריש, דאטו נכסי נשים יהיו הפקר. וי"א שבן שוה לבת בנכסי האם, דאמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנדון. ות"ק סובר שאף שדיו דאורייתא (מדכתיב ואביה ירוק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים" וק"ו לשכינה, ומ"מ דיה להכלם ג"כ ז' ימים

ולא י"ד יום. לר"ת (תוד"ה קל וחומר) נקט י"ד יום משום שיש ג' שותפין באדם, אביו ואמו והקב"ה, והקב"ה נותן בו כנגד שניהם. ורבינו חיים כהן מפרש שהק"ו הוא ששכינה תהיה יותר מז', וכיון דאפיקתיה מז' דהיינו הסגר אחד, אוקמה אשני הסגרות), שאני הכא שהוקשה האם לאב מדכתיב "ממטות". וכתבו התוס' (ד"ה מקיש) דלא ילפינן קדימת הבן לבת מדכתיב "וירש אותה" מקיש ירושה שניה לירושה ראשונה, דבן בנכסי האם חשיב נמי ירושה ראשונה.

הגמ' מביאה שהיו שרצו לפסוק הלכה שבן שזה לבת בנכסי האם, ודעת רב ושמואל שהבן קודם לבת.

רב ינאי אמר שבגדו של רבי יהודה נשיאה שיעורו לענין טומאה כשק - בגד עבה וגרוע שהוא מקבל טומאה בד' על ד' טפחים, ולא בג' על ג' כשאר בגד. והקשו התוס' (ד"ה דין) כזאי שנא ממטלניות ששיעורם כבגד, ותיצו שבגד זה היה קשה יותר מדאי.

ק"א: בכור אינו יורש פי שניים בנכסי האם אע"ג דהוקשו דכתיב "מטות", דכתיב "בכל אשר ימצא לו" - לו ולא לה, ולא דווקא בבחור שנשא אלמנה שהיו לה בנים מאיש אחר דהוי ראשית אונו ולא ראשית אונה, אלא אפי' בחור שנשא בתולה אין הבכור יורש פי שניים, דכתיב "ראשית אונו" ולא כתיב ראשית און אונו ולא אונה וממילא אפילו בבתולה שהוא ראשית אונה לא נוטל חלק בכורה, וכיון דהוי מצוי למיכתב ראשית און לומדים ג"כ שהבא אחר נפלים (שנולדו מתים, או בני ח' חיים) נוטל פי שניים כיון שנחלה תלויה בראשון שליבו דזה עליו אם ימות, שזה הבן קיימא הראשון שנולד, אבל אינו בכור לכהן, דבפטר רחם תלה רחמנא וזה לא פטר את הרחם, ואין לומר דאיירי באלמון שנשא בתולה, אבל בבחור שנשא בתולה דהוי ראשית אונו וראשית אונה נוטל פי שניים בירושת אימו מיגו שנוטל פי שניים בירושת אביו, דכתיב "לו משפט הבכורה" - אין בכורה אלא בירושת איש (דדריש "לו" לגבי האב המוריש) ולא בירושת אשה, שבירושת אשה אין כלל דין בכורה.

ירושת הבעל וירושת האשה ומקורותיהם

בעל יורש את אשתו דכתיב "ונתתם את נחלתו לשארו" - שארו זו אשתו דכתיב "והיו לבשר אחד". והבעל יורש אפילו היכא דאיכא בן, שהרי הבעל אינו קרוב לה כשאר קרובים שלה ממשפחתה, ואפ"ה הוא יורשה, ובהכרח התורה באה להקדימו לכל הקרובים שלה.

האשה אינה יורשת את בעלה אף שכך המשמעות הפשוטה של הפסוק "ונתתם את נחלתו לשארו" והיינו שאם ימות נתן את נחלתו לאשתו, דכתיב "וירש אותה" ולא כתיב וירש דמשמע ששניהם יורשים זה את זה, דקרי ביה ונתתם את נחלתו לשארו, שהיא יורשת אותו, וקרי ביה נמי שארו וירש, שהוא יורש אותה, כתב רחמנא אותה לומר הוא יורש אותה והיא אינה יורשת אותו. הגמרא שואלת שבפסוק לא משמע שהכונה שהוא יורש אותה. אביי מטרין שדורשים את הפסוק "ונתתם את נחלתו לקרוב אליו (דקרוב קרוב קודם, ועוד דין-), שארו וירש אותה", ורבא מקשה 'סכינא חריפא מספקא קראי', דשארו כתוב לפני הקרוב, ולכן מבאר רבא שדורשים "ונתתם את נחלת שארו לו" דקסבר גורעין ומוסיפין ודורשין, וגורעין ו' מנחלתו ול' מלשארו, ועושים מהם תיבת לו, ואין הכונה גורעין ומוסיפין ממש, דא"כ קשה על רבא מה שהקשה לאביי, אלא פשטיה דקרא איכא לפרש הכי, ונתתם את נחלתו - נתתה לאיש שהיא תהיה נחלתו והיינו למי שאשה זו היא שארו. אי נמי

לא חשיב פיסוק קראי אלא בהקדמת תיבות שלימות ולא בשינוי אותיות.

ק"ב: ולתנא דבי רבי ישמעאל לומדים מדכתיב "וכל בת יורשת נחלה וכו' לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה", והיינו מפני שע"י שהבעל יורשה יש הסבת נחלה אם הבעל יהיה משבט אחר, ואם תאמר דע"י הבן איירי, הא כתיב "ולא תסוב נחלה לבני ישראל" וגו', ובהכרח מיירי בהסבת הבעל, שהוא יורש את אשתו. ואם תאמר דקרא לעבור עליו בלאו ועשה ושניהם מדברים בהסבת הבן, ואשמועינן קרא שיש מלקות אם תינשא לשבט אחר, הא כתיב "ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר", וכי תימא לעבור עליו בשני לאוין ועשה, הא כתיב "ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו" ומשמע שלא היתה של אלעזר, ואין היה לפנחס קרקע שלא היה של אלעזר אם לא שירש את אשתו, וכי תימא שאלעזר נשא אשה ומתה בחייו ופנחס ירש אותה דאין הבעל יורש את אשתו אלא בנה יורשה, ואתא לאשמועינן שהבן יורש את אמו, הא כתיב "ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו (ליאיר) עשרים ושלש ערים", ומנין היה ליאיר מה שלא היה לשגוב, (והקשו התוס' (ד"ה מנין) שלמ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ שייך שיהיה ליאיר מה שלא היה לשגוב), וכי תימא שירשם מאמו, אבל בעל אינו יורש את אשתו, דהבן קרוב לאמו יותר מהבעל לאשתו, א"כ תרי קראי למה לי לאשמועינן שהבן יורש את אמו כמו הבת. ואף שי"ל שיאיר קנה את הקרקע והפסוק בא להשמיענו את עושרו, כדמצינו בהרבה מקומות בכתובים, וסיפור דברים בעלמא הוא, אין לומר שפנחס קנה את השדה, דא"כ תחזור לבעליה ביוכל ונמצא צדיק קבור בשדה שאינה שלו, אך י"ל שנפלה לו משדה חרמים, דכתיב "כל חרם בישראל לך יהיה", אי נמי ההוא דכתיב "והיה השדה בצאתו ביוכל קודש לד' כשדה החרם" שמתחלק לכהנים, ואלעזר נטל חלקו בחרמים אלו, ופנחס קיבל גבעה זו בחלקו. והקשו התוס' (ד"ה אימא) דעד כמה שהפסוק לא בא ללמד דין אלא להראות עושרם, למה לדחוק דמיירי בשדה חרמים, לימא שירשו אותה מאמם או מאבי אמם.

הסבת נחלה ע"י אשה ובת - אביי שואל מה מועיל שבת יורשת נחלה תינשא לאחד ממשפחת מטה אביה והרי היא מסיבה את נחלת אימה לשבט אביה. והגמ' אומרת ד"ל דשאני נחלת האם שהיא כבר הוסבה כשהבת ירשה אותה, שהרי אבי הבת הוא משבט אחר, והיא מתייחסת למטה אביה, ואף בלא שתנישא כבר הוסבה הנחלה, ואם תינשא לאחד משבטו של אביה שפיר דמי, ורק על נחלת מטה אביה הקפידה התורה שלא להסיבה למטה אחר, או דנימא שגם על נחלת אימה הקפידה התורה שלא להסיבה לגמרי. והגמ' רוצה להביא ראיה לסברת שכבר הוסבה ממה שהיא צריכה להנשא למשפחת אביה אע"פ שבזה היא מסיבה את נחלת אימה, והגמ' אומרת ד"ל שהיא צריכה להנשא לאחד שאביו משבטו של אביה ואמו משבטו של אימה, שבזה אין הסבת נחלה, דמה שהיא יורשת מאביה נשאר אצל שבט אביה כשבעלה יירש אותה, ואף שאמו של בעלה משבט אחר, לא הקפידה תורה על כך, שהרי מותר לאיש לישא אשה משבט אחר אף שבנו יירשו ואמו משבט אחר, ועל מה שירשה מאימה ועובר לשבט הבעל או הבן לא הקפידה תורה, מפני שהם שייכים במקצת לאותו השבט מצד אימם. והא דלא כתיב בקרא הכי, כדי שלא תאמר שתנישא לאחד שאביו משבט אימה ואמו משבט אביה. לתוס' (ד"ה אימא) כוונת אביי להוכיח שהתורה הקפידה דווקא על הסבת הבעל, דלזה יעזור שינשא לבעל שהוא משבט אביה, אבל שלהסבת הבן לא יעזור שינשא בת הירושת נחלת ב' מטות, דבנה יירש אותה, ונמצא מסיב נחלת אמה.

ק"ג: הגמ' מביאה ברייתות שמבואר בהם לא כמו שאמרנו ששני הפסוקים מדברים על הסבת הבן, אלא מבואר בברייתות דהא דכתיב "ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה למטה אחר" איירי ע"י ירושת הבן, והא דכתיב "ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר" איירי ע"י ירושת הבעל, דכתיב "ידבקו" ואין לשון דבק אלא באיש ואשתו, דכתיב "ודבק באשתו", אי נמי כתיב הכא למטה אחר, ובן לא נחשב אחר דירוש כרעיה דאימיה הוא. לרשב"ם אין חילוק ביו הברייתות היכן דורשים הסבת הבן ומיחין דורשים הסבת הבעל, וכל החילוק הוא מה הסיבה שדורשים כך. ולתוס' (ד"ה הג' הברייתא השניה חולקת וסוברת ששני הפסוקים מדברים בהסבת הבעל.

ק"ג: בעל אינו נוטל בראוי כבמוחזק והיינו שאם האשה מתה ואח"כ מת אביה, שאם היתה האשה חיה היא היתה יורשת והוא היה יורש אותה, ועכשיו שמתה קרוביה מצד האב או בנה יירשנה, שהבן יורש את זקנו דכתיב "ובן אין לו" עיין עליו, וכדכתיב "ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלש ערים בארץ הגלעד", ועוד כתיב "ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו", ומיחין היתה להם נחלה שלא היתה לאביהם, בהכרח שירשו את אימם, ולא ירשה אביהם למרות שבדרך כלל הבעל יורש את אשתו ולא הבן, לפי שהנכסים היו ראויים ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק. וא"א ללמוד רק מיאיר, דשמא שם ירש את אשתו, אבל פנחס לא ירש את אשתו, דכתיב "בנו" ללמד שירושה זו היתה ראויה לאביו וירשה בנו. וכתבו התוס' (ד"ה מותה) שאף שבן יורש בראוי ובעל לא, מ"מ במוחזק הבעל קודם לבן, דירושת הבעל אינה מחמת קרובה אלא מחמת שאירות, שהם נחשבים כבשר אחד, וממילא כמו שהוא קודם לשאר קרובים כך הוא קודם לבן.

ק"ג: בן קודם לבת בין בירושת אביהם ובין בשאר ירושות, דכתיב "וירש", מקיש ירושה שניה -ירושת האחים, וכן עשירית, לירושה ראשונה -ירושת הבנים, דכתיב בהו "ואם אין לו בת" "ואם אין לו אחים" וכולם מתחילים בו' המוסיף על ענין ראשון, ללמד שבכולם הבן קודם לבת. לתוס' (ד"ה מקיש) ירושה שניה היינו בן הבן ובת הבן ובן הבת ובת הבת.

ירושה בלילה - איתא בברייתא שמדכתיב "והיה ביום הנחילו את בניו" ולא כתיב בהנחילו לומדים שמפילים נחלות ביום ולא בלילה, וכיון שמי שמת בלילה שייכים בו דיני ירושה, כוונת הברייתא שאין דינים דיני נחלות בלילה כמו בשאר דיני ממונות, דכתיב "והיתה לבני ישראל לחוקת משפט" ללמד שיש לכל פרשת נחלות דין משפט שצריך ג' ביום, דלא נימא שחלוקת ירושה היא כחלוקת שותפין דלא חשיב דין, ואף דכתיב "ושפטו את העם בכל עת" היינו שהגמ' דין יכול להיות בלילה, אבל תחילת הדין בדיני ממונות אינו אלא ביום דכתיב "ביום הנחילו". רשב"ם. ולתוס' (ד"ה אורעה) כוונת הגמרא שיש לירושה דין משפט לענין שבע"כ של הבנים אותם העומדים שם בשעת הצוואה נעשים דיינים, ואינם יכולים לומר שהם רוצים לדון לפני בית דין הגדול או בית דין חשוב שבעירם. עוד כתבו התוס' (שם) דלא מיירי במתנת שכיב מרע (דדבריו ככתובים וכמסורים רק מדרבנן), אלא כשנותן בקנין גמור במתנת בריא מעכשיו אם ימות, וזה נחשב נחלה מפני שזה חל רק לאחר מיתה. ולר' יוחנן בן ברוקה מיירי אפילו בלא קנין, דס"ל שאם אמר על מי שהוא ראוי ליורשו דבריו קיימים מן התורה.

וכן היכא שהוא חולה ורוצה לחלק את ממונו ובאו שלשה לבקרו דבעינן בירושה שיהיו ג' כמו בשאר דיני ממונות, יכולים או לכתוב את דבריו איך הוא רוצה

לחלק את נכסיו, או לעשות דין אם לא כתבו (דאם כתבו נעשו עדים ואין עד נעשה דיין), ודינם ואומרים שפלוגי טול חלק זה ופלוגי חלק אחר, שדמיהם מכוונים בשוה, וכותבים פסק דין שלא יוכלו לערער, ואף שאין מי שמעיד בפניהם, הא אמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראיה, והם רואים איך הוא רוצה לחלק את נכסיו, והודאת בעל דין כמאה עדים דמי, (ומיירי במתנת שכיב מרע במקצת וכשעשו קנין, אבל בלא קנין כיון שיכול לחזור בו אין עושים דין, ואם דנו אין דיניהם דין), ואם זה בלילה אין יכולים לעשות דין אלא לכתוב, ואף ביום אין יכולים להיות דיינים ע"פ מה שראו בלילה, דבלילה הוו עדים על דברי השכיב מרע, וזה לא נחשב שהשכיב מרע העיד בפני בית דין, דבלילה אינם נחשבים בית דין, ואין עד נעשה דיין בעדות עצמו אא"כ עדים אחרים מעידים בפניו, ונראה שזה גזירת הכתוב דכתיב "ועמדו שני האנשים" והיינו עדים, "לפני ד'" והיינו דיינים. אבל ביום א"צ עדות, דלא תהא שמיעה גדולה מראיה, וכן שניים אינם עושים דין אלא כותבים.

וכתב הרשב"ם דכל זה דווקא בבאו לבקר, אבל אם באו להעיד הרי הם עדים, ואין עד נעשה דיין, כדאיתא במכות (ו). ושואלים אותם אם באו לראות או להעיד, ונפקא מינה אם יש שם דין נמצא אחד מהם קרוב או פסול שעדותם בטילה, והא דנתן בראש השנה שאם שלשה ראו את המולד, יעידו שניים מהם ויביאו ב' דיינים אחרים, מיירי שלא באו מתחילה בשביל להעיד, דאם באו בשביל להעיד אין השלישי יכול להיות דיין, וא"צ בשכיב מרע לומר להם 'אתם עידי'.

שיטת התוס' (ד"ה אבל) שהטעם שאין עד נעשה דין הוא משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה, דהדיינים לא יקבלו הזמה על עצמם, או דהוי גזירת הכתוב (וכמ"ש הרשב"ם), ולפי טעמים אלו אין לפסול אלא עד שמעיד בפועל, ולא מי שנתייחד להעיד. עוד כתבו התוס' שאין דין נמצא אחד מהם קרוב או פסול אפילו כשנתכוונו להעיד אלא כשהעידו אח"כ בבית דין, דאי לא תימא הכי אין לך גט או קידושין כשרים כשנעשה הדבר בפני קרובים אם נתכוונו להעיד. עוד כתבו התוס' (ד"ה אין) שבדברנן עד נעשה דיין, ומה שאמר ר"ע שאפילו עד הרואה אינו נעשה דיין, היינו דווקא בדיני נפשות. שיטת הרשב"ם שבית דין שהעידו בפניהם בלילה, יכולים לדון ביום על פי עדות זו, אבל שיטת התוס' (ד"ה אבל) שאין זה נחשב קבלת עדות כלל.

קו"ד. עד מתי אדם יכול לחזור בו מקנין - לרבה אדם יכול לחזור בו מקנין שעשה במתנת בריא או במתנת שכיב מרע במקצת, כל זמן שיושבים, דלא גמר ומקני מידי אלא לדעת שיוכל להוסיף תנאים או לחזור בו מידי אם ירצה. ולרב יוסף יכול לחזור בו בזמן שעסוקים באותו ענין. ואין להוכיח כדברי רב יוסף ממה שאמר רב יהודה שחולה שחילק נכסיו ושמועוהו שלשה יכולים לכתוב את דבריו או לדון, ומשמע שעדיין הם יושבים, די"ל דאיירי שקמו וחזרו לשבת, שהרי גם לרב יוסף צריך להעמיד כשאינם עסוקים באותו ענין. מהרשב"ם משמע שבשכיב מרע כיון שהיה יכול לחזור בו, בטל הדין אף אם לא חזר בו. אבל שיטת התוס' (ד"ה נישוח) שרק אם יחזור בו בטל הדין, ובמתנת שכיב מרע על כל נכסיו, או במצוה מחמת מיתה, אע"פ שיכול לחזור בו עד שמת, אין חוששים בסתמא שחזר בו, ומתנתו מתנה.

קו"ד: הלכה כרב יוסף בשדה שאין אחד האחים יכול לתבוע חלקו בירושה בסמוך לשדהו, ענין כנ"ל בסוגין שיכול לחזור בו ממתנה כל זמן שעסוקין באותו ענין, ומחצה שהאומר לאשתו נכסי לך ולבניך, האשה מקבלת חצי מהנכסים, ובחצי השני מתחלקים הבנים.

וכתבו התוס' (ד"ה והלכתא) שאף שאין להוכיח מכאן שהלכה כרבה לגבי רב יוסף, מ"מ כן מוכח מגיטין ע"ד: , וכן במחלוקת בדין שומר אבידה הלכה כרבה שהוא שומר חנם.

ירושת אם ובנה

האם האם יורשת את בנה - שיטת רבי יהודה בן

ר"ש שאשה יורשת את בנה ודבר זה יש ללמוד מן התורה, דהוקש מטה האם למטה הרב דכתיב "ממטות", וה"ה שהאם יורשת את בתה, אמנם אם האב חי הוא קודם, דאהני מה שמשפחת האב קרויה משפחה להקדים שאר האב לשאר האם. ושיטת תנא דמתני' שאין האם יורשת את בנה, ואף דדריש "ממטות" לענין שבן קודם לבת בנכסי האם, לומדים מדכתיב "וכל בת יורשת נחלה" שהיא יורשת ואינה מורישת. ורבי זכריה בן הקצב ולא דריש "ממטות" כלל, ולדבריו אין האם יורשת את בנה.

ירושת הבן את אמו - לתנא דמתני' האישי יורש את אמו, אבל אין יורש אותה כשהוא בקבר ואמו מתה אחריו להנחיל לאחים מן האב אלא יורשי אביה יורשים אותה, וסברא הוא דכיון שהוא מת לפניה פקע כוחו בירושת אמו, (אבל כשאמו בקבר הבן יורש אותה. תוד"ה מה), כמו שבעל אינו יורש את אשתו כשהיא בקבר אלא בנה או בתה יורשים אותה, וכן סובר תנא דמתני' שבן קודם לבת בירושת אמו. ולרבי זכריה בן הקצב בן ובת שוים בירושת האם. שיטת התוס' (שם) שכוונת הגמרא שאין הבעל יורש את אשתו כשהוא בקבר, והא דפשיטא ליה בבעל טפי מבבן, פירש ריב"ם משום שהבעל יורש מכח שאירות, והשאירות פוקעת ע"י מיתה או גירושין, אבל התוס' סוברים שלאחר מיתה נמי מיקריא שארו, ור"י מבאר הטעם משום שאין אדם יורש בקבר להנחיל לקרוביו אלא ע"י משמוש, וילפינן דין זה מ"ובן אין לו", ושם מדובר ביורשים מחמת קורבה, אבל בבעל שאינו יורש מחמת קורבה לא אשכחן משמוש.

סדר הירושה

כתב הרמב"ם (פירוש המשנה כאן) 'זכור בסדר הנחלות שלשה כללים: הראשון, אם מת האדם הרי הקודם לירושה בניו, ואם נעדרו הבנים חוזרות הירושה לאב. והכלל השני שכל הראוי לירש אם היה הוא מצוי הרי זה יורש הוא עצמו, ואם כבר מת נחפש את יורשיו ונניח כאלו זה הראוי לירש הוא שמת. והכלל השלישי שהזכרים קודמין לנקבות אם היתה קרבתם למת שוה. ושלתת הכללים האלו הם יסוד הדבר בידיעת מי יורש ומי אינו יורש'.

קט"ו. בן קודם לבת דכתיב "אישי כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו".

יוצאי יריכו של בן אפילו עד אלף דורות קודמים לבת, דכתיב "ובן אין לו" עיין עליו אם אין לו בן בכלל, וכיון דאיכא יוצאי יריכו נמצא שיש לו, דעובר ירך אמו, וי' יתירא קדריש, דהוה מצי למיכתב אן בלי י', כמו "מאן בלעם". וכתבו התוס' (ד"ה בן) דהיכא דכתיב "זרע" בני בנים הרי הם כבנים, אבל היכא דכתיב בן ובת לא משמע בני בנים בלא רבוי מיוחד, וביבוס לומדים בני בנים מ"ובן אין לו" עיין עליו, ואף שילפינן מזה ממזר, שקולים הם ויבואו שניהם, אי נמי בני בנים ביבוס יליף מ"לא ימחה" פרט לזה שאין שמו מחוי. עוד כתבו התוס' שאף דחזינן ביבוס שבני בנים הרי הם כבנים, איצטריך הכא "ובן אין לו" לומר שבן הבן או בת הבן יורשים עם בני המת, וכן בת הבת יורשת עם הבנות, דמיבוס לא הוה ידעינן אלא דעדיפא מאח. ולר"י נראה דהא דביבוס בני בנים כבנים ילפינן מנחלה.

בת קודמת לאחים.

יוצאי יריכה של בת כגון בת הבת או בן הבת או בת בן הבת קודמין לאחים, דכתיב "ואם אין לו בת" עיין עליו.

אחים קודמים לאחי האב, ואם יש להם אחות הם קודמים לאחות, והאחות יוצאי יריכה קודמים לאחי האב.

יוצאי יריכן של אחים קודמים לאחי האב.

זה הכלל כל הקודם בנחלה ומת יוצאי יריכו קודמים שהם עומדים במקומו לירש אותה נחלה, ולא שאר קרובי

המת אע"פ שהם קרובים יותר, והאב קודם לירש את בנו או בתו שמתו לכל יוצאי יריכו והיינו אחי המת, אבל יוצאי יריכו של מת קודמים לאב.

קט"ו: אם לא הניח צאצאים הנחלה ממשמשת והולכת עד ראובן בן יעקב או עד אותו שבט שהוא מצאצאיו, דכי היכי דאמרינן עיין עליו למטה, הכי נמי אמרינן עיין עליו למעלה, שאם כלה זרעו לגמרי העבירוה לירשי האב למעלה, וכל זמן שהנחלה עולה דור אחד למעלה ואין לאותו יורש שום צאצאים, הנחלה עולה עוד דור למעלה, וכן הלאה עד ראובן, ולא נותנים את הירושה לקרובי האם. ולא אמרינן שהנחלה ממשמשת עד יעקב, דגמירי דלא כלה שבטא, דכתיב "כי אני ד' לא שנית, ואתם בני יעקב לא כליתם".

בת הבן קודמת לבת המת, אפילו אם נשיא שבישראל אומר אחרת, ואמרו אפילו נשיא שבישראל כדי לחזק את הדבר. וי"מ שכוונת הגמרא לחדש שאפילו אם שכיב מרע אמר שבת המת קודמת לבת הבן, אין שומעין לו, אפילו לרבי יוחנן בן ברוקה דס"ל שאם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים, ואין שומעין לו משום דדומה שהיא באה מכח ירושה בלא צוואה, וכדברי הצדוקים, ולכן אמרו חכמים שאין שומעין לו. והרשב"ם דוחה דברים אלו, דגם לרבי יוחנן בן ברוקה אפשר להביר ירושה למי שבלאו הכי היה יורש קצת, אבל בת במקום בת הבן אינה יורשת כלום. והתוס' מבארים שאפילו אם נשיא רוצה לתקן כך לצורך שעה, כעין שמצינו בבני בנימין שהתנו שלא תירש בת הבן עם אחיו, אין שומעין לו.

טענת הצדוקים ותשובת החכמים - הצדוקים היו אומרים בתחילה ששתיהן יורשות יחד, (אמנם הם הודו שאין הבת יורשת עם בן הבן), ולא היה להם מקור לזה, מלבד זקן אחד שפטפט ואמר שאם בת הבן יורשת, כ"ש שבת המת הבאה מכח המת עצמו תירש, וענה לו רבי יוחנן דכתיב "אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ לוטן ושוכל וצבעון וענה" ומאידיך כתיב "ואלה בני צבעון ואיה וענה", ובהכרח שבא צבעון על אמו והוליד את ענה ונמצא שענה הוא בנו ואחיו של צבעון, (דאין לומר דתרי ענה הוו, דכתיב "הוא ענה"), ונמצא שהיה בן בנו של שעיר, ומדכתיב "בני שעיר החורי יושבי הארץ" מבואר שירש את ארץ שעיר אבי אביו, ומבואר דבני בנים הרי הם כבנים לנחלה, וה"ה לבת הבן, וממילא הבת לא יורשת עם בת הבן. רשב"ם. והתוס' (ד"ה מלמד) כתבו שר"ת מפרש דענה אשה היתה, דכתיב "ואלה בני אהליבמה בת ענה בת צבעון, וליכא למימר דענה אחר היה, דהא אמר הכא דצבעון הוליד ענה, ועוד דמידי אחר קרא דמייתי הכא "הוא ענה אשר מצא" וגו' כתיב "אלה בני ענה דישן ואהליבמה בת ענה", וא"כ מבואר דבת הבן חשובה כבן לירש עם שאר בנים, וא"כ ה"ה שהיא קודמת לבת, ומכאן סותר לבסוף ק"ו שלהן, והא דכתיב הוא ענה בלשון זכר, היינו משום שירשה עם אחי צבעון זכור. וצ"ל שאחיה איה מת, דאל"כ הוא היה יורש ולא היא. ורש"י על התורה פירש דאהליבמה היתה בת ענה ובת צבעון, וכי היכי דאמר הכא שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה ולכך חשיב ליה בני שעיר, הכי נמי בא ענה על אמו והוליד ממנה אהליבמה ולהכי קרי לה אהליבמה בת ענה בת צבעון.

ואמרו לו הזקן בכך אתה פוטרני שהרי גם אני מודה שבן הבן יורש אפילו במקום בת, אבל בת הבן לא.

קט"ז. ואמרו לו רבי יוחנן שיש פירכא על הק"ו ומעיקרא לא רצה לגלות לו, משום שאסור לגלות להם טעמי תורה, שבת בנו יפה כוחה במקום האחים כדמצינו שבנות צלפחד ירשו בנכסי חפר אבי אביהן עם בני חפר, דכתיב "נתתן לתן להם נחלה בתוך אחי אביהן, אבל בתו הורע כוחה במקום אחים שאינה יורשת נכסי אביה עם אחיה, וה"ה שאינה יורשת עם בת אחיה, וכדמצינו שבנות חפר לא נטלו נכסי חפר במקום בנות צלפחד, ומבואר שבת הבן קודמת לבת, ונצחום בכ"ד טבת ועשאוהו יום טוב.

צדוק ובייתוס היו תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, ולימדו לתלמידיהם מה שקיבלו מאנטיגנוס 'אל תהיו כעבדים המשמשים וכו' אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, וטעו התלמידים בכך, שהיו סבורים שהכונה שאין שכר על קיום המצוות, ואמרו שכמו שאין בזה ממש כך אין ממש בכל דברי חכמים, וטעו ופקדו בדברי חכמים, ונקראו צדוקים על שם צדוק ובייתוסים על שם בייתוס.

תיקנו חכמים שבשבת בנימין אין בת הבן יורשת עם האחים אלא האחים יורשים כל נכסי האב, גם מה שהיה ראוי לאחיהם המת שיש לו בת, מפני שבמעשה פילגש בגבעה מתו כל שבת בנימין כולל הנשים, נשאר משבת בנימין שש מאות איש שלא היה להם נשים משבת בנימין לישא אותן, ונשאו ארבע מאות מבנות יבש גלעד ומאתים שחטפו מבנות שילה, ואם טעבו הנחלה לבת הבן שתנישא לבני שבת אחר יפסיד השבט נחלה גדולה, והפקר בית דין הפקר, אבל אם הניח רק בנות יורשת גם בת הבת, דלא ניחא ליה למת שתיעקר הנחלה מזרעו. אי נמי היכא שיש בנות ובת הבן, יורשת בת הבן את כל הנכסים, ומסתמא היו נזהרות שלא להנשא לבני שבת אחר כדי שהנחלה לא תסוב לשבת אחר.

כל שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה, והא דכתיב "אשר אין חליפות למו ולא יראו אלוקים", לרביה דרבי יוחנן קאי על מי שלא מניח בן ליורשו, ולריב"ל קאי על מי שאינו מניח תלמיד, (והיה הולך לנחם רק מי שלא הניח בן, דכתיב "בכו בכה להולך". ורבי יוחנן עצמו אמר 'דין גרמיה דעשיראה ביר' שנשארה אצלו שן של אחד מבניו שמתו ובה היה מנחם לאבלים מרי נפש, דכל שבמת טמא חוץ ממשיניים שיער וצפורן (אמנם בשעת חיבורם הכל טמא), ואם היה סובר שמי שלא הניח בן נקרא לא ירא אלוקים לא היה אומר זאת, דאיתא בברכות (ל"ד:): חציף מאן דמפרסם חטאה דכתיב "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה").

דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה, ויואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה.

קשה עניות בתוך ביתו של אדם יותר מחמישים מכות וצריך לבקש רחמים.

כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים.

אבי אביו של המת קודם בירושה לאחי אביו של המת, דכי היכי דדרשינן "בן אין לו" עיין עליו, הכי נמי אמרינן בכל הקרובים, וכתיב באב "אם אין לו אב נתתם את נחלתו לאחיו" עיין עליו שאם יש לו בנים הם קודמים.

קט"ז: לרבא אבי האב קודם לאחי המת, ורמי בר חמא הסתפק אולי אחי המת קודמין, וכן מבואר בלשון המשנה שאחי המת קודמים.

חלוקת הארץ וחלק בנות צלפחד

לאחר שסיימה הגמרא לבאר את כללי סדר חלוקת ירושה, עוברת הגמרא לבאר את כללי חלוקת הארץ, שאף שבמציאות הארץ נתחלקה לאותו דור שנכנס לארץ, י"א שהחלקים היו לאותם אלו שיצאו ממצרים, שכולם חוץ מיהושע וכלב מתו במדבר, וצאצאיהם קיבלו את חלק אביהם מכח ירושה, וי"א שהארץ נתחלקה לבאי הארץ והחזרה הנחלה ליוצאי מצרים (עיין להלן ביאור הדברים), וכן יבואר מי לא קיבל חלק בארץ, ואלו חלקים קיבלו בנות צלפחד. ואח"כ (קכ"ב): יבואר במה הבכור נוטל פי שנים ובמה לא, והאם האב יכול לחלק את נכסיו באופן שונה ממה שקבעה התורה (קכ"ט), ולאחר מכן תבאר הגמרא את דיני צוואת שכיב מרע, ומתנת בריא מהיום ולאחר מיתה, ודיני האומר נכסי לך ואחריך לפלוני, ובפרק מי

שמת (קל"ט): תבאר הגמרא את הדין שתיקנו חכמים שהבנות ניזונות מהירושה, ועוד מדיני שכיב מרע.

בנות צלפחד נטלו ג' חלקים בנחלה שחלקו בארץ ישראל, חלק אביהם שהיה בעצמו מיוצאי מצרים, וכן מה שירש אביהם עם אחיו מנכסי אביו חפר שגם הוא היה מיוצאי מצרים, וכן חלק בכורה בירושת חפר שאף שבכור אינו נוטל פי שנים בראוי אלא במוחזק, ארץ ישראל היתה מוחזקת ליוצאי מצרים. ומתנ"י. וכן נטלו חלק נוסף במה שהיה צריך לקבל אחד מאחי צלפחד שמת, והמשנה לא הזכירה דבר זה מפני שאין בזה חידוש בדיני ירושה.

קי"ז. ומתני' כמ"ד שהארץ נתחלקה ליוצאי מצרים, והיינו שנתחלקה לבאי הארץ בתורת ירושה מאבותיהם יוצאי מצרים, ועשו חשבון כמה היה צריך לקבל כל אחד שנמנה במנין שנמנו ישראל בשנה השניה לצאתם ממצרים, ואת חלקו נטלו בניו, ומי שהיו לו עשרה בנים לא נטלו בניו אלא חלק אחד, ו**כרבי יאשיה שדרש** ממה שכתוב במנין שנמנו ישראל בערבות מואב לפני כניסתם לארץ "לשמות מטות אבותם ינחלו" והיינו שינחלו אבותם שנמנו ביוצאי מצרים, ואלו שנמנו בערבות מואב יירשום ויקבלו חלק אביהם, ומבואר שנתחלקה הארץ ליוצאי מצרים, שהרי משה אמר ליוצאי מצרים "ונתתי אותם לכם מורשה". והא דכתיב במנין שנמנו לפני כניסתם לארץ "לאלה תיחלק הארץ בנחלה" היינו כאלה שהם בני עשרים, שהרי נמנו במנין זה מגיל עשרים, ולא לטפלים שיצאו ממצרים לפני שהיו בני עשרים, שהם נטלו חלק בארץ רק בזכות מורישיהם, ואם לא היה להם שום מוריש, שלא היה להם לא אב ולא דוד ולא אח שמתו במדבר, לא נטלו חלק בארץ. ובספרי איתא מה תלמוד לומר "לאלה תיחלק הארץ" -ששים וקדושים, לאפוקי רשעים שביוצאי מצרים כמרגלים ומתאוננים שלא היה להם חלק בארץ, ולא קיבלו אלא בזכות זקיניהם אם היו מיוצאי מצרים, וכדלקמן. והגמרא (קי"ח). שואלת לפי דבריו מה כוונת הכתוב "לרב תרבה נחלתו" דמשמע למי שהוא רב ביציאת מצרים תרבה נחלתו, וליכא למימר שהכונה למי שהוא רב עכשיו, דלא צריך קרא להכי, דהא כתיב "לאלה תיחלק הארץ", וגם הלשון "תרבה" משמע שיש מי שנוטל חלק גדול ויש מי שנוטל חלק קטן, ולמ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ כל החלקים שוים, וליכא לאוקמי בחלקים הגדולים מחמת חזרת החלקים ליוצאי מצרים, דהא נפקא לן מ"לשמות מטות אבותם", ועוד ד"תרבה" משמע דקאי על הנטילה הראשונה לפני שחזרה לאבותיהם.

שיטת רבי יונתן שהארץ נתחלקה לבאי הארץ ונפקא מיניה שאם יצאו שני אחים ממצרים ולאחד היו עשרה בנים בבאי הארץ ולשני בן אחד, כל אחד מהי"א אלו נוטל חלק שוה, דכתיב "לאלה תיחלק הארץ בנחלה" והא דכתיב "לשמות מטות אבותם ינחלו" היינו שחלוקה זו משונה שהמתים יורשים את החיים, שאחרי שחילקו את הארץ לבאי הארץ חזרה הנחלה לאבותיהם מיוצאי מצרים (אם היו בני עשרים, דבירושת הארץ קפיד קרא אבן עשרים בין לענין באי הארץ בין לענין יוצאי מצרים), והאבות התחלקו עם האחים, ונמצא שבמקרה הנ"ל נטלו י"א באי הארץ כל אחד חלק אחד, וחזרה הנחלה לאבותיהם וחלקוה בשוה כל אחד ה' חלקים וחצי, וחזרו הבנים וחלקו בשוה, ונמצא שהבן היחיד נוטל ה' חלקים וחצי, וי' בני השני מתחלקים בה' חלקים וחצי. רשב"ם. וביאר ריב"א שאף שבעלמא אין אח מוריש לאחיו אלא לבניו, הכא גזירת הכתוב היא שיחלקו האחים בשוה, ולמ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ כל אחד מיוצאי מצרים נוטל חלק שוה. ולרש"י בחומש מייירי דווקא היכא שאבי אביהם היה מיוצאי מצרים, אבל בלאו הכי אף אם הנחלה חוזרת לאביהם אין חולקים אותה בין האחים אלא כל אחד מוריש רק לבניו. ושיטת ר"ת שאחרי שנתחלקה הארץ באי הארץ חזרה הנחלה לכלל אבותיהם יוצאי מצרים, ונתחלה בשוה בין יוצאי מצרים, ולפ"ז הנפקא מיניה בין רבי יאשיה לרבי יונתן היא במשפחה שביוצאי מצרים או בבאי הארץ היו רק נשים וטפלים, שלמ"ד ליוצאי

מצרים נתחלקה הארץ חלקו בה רק אלו שהיו בני עשרים ביוצאי מצרים, ומשפחה שהיו בה רק נשים או טפלים ביוצאי מצרים לא נטלו כלום, ולמ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ צריך שיהיו בני עשרים בבאי הארץ, ומשפחה שבאותו זמן היו בה רק נשים וטפלים לא נטלה כלום.

קי"ז: **שיטת רבי שמעון בן אלעזר שהארץ נתחלקה גם ליוצאי מצרים וגם לבאי הארץ,** ולדבריו הנחלה לא חוזרת מזה לזה, ומי שהיה מיוצאי מצרים וצאצאיו היו נשים וטפלים בבאי הארץ נוטלים חלקו עם יוצאי מצרים, ומי שהיה פחות מבן עשרים ביוצאי מצרים והוא או בניו היו בני עשרים בכניסתו לארץ נוטלים חלקם עם באי הארץ, ומי שהיה מיוצאי מצרים בן כ' ומת במדבר, ובניו היו בני עשרים מבאי הארץ נטל ב' חלקים -חלק אביהם שהיה מיוצאי מצרים וחלק עצמם עם באי הארץ. ומתני' דבנות צלפחד מתוקמא שפיר אליביה, שהרי גם ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ. וי"מ דקאי במי שהיה בן שישים ביוצאי מצרים ולא מת במדבר, דלא נגזרה גזירה על אלו שהיו בני שישים, וכתב הרשב"ם דלאו מילתא היא, דהא דכתיב "לאלה תיחלק הארץ" היינו לאלו שנמנו, ובני שישים לא נמנו, אך הביא שבתוספתא מבואר שדין זה נכון. והתוס' (ד"ה מכאן) סוברים כמו הביאור שהביא הרשב"ם, וכתבו דהא דכתיב "ובאלה לא היה איש מפקודי משה ואהרן" היינו אלו שהיו בין עשרים לשישים, אבל היו כאלו שהיו בני שישים במנין הראשון ונכנסו לארץ, כמו יאיר ומכיר בני מנשה שנולדו בימי יעקב ולא מתו עד שנכנסו לארץ.

חלק המרגלים ניתן ליהושע וכלב אע"פ שהיו למרגלים בנים, (דכתיב "ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם", ואין הכונה כפשוטו שהרי כבר נאמר "ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפוח ויהושע בן נון. קי"ח:), ובניהם של המרגלים (וכן של המתלוננים שבעדת קרח וכדלקמן) נטלו מכח אבי אביהם אם היה מיוצאי מצרים, ואבי אמותיהן אם לא היה לאמותיהם אחים, (ולאבי אמותיהן היו אחים עם בנים, והחזירו הבנים לאבותיהן וחזרו וחלקו בשוה. תוס' קי"ט. ד"ה ובזכות), ודין זה הוא אפילו למ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ, וכגון שלא היו בני עשרים כשנכנסו לארץ וממילא לא נטלו בשביל עצמם, ולא נטלו אלא בשביל מה שהחזירו בני אבי אביהם ובני [אחי] אבי אמותיהם וחזרו והורישו לבניהם, כדילפינן מ"לשמות מטות אבותם", ואף בני המרגלים והמתלוננים שבעדת קרח ירשו זאת, דבני בנים הרי הם כבנים.

קי"ח. **טענות בנות צלפחד ושבת יוסף** - למ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, ניחא מה טענו בנות צלפחד "למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן" שאילו היה לו בן היה נוטל חלק צלפחד עם יוצאי מצרים ועכשיו לא יטלו כלום, וניחא מה טענו בני יוסף [מדוע נתת לי נחלה גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב עד אשר עד כה ברכני ד'], שעכשיו הם היו מרובים יותר משאר שבטים ולפי החלוקה ליוצאי מצרים נטלו כפי שהיו אז ונמצא שכל אחד משבט יוסף קיבל נחלה קטנה יותר מכל אחד מבני השבטים האחרים, ולמ"ד שנתחלקה לבאי הארץ, אף שצלפחד מת וא"כ אינו מבאי הארץ, מ"מ טענת בנות צלפחד היתה לענין מה שחזרו וחלקו אחי צלפחד בנכסי חפר וחפר מוריש אותה לכל בניו, ולדבריו מה שצווחו בני יוסף על חלקם הקטן, היינו משום שהיו להם טפלים רבים יתומים שלא היו בני עשרים בכניסתם לארץ, וגם לא היה להם אב שנכנס לארץ שניחיל להם חלקו כשימות, וגם לא היה להם מוריש אחר שיצא ממצרים שירשו ממנו מה שקיבל ע"י שחזרה הנחלה ליוצאי מצרים.

אביי מוכיח שלא היו מי שלא היה לו חלק בארץ, אע"פ שזה היה יכול להיות, דלמ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ לא יצא יתום ממצרים פחות מבן עשרים, ואם יצא מת במדבר אחד מקרוביו שהיה מיוצאי מצרים והוריש לו חלקו,

ולמ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ כל הנכנסים לארץ ישראל פחות מגיל עשרים לא נטלו חלק בארץ אלא ע"י חזרת נחלה, ולא היה מי שלא היתה לו נחלה ע"י חזרה אף שזה היה יכול לקרות, שאל"כ היה צווח כבנות צלפחד ובני יוסף, ולמה לא מוזכר בפסוק שצווח כמו שמוזכר בבנות צלפחד ובני יוסף.

והגמ' דוחה שלא הזכיר כי לא הועילה צווחתו, ובני יוסף אע"פ שלא הועילה צווחתם, שמה שאמרו להם יהושע "עלה לך היערה" וכו', אין הכונה כפשוטו שנתן להם יערות להרחיב נחלתם, דאין לו רשות ליטול מנחלת שבט אחר ולתת להם, אלא תשובת יהושע היתה שכדי להנצל מעין רעה ילכו להחביא עצמם ביערים, ואמרו לו שבבני יוסף לא שולטת עין רעה, דכתיב "בן פורת יוסף בן פורת עליו עין" – אל תיקרי עלי עין אלא עולי עין, וי"א מדכתיב "וידגו לרוב בקרב הארץ, שהם כדגים שאין העין שולטת בהם, ולכן הזכירה בתורה תשובת יהושע אע"פ שלא נתן להם חלק נוסף.

ק"ח: מתלוננים שבעדת קרח והיינו חמישים ומאתים איש, לא היה להם חלק בארץ והיינו שבניהם לא נטלו חלקם אע"פ שהיו המתלוננים מיוצאי מצרים, וכמאן דליתנהו דמי, ודברים אלו הם לרבי יאשיה או לרבי שמעון בן אלעזר. ובניהם נטלו בזכות אבי אביהם ואבי אמותיהם. וי"א שיהושע וכלב נטלו חלקם, ונחלקו אם מקישים מתלוננים למרגלים. ואין לומר שהכונה שיהושע וכלב נטלו חלק המתלוננים שבבני ישראל הא דכתיב "וילגו העם על משה לאמור מה נשתה", דא"כ ירשו יהושע וכלב את כל (והיינו רוב) ארץ ישראל, ואנן קיימא לן וכן איכא למילף מקראי שלא נטלו אפילו אחד מאלף מארץ ישראל.

בנות צלפחד נטלו את חלק אביהן בתוך אחי אביהן, דכתיב "נתן נתן להם", וחלק בכורה של אביהן, דכתיב "והעברת" והיינו חלק בכורה דכתיב "והעברת כל פטר רחם". והגמ' מוכיחה שבנות צלפחד נטלו גם חלק אחד או שניים מאחי אביהם, חלק אחד כדדריש ראב"י מ"נתן נתן", ואם נטלו חלק נוסף זה נלמד מ"אחוזת נחלה". דהנה כתיב "ויפלו חבלי מנשה עשרה", והיינו ששה חלקים של בתי האבות אביעזר חלק אשיראל שכם חפר ושמידע, ונחלת צלפחד שהיה מיוצאי מצרים, ונחלת חפר, וחלק בכורה של צלפחד בנחלת חפר, וחלק אחיו של חפר, והיינו למ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, ולמ"ד לבאי הארץ נתחלקה הארץ וחזרה נחלתם למוריש והיינו חפר שהיה מיוצאי מצרים, נטלו שני חלקים של אביהם בנכסי חפר, אבל צלפחד עצמו אין לו חלק כיון שלא היה מבאי הארץ, וחזרה לא שייך בו כיון שלא היו לו בנים מבאי הארץ שיחזירו לו נחלה, ועוד שני חלקים של שני אחים שהיו לו ומתו במדבר. ובאמת אין כאן אלא ששה חלקים, דודאי כוונת הכתוב לבתי אבות של מנשה שהיו ששה, דאם הכתוב מונה טפלים הרי היו במטה מנשה יותר מעשרה, והטעם שמנו את חלק בנות צלפחד הוא כדי ללמד שנטלו חלק בכורה, דארץ ישראל מוחזקת היא אע"פ שעדיין לא נכנסו אליה וכדלהלן.

ק"ט: בני המרגלים והמתלוננים – למ"ד שהארץ נתחלקה ליוצאי מצרים קיבלו בזכות אבי אביהם או אבי אמותיהם, ולמ"ד שהארץ נתחלקה לבאי הארץ אם היו בני עשרים קיבלו בזכות עצמם, והא דתני בברייתא שנטלו רק מכח הסבא, ס"ל שלא היו בני עשרים, ומיירי בבני בניהם של

המתלוננים, שהמתלוננים לא היו בני כ' ביציאת מצרים, ומתו לפני כניסתם לארץ, ובניהם בהכרח היו בני עשרים בכניסתם לארץ, שהרי מעשה קרח היה בשנה השנייה אחרי יציאת מצרים, ובו ביום נשרפו המתלוננים, ואח"כ היו במדבר עוד ל"ח שנה, ולכן צ"ל שבני המתלוננים מתו במדבר והנדון הוא על בני בניהם, וברייתא זו סוברת כרשב"א שהארץ נתחלקה גם ליוצאי מצרים וגם לבאי ארץ, וכיון שהיו פחות מבני עשרים בכניסתם לארץ לא נטלו מכח עצמם אלא מכח אבי אביהם שהם אבותיהם של המתלוננים שיצאו ממצרים, דלענין ירושה זו א"צ שיהיו בני עשרים בכניסתם לארץ, ורשב"א לא סובר שמקבלים ע"י חזרת הירושה ליוצאי מצרים, כיון שאין לו פסוק מיותר לדרוש דין זה, ואם חלק זה של הברייתא אינו כרשב"א, י"ל שנטלו בזכות אבי אביהם ע"י חזרה, וכגון שהיו למתלוננים אחים שלא היו בני כ' בשעת הגזירה וממילא לא מתו במדבר, וכשנטלו חלקם בארץ חזרה נחלתם לאביהם, והאבות הורישו נחלה זו בין לאחי המתלוננים בין לבני בני המתלוננים, וחלקו אחי המתלוננים עם בני נכדיהם בשוה, דטפלים קיבלו חלק במה שירשו מאבותיהם. (ולפי שיטה זו לא נטלו יהושע וכלב את חלק המרגלים).

ארץ ישראל נחשבת "מוחזק" ביד יוצאי מצרים, דאל"כ לא היו בנות צלפחד נוטלות חלק בכורה של אביהם, וכך היה שמעון השקמוני אומר יודע היה משה שבנות צלפחד יורשות שהרי נצטווה על הדינים במרה דכתיב "שם שם לו חק ומשפט", ומעשה דבנות צלפחד היה בסוף הארבעים שנה שהיו במדבר, ועוד דאיכא למיילף מפרשת יבום שבת דינה כבן דכתיב "ובן אין לו" עין עליו, דמשם למדו בנות צלפחד כדלקמן ק"ט: , אבל לא היה יודע אם נוטלות חלק בכורה, והיינו שהסתפק אם חשוב מוחזק וכנ"ל, דהא דכתיב "ונתתי אותם לכם מורשה" י"ל שהכונה שהיא ירושה מאבותיהם, או שהכונה שהם יורישו את הארץ אבל לא ירשוה, וענו לו שהפסוק מלמד את שני הדברים, וראויה היתה פרשת נחלות להכתב ע"י משה (ולא נימא שולוא טענותיהן היתה התורה חסרה, והכי נמי הרבה מצוות חסרות בתורה מפני שלא אירעו המעשים, דודאי בלאו הכי היתה נכתבת פרשה זו בתורה), אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידם, ללמדך שמגלגלים זכות (שהבנים והקרובים יירשו את קרוביהם) ע"י זכאי (- בנות צלפחד), וכן יודע היה משה שהמקושש במיתה דכתיב "מחלליה מות יומת", אך לא ידע באיזה מיתה, (ואף שסתם מיתה האמורה בתורה חנק, מסברא היה נראה לו שדינו בסקילה כעובד ע"ז, דמחלל שבת בפרהסיא דמי לעובד ע"ז. וצ"ל דסבר כרבנן שא"צ לומר לנהרג באיזה מיתה הוא נהרג, דלרבי יהודה שצריך להודיע לנהרג באיזה מיתה הוא נהרג, מבואר בגמרא (סנהדרין פ:) דהוראת שעה היתה, וא"כ לא ידע משה אם הוא חייב מיתה. תוד"ה שנאמר), וראויה היתה הפרשה להכתב על ידי משה, אלא שמגלגלין חובה (והיינו סקילה, שנח לאדם לידון בחנק) ע"י חייב (-מקושש). ושמואל רצה לומר שהכונה שבנות צלפחד נטלו חלק בכורה ביתדות האהלים ושאר המטלטלים שהיה להם במדבר, ונקט יתדות אהלים מפני שודאי היה לכולם אהלים במדבר, והגמרא מקשה על דבריו מהא דכתיב "ויפלו חבלי מנשה עשרה" דהיינו קרקע שחולקים אותה בחבל.

ק"ט: תביאמו ותיטעמו בהר נחלתך – היו מתנבאים שהם עצמם לא יכנסו לארץ ד"תביאמו" משמע לאחרים, ולא חטאו עדיין בחטא המרגלים ולא נגזרה עליהם עדיין הגזירה שלא יכנסו לארץ, ולא היו יודעים מה מתנבאים.

ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה – לרבי יאשיה סרס המקרא ודרשהו, ועמדו בתחילה לפני העדה וכו', אבל לא היו שואלים לתלמיד לפני הרב דאין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב, ואם שאלו בתחילה את

משה ולא אמר להם דבר, לא היו שואלים אח"כ את הנשיאים וכל העדה. ולאבא חנן היו יושבים בבית המדרש ועמדו לפני כולם ושאלו, דחולקין כבוד לתלמיד במקום הרב, דזה חשיבותו של הרב וניחא ליה בזה, והלכתא שאם הרב חולק לו כבוד חולקים לו כבוד דודאי ניחא ליה שגם אחרים יחלקו לו כבוד, ומשה רבינו היה חולק כבוד לכל ישראל וכן אלעזר לנשיאים והנשיאים לעדה, ואם אין הרב חולק לתלמיד כבוד אין חולקים לו כבוד.

מעלות בנות צלפחד – חכמניות הן בדרך ארץ: שדיברו בשעה הראויה לכך כשמצאו פתח לדבריהם וטענה מעלייתא, והיינו כשהיה מלמד משה פרשת יבמין "ובן אין לו" – עיין עליו, ואמרו שאם הן חשובות כבן לפטור את אמן מיבום, שהרי היבם קם על שם אחיו לנחלה, ואמרו שכמו שהבן מונעו מלייבם את אמו ולירש את אביו פוטר את אמו ויורש את אביו, אף הבת דינה כן, וסברא בעלמא הוא, וא"כ יתנו להם נחלה כבן, ואם לאו שאין הבנות נחשבות זרע תתייבם אמן לאחד מאחי אביהן והוא יירש נחלת אביהן, והבן שיוולד לאמן יירש אחריו נכסי אביהן. דרשניות הן: שידעו שאם יש בן הן לא יורשות (לרשב"ם היו יודעות פרשת נחלות שהבן יורש את אביו ולא הבת, דכתיב "ובן אין לו והעברתם" – הא יש לו בן הבן יורש. והתוס' (ד"ה אילו) הקשו שעדיין לא נאמרה פרשת נחלות, ורשב"א מפרש שלמדו זאת מ"והנתחלתם לבניכם" ולא לבנותיכם, אי נמי מסברא משום דבת מסבת נחלה וכן לא, אי נמי מדכתיב "לאלה תיחלק הארץ" והיינו זכרים). (והא דאיתא בברייתא שאם היתה לו בת לא היו שואלות, צריך לגרוס בן, או שהכונה שלא היו תובעות אם היתה בת לבן). צדקניות הן: שלא נישאו אלא להגון להן, שאף שנאמר להן "לטוב בעיניהן תהיין לנשים" שהותרו להנשא לכל מי שירצו, עצה טובה השיאן הכתוב "למשפחת מטה אביהן תהיין לנשים" שלא ינשאו אלא להגון להן, אלמא מטה משפחת אביהן הגונים היו, ולהם נישאו דכתיב "ותהיין מחלה וכו' לבני דודיהן לנשים", ואף הקטנה שבהן לא נישאה פחות מגיל ארבעים (שהיו מצפות להגון להן. רשב"ם. ורשב"א (תוד"ה אפילו) מפרש דס"ל כמ"ד שצלפחד הוא המקושש, ומעשה המקושש היה מיד אחרי מעשה המרגלים, דאמר במדבר שלשלם שמים נתכוין, שהיו ישראל אומרים שכיון שנגזר עליהם שלא להכנס לארץ שוב אינם חייבים במצוות, ועמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים, ולא נשאו עד סוף ארבעים שנה כדמוכחי קראי). ואף שאשה שנישאת בת ארבעים שוב אינה יולדת וא"כ אף אחד לא ירצה לישא אותן אז, וגם לא היה להם להתעכב עד אז כיון שלא יילדו עוד, מתוך שצדקניות הן בטוחות היו בצדקתן שנעשה להן נס (כמו ליוכבד שילדה אחר ארבעים, אך י"ל שנישאה לפני ארבעים, וכדלהלן, והנישאת פחות מגיל כ' יולדת עד גיל ס', והנישאת בת כ' יולדת עד גיל מ').

ק"כ: יוכבד – הורתה בדרך למצרים, ונולדה בין החמומות והיינו בתוך מצרים דכתיב "אשר ילדה אותה ללוי במצרים", וישראל היו במצרים מאתיים ועשר שנה, שכך רמז יעקב לבניו "רד"ו שמה" ובסדר עולם יליף מקרא: נאמר לאברהם בבית בין הבתרים "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם", והיינו יצחק שנאמר "כי ביצחק יקרא לך זרע", וכתביב "ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם", ויעקב אבינו אמר לפרעה "ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה" – ס' דיצחק וק"ל דיעקב הרי מאה ותשעים, ומאתים ועשר עמדו במצרים הרי ד' מאות שנה שנאמרו לאברהם, וא"כ לומר שהיו במצרים כל הד' מאות שנה, שהרי קהת מיוודי מצרים היה כדכתיב "ובני לוי גרשוון קהת ומררי, ושני חיי קהת שלש ושלשים ומאת שנה, ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה", ופ' שנה של משה הרי ש"ג, א"כ מה ת"ל "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה", כל זמן שזרעך בארץ לא להם ת' שנה, נמצאת יוכבד בת ק"ל שנה. שהרי בתחלת ביאת מצרים

נולדה, ומשה בן פ' שנה היה בצאתם, נשתיירו ק"ל ממאתים ועשר. וכשהיתה בת מאה ושלושים נולדו בה סימני נערות, נתעדן הבשר (-החליק כנער קטן), נתפשטו הקמטים, וחזר היופי למקומו, ולכן כתיב "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי. וכשהחזירה עמרום שהרי היתה נשואה לו קודם לכן, שהרי כבר נולדו אהרן ומרים, אלא שפירש ממנה מפני הגזירה להשליך הזכרים ליאור, והחזירה מפני שנתנבאה מרים שעתיד לצאת לו בן שישע את ישראל, ועשה בה מעשה ליקוחין, הושיבה באפריון ואהרן ומרים משוררים לפניו, ומלאכי השרת אמרו אם הבנים שמחה, והשמחה היתה מפני שעתיד לצאת מהם משה רבינו, והיינו "לדעה מה יעשה לו" - מה יהיה סוף נבואתה, כדאיתא בסוטה י"ג.

סדר מעלת בנות צלפחד - התורה מונה אותם ב' פעמים, כל פעם בסדר אחר, י"מ שפעם אחת כשנישאו מנאום לפי סדר גדולתן דמסתבר שנישאו לפי הסדר שנולדו, כדכתיב "לא יעשה כן במקומו לשאת הצעירה לפני הבכירה", ופעם אחת כשעמדו לפני משה לפי סדר חכמתן, ומכאן סיוע לרבי אמי שאמר שבישיבה בין לדין בין לשאר ישיבות של תורה אם הקטן מופלג בחכמה מהגדול הוא יושב לפניו, אבל הוא חכם רק מעט יותר מהזקן אין מכבדים אותו יותר מהזקן, ובמסיבה של משתה וה"ה לנישואין אם הזקן מופלג בזקנה הוא יושב לפני הצעיר אע"פ שהצעיר מופלג בחכמה, וכגון שהזקן חכם קצת, אבל אם הזקן אינו מופלג בזקנה, החכם שהוא מופלג קודם, שמעינן מהכא דחכם מופלג וזקן מופלג שאינו חכם כל כך כבחור בישיבה, הלך אחר חכמה להושיב החכם בראש ולדבר תחלה, ובמסיבה הלך אחר זקנה, והיכא דחכם הוא מופלג בחכמה והזקן אינו מופלג בזקנה בכ"מ הלך אחר חכמה אפילו במסיבה, והיכא דהזקן הוא מופלג בחכמה והחכם אינו מופלג בחכמה בכל מקום הלך אחר זקנה ואפילו בישיבה, הואיל והזקן חכם קצת אע"פ שהבחור חכם יותר ממנו, והיכא שלא החכם מופלג בחכמה ולא הזקן מופלג בזקנה, נראה שבכל מקום הולכים אחר זקנה, דבשביל שהבחור חכם קצת יותר ממנו אין לנו לבייש את הזקן, והחכם אינו בוש בכך, דמאחר שהוא זקן ממנו יודע הוא שבשביל זקנתו חולקין לו כבוד. אבל לתנא דבי רבי ישמעאל הם היו שקולות, דכתיב "ותהינה" שזה מיותר, וכן מצינו שמשא ואהרן היו שקולים.

למי הותרו בנות צלפחד להנשא - לשמואל בנות צלפחד עצמן הותרו להנשא לכל השבטים אע"פ שאר בת יורשת נחלה נאסרה, דכתיב "לטוב בעינין תהינה לנשים", והא דכתיב "אך למשפחת מטה אביהם תהינה לנשים" זה עצה טובה ולא מצות עשה, והא דכתיב גבי חיוב כרת לאוכל קדשים בטומאה "אמור אליהם לדורותיכם" אליהם היינו לעומדים על הר סיני, ולדורותיכם היינו לדורות הבאים, ומכאן לומדים לשאר

המצוות שהם נאמרו בין לאבות בין לדורות הבאים, דהוה אמינא שכיון שמצינו דבר שהוא רק לאותו הדור, והיינו שרק באותו דור בת יורשת נחלה אסורה להנשא לשאר השבטים, דכתיב "זה הדבר" - דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה, ומצינו דינים שנוהגים רק לדורות (-מצוות התלויות בארץ, תרומה ומעשר חלה ערלה ורבעי לקט שכחה ופאה וכן הרבה), לכן הוצרך הפסוק לומר שהמצוה נוהגת באותו הדור ולדורות, שאם נכתב סתם ולא פירש לא אבות ולא בנים הוה אוקימנא ליה באבות, מדלא כתיב "כי תבואו" כדכתב בשאר מצוות האמורות לבנים, אי נמי הוה ילפינן או בגזירה שוה או בבנין אב או בכל וחומר מאחת מצוות המפורשות לבנים או לאבות, להכי כתיבי תרוייהו, ומהשתא נילף מהכא לכל מצוות הסתומות שנוהגות בין בבנים בין באבות, לימדה התורה שהמצוה נוהגת בבנים ובאבות עד שיפרש לך הכתוב "כי תבואו" או יכתוב לך "זה הדבר" להעמידו בדור הזה וכדלקמן, ומ"מ בנות צלפחד עצמן הותרו בכל השבטים.

ק"כ: דיני שחוטי חוץ ונדרים ומקורם -

בנדרים ושחוטי חוץ כתיב "זה הדבר", ומ"מ הם נוהגים לדורות, דבשחוטי חוץ כתיב "לדורותם", וילף נדרים בגזירה שוה זה זה משחוטין חוץ, (אבל לבת יורשת נחלה לא לומדים, דא"כ לישתוק קרא מזה הדבר), כמו שלומדים מגזירה שוה זו שבנדרים א"צ דווקא ראשי המטות ומהני ג' הדייטות, דכתיב "לא יחל דברו" הוא אינו מיחל אבל אחרים מתירים לו, כגון שלשה דהוו בית דין, כדאמרינן בסנהדרין (ג), ואפי' לשמואל דאמר התם שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו ב"ד חצוף, הני מילי דיני ממונות, אבל למישרי איסור נדר לא סגי בפחות מג', ואהני גזירה שוה כאילו נכתב בנדרים אהרן ובניו וכל ישראל לומר לך ששקולין כל ישראל להתיר נדרים ואפי' הדייטות כאהרן ובניו, (לר"ב"א "תוד"ה שהפרת) לומדים שלשה בנדרים מדכתיב "ראשי" משמע שנים, ומוסיפין עוד אחד כיון שאין בית דין שקול. והתוס' חולקים וסוברים ש"ראשי" היינו ראשי דעלמא, ומספיק אחד מומחה, והמקור הוא מדבעינן יחיד מומחה, א"כ בהדיט צריך שנים, וכיון שאין בית דין שקול מוסיפין עוד (אחד).

והא דכתיב ראשי המטות דמשמע מומחין, היינו שבמומחה והיינו רב מובהק שבקי בגמרא **מספיק יחיד.**

ולומדים מנדרים לשחוטין חוץ שיש שאלה על הקדש כמו על נדרים, דבנדרים כתיב "לא יחל דברו" ולומדים מזה שבכל ההקדשות שחלים ע"י מוצא שפתיו שייך שאלה, כגון תרומות ומעשרות, וכן אם שחט קדשים בחוץ ונתחייב כרת ואח"כ הלך אצל חכם להתיר לו הקדשו ומוצא לו פתח של חרטה ועקר את ההקדש מעיקרו ועבדיה כהקדש טעות, איגלאי מילתא למפרע דלא הוה הקדש מעולם ופטור מכרת.

ולבית שמאי דס"ל שהקדש בטעות הקדש (כגון האומר

שור שחור שיצא מביתו ראשון הרי הוא הקדש, ויצא לבן, לב"ה אינו הקדש, ולב"ש הוה הקדש, דילפי תחילת הקדש מסוף הקדש, שכמו שתמורה חלה אפילו בטעות ה"ה הקדש. רשב"ם. והקשו התוס' (ד"ה דתנו) דאדרבה מזה יש להוכיח שיש שאלה בהקדש, דהא מוקמינן התם כגון שאמר אילו הייתי יודע שיצא לבן לא הייתי אומר שחור אלא לבן, והוה הקדש משום דדעתו ומחשבתו מבטלת אמירתו, והכי נמי כשנשאל על הקדש כי אמר אדעתא דהכי לא קדשי נתיר לו כיון דאזלי ב"ש בתר מחשבה. ותרין ר"ת דכיון דאמרי ב"ש מחשבתו מבטלת אמירתו למהיו הקדש, כ"ש שתבטל אמירתו את מחשבתו שאומר אדעתא דהכי לא נדר, וממילא לא מוהני שאלה בשום הקדש אפילו ע"י פתח, דאפילו כשנעשה ההקדש בטעות הידועה למקדש הוה הקדש גמור, לומדים מזה הדבר דשחוטין חוץ שרק על שחיטה בחוץ חייבים אפילו בעוף, אבל על מליקה בחוץ לא חייבים, ובה"ה לומדים דין זה מ"אשר ישחט", ומזה הדבר דנדרים לומדים שהכנס מותר בלשון מותר לך מותר לך, דהתרת חכם ילפינן מ"לא יחל דברו" אבל אחרים מוחלין לו, ומשמע לרבנן שזה בלשון התר, וטעמא משום שהכנס מותר אפילו לא ביום שמעו ע"י חרטה, ונמצא עוקר את הנדר מעיקרו, ולא בעל, ובעל מיפר דבעל מיפר ביום שמעו בלא חרטה מגזירת הכתוב, וכל דבר קיים הנעקר ומבטל בלא טעם מיקרי הפרה, כמו "היפר את בריתי", ולא חכם שאם אמר החכם מופר לך לא אמר כלום, ד"זה הדבר" משמע זה הדיבור כמו שכתוב בפרשה מעכב, ובה"ה לומדים דין זה מסברא, דבחכם שייך לומר לשון התר ובעל לשון הפרה.

קכ"א. והא דמהני הפרת נדרים בג' הדייטות או יחיד מומחה דהוה כבית דין, אבל הפרה סגי בבעל לחודיה ואפילו הדייט, לב"ש לומדים מ"יודבר משה את מועדי ד' ", ולא נאמרה כאן שבת, ללמד שרק מועדי ד' צריכים מומחים ולא מועיל ג' הדייטות או יחיד מומחה, דאין לך מומחה כמשה רבינו וקאמר ליה רחמנא עד דאיכא אהרן בהדך, דכתיב "ויאמר ד' אל משה ואל אהרן וכו' החדש הזה לכם" ככס מומחים, ואין בית דין שקול מוסיפים עליהם עוד אחד, אבל נדרים א"צ מומחים (וראשי המטות היינו שבמומחה מספיק יחיד), וכן לומדים שרק מועדים צריכים קידוש לקדש את החודש על פי הראיה, דראש בית דין אומר מקודש וכל העם עונים אחריו מקודש מקודש, דכתיב "אשר תקראו אותם" קרי ביה אתם, ותרי זימני מקודש נפקא מדכתיב "מקראי קודש", ועי"ז מתקדש המועד בזמנו, אבל אין קידוש מיוחד על המועד, אבל שבת א"צ קידוש **בית דין** דלעולם היום השביעי הוא שבת, דכתיב "מועדי ד' " יתירא, והפרה לדורות לומדים בית שמאי כמו בשאר מצוות, דמ"זה הדבר" לומדים דין אחר. וכתבו התוס' (ד"ה ושבת) דבב"ק (ל"ז:) ילפינן דין זה מ"מושבותיכם", והיינו כבן עזאי דדריש הכא למעט הפרת נדרים, אי נמי אפילו לריה"ג בעינן עוד פסוק לומר שלא רק שלא צריך מומחים אלא לא צריך אפילו הדייטות.

חדש

גיתן להשיג שוב את הסט המציית
הש"ס (ללא תוס', ורש"י חלקי) על כל
הש"ס במהיר 100 ₪.

בנוסף יצאו לאור מחדש כל חוברות
תמצית משנה ברורה, 6 חלקים 6₪.
חוברות. עלות חוברת 10 ₪ סט 50 ₪.

כמו כן גיתן להשיג את סיכומי תמצית
ההלכה (עם טור ובי"ש שו"ע ונר"כ), על
הלכות שבת, מועדים ונדה.

לפרטים 052-7692282

קיבלת תועלת מהגליון?
באפשרותך לזכות לומדים גוספים,
גיתן לתרום בינדרים פלוס' קופת 'תמצית'

מבחינו 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי ומשנה ברורה
הפץ חיים ואהבת חסד

גיתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד
יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669
- במייל 7692282@gmail.com
- בנדירים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן, זיכוי
300 ₪ ברשת 'פה נוח', 101 זוכים בזיכוי
100 ₪ ברשת 'פה נוח'.

חדש- מבחנים על העמוד היומי

סיכומי 'תמצית'

גיתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית
החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר
(לפי סדר הדף היומי בהלכה).

- **בנקודות ההפצה**
- **במייל 7692282@gmail.com**
- **בפקס 0799-414144**

בנוסף גיתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות
הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי
מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד
היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין
הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל
הש"ס.